

**EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2004–2006
2008. a SEIREARUANNE**

Aruandluse periood:
01.01.2008 – 30.06.2009

Põllumajandusministeerium

Tallinn 2009

Lühendid

ARMA - arvestuse ja maksete süsteem

e-PRIA - Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti infoportaal

EAFRD - Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond

EAGGF - Euroopa Põllumajanduse Tagatis- ja Arendusfond

EK – Euroopa Komisjon

EL - Euroopa Liit

ESA – Ebasoodsamate piirkondade toetus

EÜ – Euroopa Ühendus

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

MAK - Eesti maaelu arengukava 2004–2006

MTÜ – mittetulundusühing

NV – nõuetele vastavus

PMAN - Põllumajanduse ja Maaelu Arengu Nõukogu

PRIA - Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet

RAK - Eesti Riiklik Arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004 – 2006

SA - Statistikaamet

SAPARD - põllumajandusele ja maaelule antava erakorralise liitumiseelse abi programm

Seirearuanne - Eesti maaelu arengukava 2004 – 2006 2008. a seirearuanne

TAKS - Toetuste administreerimise ja kontrollisüsteem

ÜPT – Ühtne pindalatoetus

ÜPP – Ühine Põllumajanduspoliitika

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	4
2. TAUSTINFORMATSIOON	6
2.1. MAKi eesmärgid ja seosed teiste arengukavadega.....	6
2.2. Põhilised muudatused MAKi rakendamisel.....	10
2.3. MAKi rakendamise ühilduvus EL tegevuspoliitikaga.....	12
2.4. Ülevaade muutustest Eesti majandusruumis 2008. ja 2009. aastal.....	15
2.4.1. Rahvastik.....	15
2.4.2. Ülevaade majandusarengust.....	21
2.4.3. Põllumajandus.....	24
3. HINNANG MAKi MEETMETE RAKENDAMISELE 2008. AASTAL	26
3.1. Finantsülevaade.....	26
3.2. Meetmete rakendamise ülevaade.....	27
3.3. Rakendamise ülevaade meetme lõikes.....	38
3.3.1. Ebasoodsamate piirkondade toetus.....	38
3.3.2. Põllumajanduslik keskkonnatoetus.....	42
3.3.2.1. Keskkonnasõbraliku tootmise toetus.....	44
3.3.2.2. Mahetootmise toetus.....	48
3.3.2.3. Ohustatud tõugu looma kasvatamise toetus.....	53
3.3.2.3.1. Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetus.....	53
3.3.2.3.2. Eesti maakarja tõugu veise kasvatamise toetus.....	55
3.3.2.3.3. Eesti raskeveo tõugu hobuse kasvatamise toetus.....	58
3.3.2.3.4. Tori tõugu hobuste kasvatamise toetus.....	60
3.3.3. Põllumajandusmaa metsastamise toetus.....	64
3.3.3.1. Metsakultuuri hooldamise toetus.....	65
3.3.3.2. Metsakultuuri täiendamise toetus.....	67
3.3.4. Elatustalude kohanemise toetus.....	69
3.3.5. Nõuetega vastavusse viimise toetus.....	72
4. MAKi RAKENDAMISE ALASED TEGEVUSED	77
4.1. Seirekomisjon.....	77
4.2. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse töörühmad.....	78
4.3. MAKi raames rakenduvate meetmete seireinformatsiooni ja andmete kogumise korraldus.....	78
4.4. Järelevalve ja hindamise süsteem.....	79
4.5. Audittoimingute peamised järeldused.....	79
4.6. Ülevaade toetuste menetlemiseks ja väljamaksmiseks kasutatud infosüsteemidest.....	80
4.7. Taotlejate ja avalikkuse teavitamisega seotud tegevus.....	82
4.8. Meetmed kohalike partnerite suuremaks kaasamiseks.....	84
4.9. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamine.....	85
4.10. Meetmed, mis võeti kasutusele, et lahendada programmi rakendamisel esinenud probleeme.....	89
4.11. Hinnang efektiivsusele.....	90
5. KOKKUVÕTE	92

1. SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2004 – 2006 (edaspidi *MAK*) 2008. a seirearuanne (edaspidi *seirearuanne*) kajastab MAKi meetmete rakendamist perioodil 01.01.2008 – 30.06.2009. Seirearuanne hõlmab nii finantsilist kui sisulist informatsiooni arengukava rakendamise kohta. MAKi seirearuanne tugineb Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (edaspidi *PRIA*) andmetele. Seirearuanne on koostatud Põllumajandusministeeriumi vastutusel. Tegu on käsitlusaluse programmiperioodi viimase seirearuandega.

MAK hõlmab ajavahemikku 2004. aastast kuni 2006. aastani. MAKi üldeesmärk on toetada Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete kaudu maapiirkonna regiooniti tasakaalustatud arengut.

Kõikide MAK meetmete rakendusasutuseks on Põllumajandusministeerium ja rakendusüksuseks Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (*PRIA*).

MAKi alla kuuluvad järgmised meetmed ja tegevused, mis on kõik perioodil 2004 – 2006 rakendatud:

- meede: Ebasoodsamate piirkondade toetus
- meede: Põllumajanduslik keskkonnatoetus
  - baastegevus:
    - Keskkonnasõbralik tootmine
  - lisategevused:
    - Mahepõllumajanduslik tootmine
    - Kiviaedade rajamine, taastamine ja hooldamine
  - eritegevus:
    - Kohalikku ohustatud tõugu looma kasvatamine
- meede: Põllumajandusmaa metsastamise toetus
- meede: Elatustalude kohanemise toetus
- meede: Nõuetega vastavusse viimise toetus
- meede: Keskkonnavalaste kitsendustega piirkondade (Natura 2000 võrgustiku alad) toetus
- meede: Otsetoetuste lisamaksed
- meede: Tehnilise abi toetus

Aastatel 2004 – 2006 võetud mitmeaastaseid kohustusi rahastatakse kuni nende lõppemiseni.

MAKi toetuste rakendamist alustati 2004. aastal läbi nelja meetme (ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus). 2005. aastal võeti taotlusi vastu juba viie meetme raames (ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, põllumajandusmaa metsastamise toetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus). 2005. aastast alates võeti vastu ka tehnilise abi taotlusi. 2006. aastal rakendus lisaks keskkonnavalaste kitsendustega piirkondade toetus.

Lisaks on toimunud taotluste vastuvõtt selleks, et maksta ELi liikmesriikide ja Eesti põllumajandustootjate sissetulekute ühtlustamiseks otsetoetuste lisamakseid. MAKist oli algselt kavandatud finantseerida SAPARDi programmi (põllumajandusele ja maaelule antava erakorralise liitumiseelse abi programm) raames ülesvõetud kohustusi, aga MAKi rahadest neid väljamakseid ei tehtud.

MAKi meetmeid rahastati Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi (edaspidi *EAGGF*) tagatisrahastust ja Eesti riigi eelarvest. EL nõukogu määrusega (EÜ)¹ nr 1257/1999, viimati muudetud EL nõukogu määrusega (EÜ) nr 2223/2004, sätestatakse maaelu arengu toetuste ühine õigusraamistik, mida kohaldatakse kogu ELis. EL nõukogu määruse (EÜ) nr 1257/1999 II jaotisega määratakse kindlaks maaelu arengu meetmed, nende eesmärgid ning abikõlblikkuskriteeriumid.

MAKi meetmete rakendamise eelarve koostamisel lähtuti ELi poolse rahastamise kogumahust 2004. a hindades. Selle alusel arvutati Eesti kaasfinantseerimine, mis peab meetmete eelarvetest moodustama vähemalt 20%. Kolme aasta jooksul kavandati ELi eelarvest MAKi meetmete rahastamiseks 150,5 miljonit eurot (üle 2,355 miljardi krooni) ning Eesti riigi vahenditest 37,6 miljonit eurot (588,3 miljonit krooni). Programmiperioodil 2004–2006 on MAKi rahaline kogumaht 188,16 miljonit eurot (ligi 2,943 miljardit krooni).

2006. a 31. detsembri seisuga oli ära kasutatud 57% kogu MAKi eelarvest ning vastavalt Euroopa komisjoni 2004. a otsusele K (2004) 2936, millega kinnitati MAK, oli makseagentuuride poolt tehtud maksete EAGGF-i tagatisrahastu poolt kirjeldamise lõppkuupäev 31. detsember 2008. Euroopa komisjoni 2009. a otsusega C (2009) 2180 pikendati MAKi kulutuste abikõlblikkuse lõppkuupäeva kuni 30. juuni 2009, sellega seoses käsitleb käesolev seirearuanne MAKi meetmete rakendamist perioodil 01.01.2008 – 30.06.2009.

2008. aastal võeti uusi taotlusi vastu järgneva meetme tegevuse kohta:

- meede: Põllumajanduslik keskkonnatoetus
  - lisategevus: Mahepõllumajanduslik tootmine

Enamik põllumajandustootjatest võttis viieaastase mahepõllumajandusliku tootmise kohustuse 2004. a kevadel ja nende kohustuseperiood sai läbi 2009. aastal. 2009. a kevadest on võimalik kõigil liituda uue kohustusega, seetõttu kavandati uue perioodi keskkonnasõbraliku majandamise ja mahepõllumajandusliku tootmise toetusega alustada just 2009. aastast. Et soodustada keskkonna seisukohast olulise mahepõllumajanduse jätkuvat arengut, otsustati uusi toetusetaotlusi vastu võtta ka 2008. aastal. Sel juhul võttis aga taotleja kohustuse liituda uue perioodi viieaastase mahepõllumajandusliku tootmise toetuse kohustusega.

2009. aastal uusi taotlusi vastu ei võetud.

---

¹ EÜ – Euroopa Ühendus

2. TAUSTINFORMATSIOON

2.1. MAKi eesmärgid ja seosed teiste arengukavadega

MAK kirjeldab Eesti maaelu olukorda, maaelu arengu strateegilisi arengusuundi ning neist tulenevaid toetusmeetmeid.

ELi liitumiseelseks perioodiks koostas Eesti maaelu pikaajalise planeerimise raamdokumendi “Eesti maaelu arengukava 2000 – 2006”, mis kinnitati 2000. a lõpus. Dokumendi alusel käivitus 2001. aastal SAPARD² programm.

Järgnevalt on ajavahemikuks 2004 – 2006 koostatud kaks strateegilist raamdokumenti:

- Eesti riiklik arengukava ELi struktuurifondimeetmete rakendamiseks – ühtne programmdokument 2004 – 2006 (edaspidi RAK);
- Eesti maaelu arengukava 2004 – 2006 ELi ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete rakendamiseks.

Mõlema arengukavaga jätkati SAPARDiga alustatud, pöörates senisest rohkem tähelepanu tasakaalustatud regionaalarengu küsimustele.

MAK keskendub ELi ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete ehk EAGGF tagatisrahastust rahastatavate meetmete rakendamisega seotud küsimustele. MAK annab ülevaate kavandatavast meetmete kombineeritud kasutamisest Eestis, lähtudes Eesti põllumajanduse ja maaelu olukorrast ning taotletavatest eesmärkidest. MAK on tihedalt seotud RAKi 3. prioriteedi “Põllumajandus, kalandus ja maaelu” raames kohaldatavate põllumajanduse ja maaelu arengu meetmetega, samuti Eesti ja ELi põllumajanduspoliitiliste otsustega.

MAKi koostamisel lähtuti peamiselt EL nõukogu määrusest (EÜ) nr 1257/1999 ja Euroopa komisjoni määrusega (EÜ) nr 817/2004 sätestatud üksikasjalikest eeskirjadest. MAKi raames kohaldatavate meetmete finantsjuhtimise üksikasju reguleerivad EL nõukogu määruse (EÜ) nr 1258/1999 ning Euroopa komisjoni määruse (EÜ) nr 27/2004 finantssätted. Kokkusobivus ühenduse muude toetusmeetmetega on reguleeritud EL nõukogu määrusega (EÜ) nr 1260/1999.

MAKi üldeesmärk on toetada ELi ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete kaudu maapiirkonna regiooniti tasakaalustatud arengut.

Eesti põllumajanduse ja maaelu valdkonna eesmärgid on: suurendada põllumajandustootjate huvi säästva keskkonnakasutuse vastu, k.a soodustada keskkonnasõbralikuma tehnoloogia ja tehnika kasutuselevõttu, säilitada bioloogilist mitmekesisust ja loodusmaastikke; viia põllumajanduslik tootmine vastavusse ELi

---

² SAPARD – Kesk- ja Ida-Euroopa riikide põllumajanduse ja maaelu arendamise liitumiseelne programm aastateks 2000–2006, mille rakendamise alus on iga liikmesriigi koostatud maaelu arengukava, Eestis “Investeeringutoetuste programm põllumajandusele ja maaelule”.

keskkonnanõuetega; leevendada põllumajandustootjate finantskohustusi, mis on seotud ELiga ühinemisega, suurendada põllumajandustootjate majanduslikku elujõulisust ja investeerimisvõimet; aeglustada põllumajandusliku tööhõive määra languse tempot; suurendada mikroettevõtete konkurentsivõimet ja tasakaalustada pindalapõhiste toetuste suurtootmist soodustavat mõju; hoida maakasutus ebasoodsamates ja keskkonnavalaste kitsendustega piirkondades vähemalt liitumiseelsel tasemel ning vähendada kasutamata põllumajandusmaa pindala; tõsta põllumajandustootjate teadlikkust majanduse ning keskkonnakaitse küsimustes.

MAKi meetmed aitavad kaasa ELi ühise põllumajanduspoliitika põhimõtete rakendamisele. Meetmete kaudu kindlustatakse põllumajandusega tegeleva rahvastikuosa rahuldav elatustase, eelkõige põllumajanduses töötavate inimeste isikutulu suurendamise teel.

MAK ei sisalda turukorralduslikke meetmeid, teadusprojektide toetamist, põllumajandustoodete arendamise toetust ega loomahaiguste vältimise meetmeid.

Eesmärkide saavutamiseks valitud strateegia põhineb ELi ja riiklike vahendite sihipärasel kasutamisel. Ajavahemikul 2004 – 2006 rahastab EL kõiki MAKi meetmeid kokku 150,5 miljoni euroga (2,355 mld krooni).

Seosed RAKi meetmetega

MAKi üldist eesmärki – maapiirkonna piirkondlikult tasakaalustatud toimimise toetamine - aitavad saavutada ka RAKi 3. prioriteedi “Põllumajandus, kalandus ja maaelu areng” järgmised põllumajandust ja maaelu edendavad meetmed:

- **Meede 3.1:** Investeeringud põllumajandustootmisse (EAGGF)
- **Meede 3.2:** Põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus (EAGGF)
- **Meede 3.3:** Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (EAGGF)
- **Meede 3.4:** Integreeritud maaparandus (EAGGF)
- **Meede 3.5:** Külade taastamine ja arendamine (EAGGF)
- **Meede 3.6:** Kohaliku initsiatiivi arendamine – LEADER-tüüpi meede (EAGGF)
- **Meede 3.7:** Metsamajandus (EAGGF)
- **Meede 3.8:** Nõuande- ja teabeleviteenuste toetamine (EAGGF)

Sõnnikuhoidlad olid nii RAKi põllumajandustootmise investeeringutoetuse kui ka MAKi nõuetega vastavusse viimise toetuse investeeringuobjektiks. Tagamaks, et üks ja sama investeeringuobjekt ei saaks mõlemat toetust ja ei tekiks investeeringuobjekti topeltfinantseerimist, lõpetati sõnnikuhoidlate toetamine RAKist alates ajast, kui hoidlate kordategemiseks oli võimalik taotleda nõuetega vastavusse viimise toetust.

Seosed Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetmetega

Enamik MAKi meetmeid rakendatakse ka uue Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 raames. Kiviaia rajamine ja taastamine on Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 raames

vähetootlike investeeringute toetusmeede, võrreldes MAKiga ei toetata enam kiviaia hooldamist. Põllumajandusmaade metsastamise toetus senisel kujul ei jätku, küll aga on põllumajandusmaade metsastamise raames kavas toetada metsastamist nt erosioonitundlikes piirkondades. Ei jätku ka nõuetega vastavusse viimise ja elatustalude kohanemise toetus.

Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 raames planeeritakse rakendada kokku 20 meedet, mis jagunevad 4 telje vahel järgmiselt:

I telg – Põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine

- *Meede 1.1* – Koolitus- ja teavitustegevused;
- *Meede 1.2* – Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine;
- *Meede 1.3* – Nõuandesüsteemi ja nõuandeteenuste toetamine:
  - *Alameede 1.3.1* - Põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine;
  - *Alameede 1.3.2* – Nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine;
  - *Alameede 1.3.3* - Nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks;
- *Meede 1.4* – Põllumajandusettevõtete ajakohastamine:
  - *Alameede 1.4.1* – Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks;
  - *Alameede 1.4.2* – Investeeringud loomakasvatusehitistesse;
  - *Alameede 1.4.3* – Investeeringud bioenergia tootmisesse;
- *Meede 1.5* – Metsade majandusliku väärtuse parandamine ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmine:
  - *Alameede 1.5.1* – Metsa majandusliku väärtuse parandamine;
  - *Alameede 1.5.2* – Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine);
  - *Alameede 1.5.3* – Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine;
- *Meede 1.6* – Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele saadustele lisandväärtuse andmine:
  - *Alameede 1.6.1* – Põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemine;
  - *Alameede 1.6.2* – Piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumine uute väljakutsetega;
- *Meede 1.7* – Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine:
  - *Alameede 1.7.1* - Põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö;
  - *Alameede 1.7.2* – Põllumajandustootjate osalemine toidukvaliteedi kavas;
  - *Alameede 1.7.3* – Toidukvaliteedikavade raames toodetud toodete alane teavitamis- ja edendamistegevus;
- *Meede 1.8* – Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur;
- *Meede 1.9* – Tootjarühmade loomine ja arendamine;

II telg – Keskkonna ja paikkonna säilitamine

- *Meede 2.1* – Ebasoodsamate piirkondade toetus;
- *Meede 2.2* – Natura 2000 toetus põllumajandusmaale;
- *Meede 2.3* – Põllumajanduslik keskkonnatoetus:
  - *Alameede 2.3.1* – Keskkonnasõbralik majandamine;
  - *Alameede 2.3.2* – Mahepõllumajandusliku tootmise toetus;
  - *Alameede 2.3.3* – Ohustatud tõugu looma pidamise toetus;
  - *Alameede 2.3.4* – Kohaliku sorti taimede kasvatamise toetus;
  - *Alameede 2.3.5* – Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus;
- *Meede 2.4* – Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus
- *Meede 2.5* – Vähetootlikud investeeringud:
  - *Alameede 2.5.1* – Kiviaia rajamise ja taastamise toetus;
  - *Alameede 2.5.2* – Mitmeliigilise põõsasriba rajamise toetus;
- *Meede 2.6* – Kaitsemetsa rajamise toetus põllumajandusmaale;
- *Meede 2.7* – Natura 2000 toetus erametsamaale.

III telg – Maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine

- *Meede 3.1* – Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas:
  - *Alameede 3.1.1* – Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas;
  - *Alameede 3.1.2* – Mikroettevõtete arendamise toetus;
- *Meede 3.2* – Külade uuendamine ja arendamine:
  - *Alameede 3.2.1* – Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused;
  - *Alameede 3.2.2* – Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine;
  - *Alameede 3.2.3* – Külade uuendamine ja arendamine;
  - *Alameede 3.2.4* – Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine.

IV telg – Leader

- *Meede 4* – Leader meede, sh:
  - Leader tegevusgruppide toetus;
  - Leader projektitoetus.

MAK tehnilise abi meede

2008. aastal rakendati neist kuusteist meedet – meede 1.1, meede 1.2, meede 1.3 (kaks alameedet), meede 1.4 (kolm alameedet), meede 1.5 (kolm alameedet), meede 1.6, meede 1.8, meede 2.1, meede 2.2, meede 2.3 (kaks alameedet), meede 2.5 (üks alameede), meede 2.7, meede 3.1, meede 3.2, Leader ja MAK tehniline abi. **2009. aastal** rakendati seitseteist meedet: meede 1.1, meede 1.2, meede 1.3 (kaks alameedet), meede 1.4 (kolm alameedet), meede 1.5 (kolm alameedet), meede 1.6 (üks alameede), meede 1.8, meede 2.1, meede 2.2, meede 2.3 (viis alameedet), meede 2.4, meede 2.5 (üks alameede), meede 2.7, meede 3.1 (kaks alameedet), meede 3.2 (kolm alameedet), LEADER meede ja MAK tehnilise abi meede.

Lisaks teostati MAK 2007 - 2013 I telje vahenditest väljamakseid ka MAK 2004 – 2006 meetmete: elatustalu kohanemise toetus (meede 1.10) ja nõuetega vastavausse viimise toetus (meede 1.11).

Veel kaks MAKi meedet (meetme 1.7 alameetmed 1.7.1 ja 1.7.3 ja meede 1.9) ning meetme 1.6 alameede 1.6.2 ja meetme 3.2 alameede 3.2.2 planeeritakse rakendada 2010. aastal.

2.2. Põhilised muudatused MAKi rakendamisel

• Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus

Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise (edaspidi *ÜPP*) seadus võeti vastu 24. märtsil 2004. a, jõustumise aeg 1. mai 2004, osaliselt 1. jaanuar 2005. Nimetatud seadust on muudetud järgmistel kuupäevadel:

- 22.04.2004, jõustunud 1.05.2004
- 12.01.2005, jõustunud 1.02.2005
- 15.06.2005, jõustunud 1.07.2005, osaliselt 1.01.2006
- 15.06.2005, jõustunud 1.01.2006
- 22.11.2006, jõustunud 23.12.2006
- 21.02.2007, jõustunud 26.03.2007
- 19.06.2008, jõustunud 01.08.2008
- 18.12.2008, jõustunud 01.02.2009

2007. aastal tehtud muudatus oli aluseks MAK 2007 - 2013 rakendamisele, kuna sellega täiendati seadust peatükiga 4¹ “Ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevad maaelu arengu toetused perioodil 2007 – 2013”, mis annab alused kõigi MAK 2007 - 2013 meetmete rakenduse määruste ja teiste MAKi rakendamiseks vajalike õigusaktide (tehnilise abi toetuse, seire ja hindamise korra, tähistamise ning eelarveaastal antavate toetuste loetelu määrused, samuti eelarveaastal antavateks maaelu arengu toetusteks ettenähtud vahendite jaotuse, MAKi seirekomisjoni ja hindamiskomisjoni moodustamise käskkirjad) kehtestamiseks. 2008. aastal tehtud muudatustest oli MAKi rakendamisega seotud kaks muudatust. Esiteks täiendati vaidemenetluse paragrahvi sättega, et kui vaie esitatakse PRIA-ga halduslepingu sõlminud metsanduse valdkonna toetuste taotluse menetleva isiku otsuse või toimingu peale, võib vaide lahendada lisaks PRIA-le ka nimetatud isik PRIA volitusel, kuna just tema kui taotluste menetleja käsutuses on eeldatavasti kogu informatsioon ja muud vahendid vaide edukaks lahendamiseks. Kõnealuste metsanduse valdkonna toetuste rakendamiseks sõlmiti 2008. a 18. aprillil haldusleping PRIA ja Sihtasutuse Erametsakeskuse vahel. Teiseks tuli tulenevalt Keskkonnaministeeriumi haldusalas toimunud keskkonnaadministratsiooni reformist teha muudatusi riiklikku järelevalvet teostavate asutuste nimekirjas – Riiklik Looduskaitsekeskus asendati Keskkonnaametiga.

Aastast 2010 hakkab kehtima uus Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus.

- **Muudatused MAKis**

Esimesed MAKi muudatusettepanekud esitati Euroopa Komisjonile 11. aprillil 2005. aastal ning kiideti heaks 19. oktoobril 2005. aastal. Aastate 2005 – 2007 seirearuannetes on tegelikku saavutustaset võrreldud 2005. aastal muudetud MAKis prognoositud saavutustasemetega.

Põllumajandusministeerium valmistas 2006. ja 2007. a jooksul ette teise MAKi finantstabeli muudatuse tulenevalt sellest, et aastatel 2004 – 2006 kasutati osade meetmete eelarvet vähem kui oli prognoositud. Täielikult kasutamata oli 2006. a lõpuks jäänud SAPARDi väljamakseteks kavandatud summa. Sellest tulenevalt muudeti MAK 2004 – 2006 eelarvelist jaotust meetmete vahel. Ebasoodsamate piirkondade toetuse, põllumajandusmaa metsastamise toetuse, nõuetega vastavusse viimise toetuse, keskkonnavalaste kitsendustega piirkondade toetuse ning SAPARDi eelarvet vähendati vastavalt tegelikule kasutamisele. Elatustalude kohanemise toetuse ja põllumajandusliku keskkonnatoetuse eelarvet suurendati.

2008. aasta novembris muudeti finantstabelit, et lihtsustada taotluste menetlemist. Tehti eelarvemuudatus ning nõuetega vastavusse viimise toetusest tõsteti kasutamata toetussumma 2,5 miljonit eurot (39 miljonit eesti krooni) põllumajandusliku keskkonnatoetuse eelarvereale.

30. detsembril korrigeeriti eelarvet veelkordselt seetõttu, et Euroopa Komisjon teavitas 16. detsembril 2008. a toimunud maaelu arengu komitees liikmesriike võimalusest pikendada 2000–2006 programmiperioodi kulutuste abikõlblikkuse lõppkuupäeva kuni 30. juuni 2009. a. (Euroopa komisjoni 2009. a otsust C (2009) 2180). Majanduse olukord (eelkõige põllumajandussaaduste hindade kõikumine) mõjutas mitmete toetuste taotlejaid, mistõttu jäi kasutamata mitmete toetuste raha, ligikaudu 36 miljonit krooni perioodiks 2004-2006 eraldatud vahenditest, s.o 1,2% arengukava kogumahust. Eelarvemuudatus kajastas tegelikke väljamakseid ning kasutamata rahasid kasutati põllumajandusliku keskkonnatoetuse kohustuste finantseerimiseks 2009. aasta esimesel poolaastal.

- **Suurendamise ja/või vähendamise 30%-line paindlikkus**

Põllumajanduslik keskkonnatoetus oli seotud viieaastase kohustusega ning ebasoodsamate piirkondade toetust rakendati analoogselt, sidudes selle viieaastase kohustusega. Arvestades Eesti taasiseseisvumise järgset ja osalt ka Euroopa Liiduga liitumisest tingitud muutuvate rendisuhete olukorda ning lõpetamata maareformi, kohandati toetuste reeglid ühenduse reegleid järgides põllumajandustootjatele vastuvõetavaks, et ka meetme algusaastatel oleks tagatud põllumajandustootjate huvi toetusskeemi vastu ja oleks võimalik meetme eesmärke täita. Siinjuures võeti aluseks Komisjoni määruse (EÜ) 817/2004 artikkel 36, millega kooskõlas anti põllumajandustootjatele võimalus kuni 30% ulatuses ilma sanktsioonideta kohustusealust pinda vähendada. Vaid seeläbi tagati põllumajandustootjate huvi põllumajandusliku keskkonnatoetuse ning ebasoodsamate piirkondade toetuse vastu ning toetuse eesmärkide täitmine.

Komisjoni määruse (EÜ) 817/2004 artikliga 36 kooskõlas olevat kohustusega hõlmatud pindala kuni 30% sanktsioonide kohaldamiseta vähendamine nähti ette siseriikliku õigusega põllumajandusministri vastavates määrustes (põllumajandusministri 20.04.2004. a määrus nr 49 „Ebasoodsamate piirkondade toetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord“ ja põllumajandusministri 20.04. 2004. a määrus nr 51 „Põllumajandusliku keskkonnatoetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord“). Arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamiseks hakkas Eesti sama aasta 17. maist esmakordselt vastu võtma arengukava kohaseid ebasoodsamate piirkondade ning põllumajandusliku keskkonnatoetuse taotlusi.

Pärast 12.-16. juunil 2006. aastal auditi käigus tehtud esialgsete tähelepanekute saamist 11. augustil, mil tehti ettepanek lisada ka sanktsioonideta vähendamise alused arengukavasse, alustas Põllumajandusministeerium arengukava muutmise ettevalmistustega.

Tuleb arvestada, et Eestis moodustavad põllumajandusmaade kasutusest suure osa rendimaad. Selleks, et kohaldada Nõukogu määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikli 23 kohast vähemalt 5-aastast kohustusperioodi, tuli tagada reeglid, mis arvestaksid tookordset maakasutuse seisukorda ning mille kohaselt põllumajandustootjad olid valmis mitmeaastase kohustusega liituma. Põllumajandusmaa rendilepingud sõlmiti pärast ühendusega liitumist sageli lühikeseks ajaks, näiteks aastaks või paariks. Rendimaade osakaalu Selgelt üle poole põllumajandustootjate maakasutusest Eestis on rendimaa.

Lisaks eeltoodule oli Euroopa Liiduga liitumise eelselt ning on ka praegu oluline osa põllumajandusmaast jätkuvalt reformimata. Põllumajandustootjatel on võimalus kasutada reformimata põllumajandusmaad maa ajutise kasutamise lepingu alusel, kuid sõlmitud leping ei anna eelist maa omandiõiguse omandamisel.

Ülaltoodud põhjendused on olnud Eesti auditeerimise kontrollkäigu ajal ja pärast seda aluseks kohustusega hõlmatud pindala kuni 30% vähendamise rakendamisel.

Kohustusega hõlmatud pindala kuni 30% vähendamise rakendamiseks tehtud maaelu arengukava muutmisel esitas Eesti Euroopa Komisjonile samuti eelnimetatud rendisuhete põhjendused. Komisjon võttis eelnimetatud põhjendused arvesse ja kiitis Eesti esitatud arengukava muudatused heaks, millest nähtub, et esitatud põhjendused olid asjakohased ja komisjoni määruse (EÜ) 817/2004 artikliga 36 kooskõlas olev 30% rakendamine igati õigustatud.

2.3. MAKi rakendamise ühilduvus EL tegevuspoliitikaga

MAKi toetuste rakendamisel juhindub Eesti Euroopa Ühenduse ühisest põllumajanduspoliitikast, mis on loodud Rooma lepingu artikli 33 lõikes 1 nimetatud

eesmärkide täitmiseks ja ühise põllumajandustoodete turu toimimise ja arengu kindlustamiseks.

Ühist põllumajanduspoliitikat rahastatakse EAGGF tagatisrahastust.

MAKi raames rakendatavad meetmed vastavad ELi poliitikale. MAKi meetmete rakendamisel on tagatud ühilduvus EL erinevate poliitikatega konkurentsi, riigihangete ja võrdsete võimalustega seotud küsimustes. MAKi meetmed on suunatud säästva arengu tagamisele maapiirkonnas ning järgivad ühenduse keskkonnapoliitikat ja säästva arengu põhimõtteid. Need vastavad ka Helsingis Euroopa Ülemkogu poolt vastu võetud keskkonnaintegratsiooni ja säästva arengu strateegiale. Poliitikaga ühilduvus on tagatud läbi MAKi meetmete eesmärkide. Põllumajandusministeerium pädeva asutusena ja makseagentuuri ülesandeid täitev PRIA tagavad meetmete järjepidevuse ja vastavuse ühenduse muule poliitikale ning siseriiklikele dokumentidele.

- **Keskkonnakaitse**

MAKi eesmärk on viia põllumajanduslik tootmine vastavusse ELi keskkonnanõuetega, suurendada põllumajandustootjate huvi säästva keskkonnakasutuse vastu, kaasa arvatud keskkonnasõbralikuma tehnoloogia ja tehnika kasutuselevõtu vastu ning aidata kaasa bioloogilise mitmekesisuse ja loodusmaastike säilimisele.

Alates 1991. aastast on Eesti sõlminud mitmeid kahe- või kolmepoolset keskkonnakaitselisi kokkuleppeid ja ühinenud erinevate keskkonnakaitsekonventsioonide või -protokollidega.

Need rahvusvahelised kokkulepped käsitlevad järgmisi MAKiga seotud valdkondi:

- Keskkonnakaitse
- Pinna- ja põhjavee kaitse;
- Looduskaitse;
- Õhusaaste.

MAKi koostamine ja rakendamine vastab keskkonnakaitset reguleerivatele õigusaktidele. Kõik MAKi meetmed, eriti aga nõuetega vastavusse viimise, keskkonnavalade kitsendustega piirkondade ja põllumajandusliku keskkonnatoetuse teenivad riikliku keskkonnapoliitika eesmärki ja neid rakendatakse kompenseeriva iseloomuga tegevuste kaudu. MAKi rakendamisele aitab kaasa selliste keskkonnakaitse-eesmärkide täitmisele, mis sisaldavad Helsingi konventsioonide, ÜRO Johannesburgi konverentsi deklaratsiooni ja tegevuskava, Rio+10, Euroopa keskkonnakaitse 6. tegevusprogrammi ja Läänemere piirkonna riikide 21. sajandi tegevuskavaga hõlmatud keskkonnakaitsevaldkondadega seotud küsimusi.

MAKi tegevuste vastavuse järelevalve EL keskkonnapoliitikale tagatakse eelkõige Eesti keskkonnaseadusandluse raames, mis on harmoneeritud EL keskkonnaõigusega. Kui võib eeldada kavandatud tegevuse olulist keskkonnamõju, rakendatakse vastavalt "Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanähtimissüsteemi seadusele", keskkonnamõju

hindamist. MAKi raames võib vajadus keskkonnamõju hindamise järele tekkida eelkõige suurte loomafarmide sõnnikuhoidlate ehitamise ja rekonstrueerimise puhul. Samuti on suurtel farmidel vastavalt “Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadusele” kohustuslik taotleda keskkonnakompleksluba.

MAKi meetmete keskkonnamõju on valdavalt positiivne või neutraalne. Olulise positiivse keskkonnamõjuga on ühenduse nõuetega vastavusse viimise meede. Nimetatud meetme eesmärk on ELi veepoliitika raamdirektiivist tulenevate keskkonnanõuete järgimine ja sõnnikukäitlusest põhjustatud veereostuse vähendamine.

MAKi meetmetega tagatakse keskkonnanõuete täitmine paremini kui see oleks olnud ilma toetusteta. MAKis kavandatud meetmete rakendamisel on maapiirkonna keskkonnaseisund tulevikus tõenäoliselt parem kui muudel samadel tingimustel MAKi meetmeid rakendamata.

- **Tööhõive**

Meetmed avaldavad positiivset mõju maapiirkondade tööhõivele.

- **Soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte järgimine**

MAKi koostamisel on arvestatud võrdõiguslikkuse põhimõtet. Põhiseaduse kohaselt on Eestis kõik kodanikud võrdsed. Kedagi ei diskrimineerita rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Maapiirkondade probleemi – tööpuuduse – lahendused on suunatud mõlemale soole. Seejuures arvestatakse võrdse tasustamise põhimõtet.

Kavaga hõlmatud meetmete täitmise mehhanismide edasisel arendamisel ja rakendamisel sedastatakse, et mõlemal sool on võrdsed võimalused kava kõikide toetuste taotlemiseks ja saamiseks, kui nad suudavad täita iga meetmega seotud sätteid ja vastata toetuse saaja kohta käivatele kriteeriumidele.

- **Ühilduvus ühise põllumajanduspoliitikaga**

MAK toetab ELi ühise põllumajanduspoliitika strateegiat, aidates põllumajandustootjatel paremini rahuldada tarbijate vajadusi ning muutuda konkurentsivõimelisemaks, mitmekülgsemaks, paindlikumaks ning keskkonnaga arvestavamaks. MAK aitab põllumajandustootjatel ja maapiirkondadel kohaneda ja areneda.

Üleminek ühikupõhiselt toetuselt ühtsele otsemaksele, kus ettevõtte tootmissuunast ja majandustegevusest sõltumata makstakse tootjale ühtset pindalapõhist toetust, on keskkonnahoidlikum. See annab tootjale suurema vabaduse otsustada, milliseid loomi ning kultuure oma maal kasvatada, samuti pole toetuste maksmisel enam määravaks toodangu hulk. Turu olukorrale vastavalt määratakse edaspidised majanduslikud suunad.

- **Infoühiskonna edendamine**

Enamikel meetmetel on mõju neutraalne. Nõuetega vastavusse viimise toetuse rakendamisel ning elatustalude kohanemise toetuse rakendamisel on võetud eesmärgiks, et meetmed aitavad kaasa maapiirkonna laiemale arengule, hõlmates seejuures ka infotehnoloogilisi lahendusi.

- **Konkurentsivõime**

MAKi raames rakendatavatel meetmetel on positiivne mõju Eesti konkurentsivõime parandamisele EL majandusruumis. Paraneb ja tugevneb toetust saanud põllumajandusega tegelevate ettevõtjate majanduslik jätkusuutlikkus. Pindalapõhistel toetustel on põllumajandusettevõtjate tootmise keskkonnasõbralikumaks ja efektiivsemaks muutmisel positiivne mõju. MAKi toetused aitavad kaasa põllumajandussektori kohanemisele ELi nõuetega ning leevendavad sotsiaalseid probleeme maapiirkonnas.

Põllumajandusliku keskkonnatoetuse raames rakendatava mahepõllumajandusliku tootmise toetuse eesmärk on toetada mahepõllumajanduse kui loodusega kooskõlas oleva tootmisviisi arengut, rahuldada tarbijate kasvavat nõudlust mahetoodangu järele ning toetada ja parandada mahepõllumajanduse jätkusuutlikkust.

Elatustalude kohanemise toetuse üldine eesmärk on leevendada majanduslikult väiksemate põllumajandusettevõtjate majanduslikku koormust seoses EL turuga liitumisega. Uute liikmesriikide ettevõtjad peavad kohanema põllumajandussektorile osaks saava ühtse turu survega ja elatustalude kohanemise toetuse eesmärk soodustada sellises olukorras olevate väiksemate põllumajandusüksuste, mis ei ole veel majanduslikult elujõulised, ümberkorraldamist.

- **Konkurentsipoliitika ja avalikud hanked**

MAKi rakendamisel järgitakse ka riigiabi reegleid, et tagada riigiabi andmise kooskõla nii EL seadusandluse kui ka riikliku konkurentsiseaduse ja selle rakendusaktidega. Vahendite kasutamise vastavuse ELi riigihankeid käsitlevatele õigusaktidele tagab harmoneeritud riigihangete seadus ja selle üldised järelevalvemehhanismid. Järelevalvet riigiabi andmise üle teostab rahandusminister.

2.4. Ülevaade muutustest Eesti majandusruumis 2008. ja 2009. aastal

2.4.1. Rahvastik

Rahvaarv on Eestis taasiseseisvumise järel kiiresti kahanenud, esimestel taasiseseisvuse aastatel eelkõige väljarände, seejärel negatiivse iibe tõttu.

Eesti rahvaarvu vähenemine on viimastel aastatel pidurdunud (vt tabel 1). 2001. a 1. jaanuari seisuga oli Eestis 1 367 tuhat elanikku, 2009. a alguses aga 1 340,4 tuhat (vähenemine aastas keskmiselt 0,2%). Naiste osatähtsus rahvastikus on Eestis 54%, valdades 51,7%.

Tabel 1. Rahvastik, 1. jaanuari seisuga aastatel 2003-2009 (tuhat elanikku)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogu Eesti	1356,0	1351,1	1347,5	1344,7	1342,4	1340,9	1340,4
Vallad	453,2	451,1	449,3	477,7	476,0	474,6	473,9
Linnad	902,8	900,0	898,1	866,9	866,4	866,3	866,5
Maaelanikkonna osatähtsus, %	33,4	33,4	33,3	35,5	35,5	35,4	35,4

Allikas: Statistikaamet

Eesti rahvastikku iseloomustab taastoote tasandist madalam sündivus koos suhteliselt kõrge suremusega, mis on olulisim põhjus, miks Eesti rahvastik on Euroopas enamiku teiste rahvastikega võrreldes ebasoodsamas seisundis.

Maaelanikkonna osatähtsus on aastatel 2001-2005 stabiliseerunud – 2001. ja 2002. aastal 32,6% ja aastatel 2003–2005 33,3–33,4% kogu elanikkonnast. ESA andmetel elas 2006. a alguses maapiirkonnas 477 700 inimest ja 2009. a alguses 473 900 (35,4% kogu elanikkonnast). Viimase nelja aasta maapiirkondade jaoks positiivne rahvastikudünaamika tuleneb otseselt Tallinna ja Tartu elanike siirdumisest linnalähialadele, kusjuures säilivad tihedad sidemed (töö, kool, teenindus) linnaga.

2001. aastal kahanes vallaelanikkond 0,56%, 2002. aastal kasvas 2,3% ning aastatel 2003 ja 2004 kahanes vastavalt 0,46 ja 0,31%. Võrreldes 2005. a algusega on vallaelanike arv 2009. aasta alguseks suurenenud 5,5% võrra.

2005-2007. aastad olid kiire hõive kasvuga aastad, mis tõid kaasa töötute arvu ning tööpuuduse määra olulise vähenemise. 2008. aasta negatiivne majanduskasv (-3,6%) ei avaldanud veel mõju tööhõivele, küll aga avaldas töötuse kasvule otsustavat mõju 2009. aastal järgnenud suurem majanduslangus (-14,1%).

2005-2008. aastatel oli keskmine tööhõive vastavalt 607 400, 646 300, 655 300 ja 656 500 inimest, mis oli 2004. aastaga võrreldes vastavalt 11 900, 50 800, 59 800 ja 61 000 inimest rohkem.

2009. aastal vähenes hõivatute arv 60 700 inimese võrra ja jõudis 595 800ni, mis eelnenud aastaga võrreldes 9,2% madalam.

Pikemas perspektiivis on Eesti tööjõuturu arengusuunad oluliselt mõjutatud demograafilistest protsessidest. Iibe kõrval tööturgu otsesemalt puudutav rahvastiku vanuseline struktuur on probleem, mille aktuaalsus lähiaastatel suureneb järsult. Eesti

rahvastiku kiirenev vananemine laste ja noorte arvukuse vähenemise tõttu tähendab lisaks tervishoiu- ja pensionisüsteemi kasvavale koormale tööealiste inimeste arvu langust.

Olukorda tööjõuturul saab hinnata tööturusurve indeksi abil (vt tabel 2). Demograafiline tööturusurve indeks saadakse rahvastiku vanuses 5-14 jagamisel rahvastikuga vanuses 55-64.

Tabel 2. Demograafilise tööturusurve indeksi dünaamika

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kogu Eesti	1,09	1,03	0,96	0,91	0,88	0,85	0,81
Vallad	1,25	1,18	1,11	1,05	1,00	0,96	0,88
Linnad	1,00	0,95	0,89	0,84	0,82	0,79	0,77

Allikas: Statistikaamet

Demograafiline tööturusurve indeks näitab, et Eesti rahvastik vananeb pidevalt ja üsna kiiresti. 2000. aastaga võrreldes on indeks langenud 1,19-lt kuni 0,81ni 2009. aastal (-31,9%). Maapiirkonna analoogne näitaja vähenes 1,34-lt kuni 0,88ni (-34,3%). Keerulisem on olukord linnades, kus demograafiline tööturusurve indeks on vähenenud 0,77ni, langedes 29,8%.

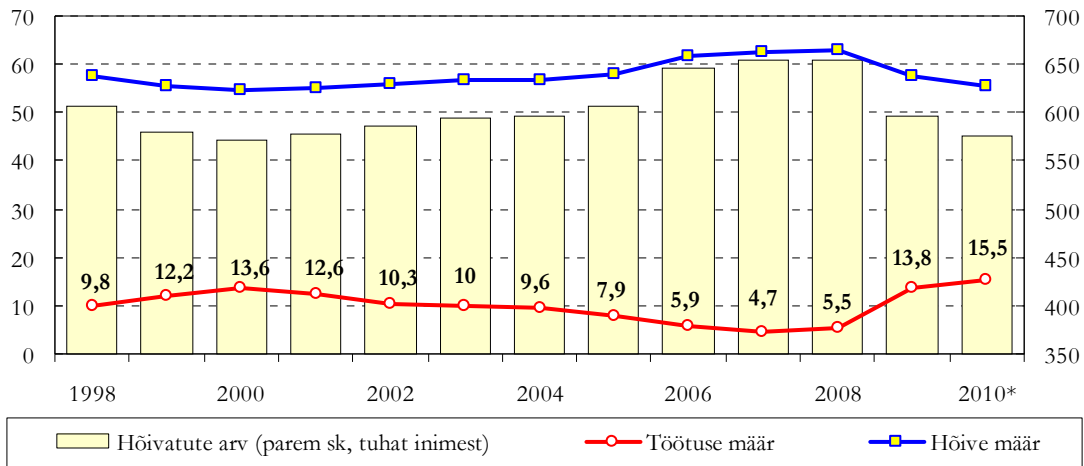
Tööturule saabujate vähenemine on järgnevate aastate jooksul veelgi kiirenemas, kuna avalduma hakkab üheksakümnendatel järsult vähenenud sündivuse mõju.

Eelnenud aastatega võrreldes on maapiirkonnas kuni 2008. aastani tööjõus osalemise määr ja tööhõive määr kasvanud. 15-74-aastaste tööjõus osalemise määr kasvas 61,5%-st 2006. aastal 62,6%-ni 2008. aastal. Kuid seoses majanduslangusega 2009. aastal on tööjõus osalemise määr vähenenud 61,4%-ni.

15-74-aastaste tööhõive määr oli 2006. aastal 57,7%, mis kasvas 2008. aastal 59%-ni ning seejärel 2009. aastal seoses töötute arvu suurenemisega vähenes 53,6%-ni (vt joonis 1).

15-74-aastaste maaelanike viimase üheksa aasta kõige madalam tööhõive määr oli 2004. aastal (52,2%).

Joonis 1. Tööhõive arengud 1998–2009 ja prognoos 2010

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium

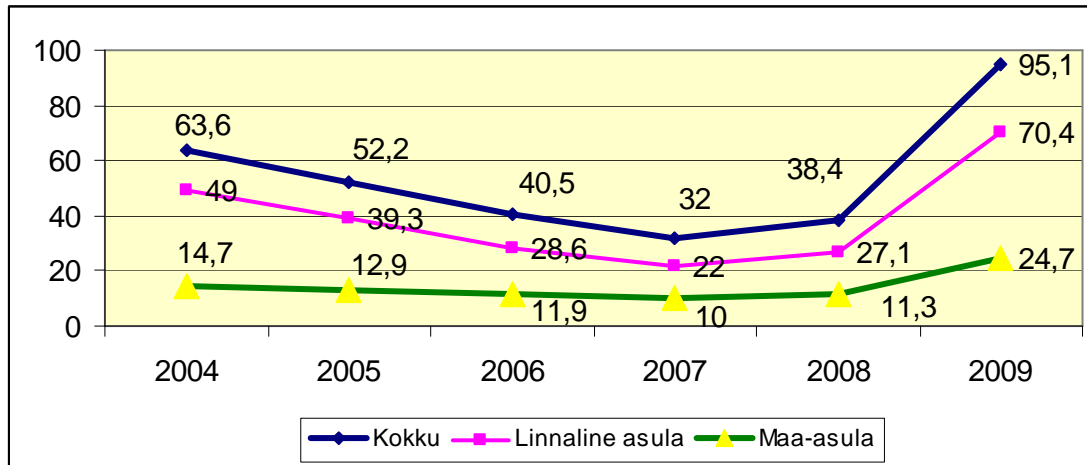
Aastate 2004-2008 jooksul on Eestis hõivatute arv kasvanud 595,5-st kuni 656,5 tuhandeni (kasv 10,2%), samal ajal aga on primaarsektoris hõive vähenenud 34,7-st kuni 25,3 tuhande hõivatuni (-27,1%), sekundaarsektoris hõivatute arv suurenes 24,1 tuhande ehk 11,6% võrra ja tertsiaarsektoris 46,4 tuhande hõivatuni (13,2%) võrra.

2009. aastal tööga hõivatute arv on alanenud 595 800ni, mis on võrreldav 2005. aasta tasemega. Hõive langust mõjutab nõudluse vähenemisest tingitud töömahtude kahanemine ning ettevõtjatepoolne kulude optimeerimine. Majanduse kasvutempo kiirenedes 2011. aastal kasvab hõivatute arv 0,5%.

Tegevusalade lõikes vähenes kõige rohkem põllumajanduses, ehituses ja töötlevas tööstuses hõivatute arv, kõige enam kasvas kaubanduses töötajate arv.

Töøjõuturu positiivsete arengute tulemusel on töötuse määr alates 2005. aastast alanenud. 2005. aastal oli töötuse määr 7,9%, mis edaspidi alanes 2006 ja 2007. aastal vastavalt 5,9% ja 4,7%-ni. Majandussituatsiooni halvenedes aga kasvas 2008. aastal töötuse määr 5,5%-ni ning 2009. aastal kuni 13,8%-ni (vt joonis 2).

Joonis 2. Töötud elukoha järgi, 2004-2009, (tuhat)

Allikas: Statistikaamet.

Maapiirkonna töötuse määr oli 2007. aastal 5,1%, mis 2008. aastal suurenes 5,7%-ni. 2009. aastal halvenes tööturu olukord maal veelgi ning töötuse määraks kujunes 12,8%.

2008. aastal oli Eestis 15-74-aastaseid majanduslikult aktiivseid elanikke 694 900 (töajõud). Neist oli tööga hõivatud 656 500 ja töötuid 38 400. Eesti tööturгу mõjutasid tugevasti maailmamajanduse jahenemise ja sisemaise nõudluse vähenemise tagajärjed 2009. aastal, mistõttu tööga hõivatute arv 2008. aastaga võrreldes vähenes 9,2% võrra ning töötute arv kasvas 95 100-ni.

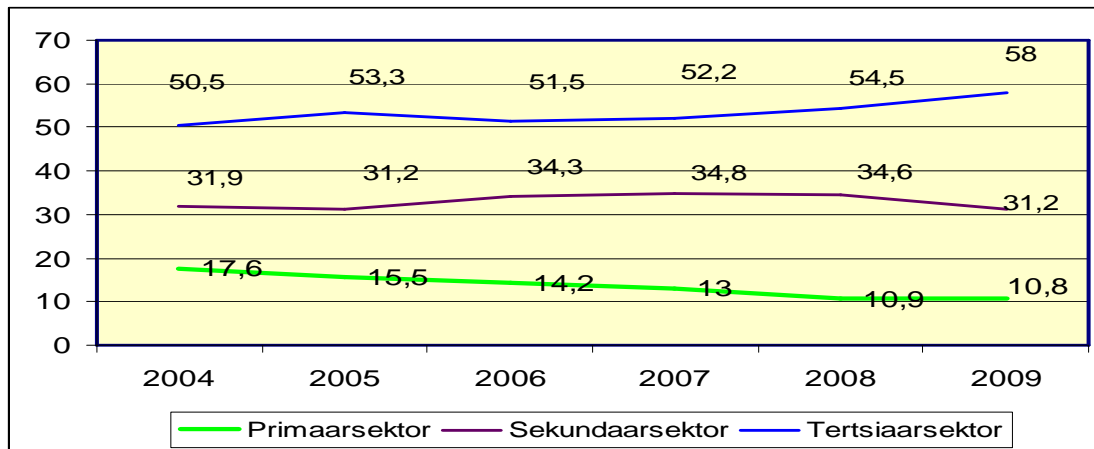
2010. aastal on oodata töötuse kasvu 15,5%-ni ning hõivatute arvu vähenemist 576 400-ni, ehk 3,3% võrra (Rahandusministeeriumi 2010. aasta kevadine majandusprognos).

Eesti tööjõu-uuringu 2003. a andmetel oli maapiirkonnas 167 900 hõivatut, s.o 28,3% kõigist Eesti tööga hõivatutest. 2005. aasta andmetel oli maapiirkonnas hõivatuid 172 800 ning 2008. aastal 185 500 inimest (28,2% riigi kõigist hõivatutest). 2009. aastal vähenes hõivatute arv maal kuni 168 100-ni, mis moodustas samuti 28,2% kõigist hõivatutest.

2009. aastal on primaarsektori (põllumajandus, jahindus, metsandus ja kalandus) osatähtsus maapiirkonna tööhõives 1989. aastaga võrreldes vähenenud viis korda (55,9%st kuni 10,8%ni), tertsiaarsektori (teenindus) osakaal on kasvanud 1,4 ning sekundaarsektori (töötlev tööstus, mäetööstus, ehitus, energetika, gaasi- ja veevarustus) osatähtsus 1,2 korda. Kokku on nimetatud ajavahemikul primaarsektori hõive vähenenud 119,2 tuhande hõivatu võrra, samal ajal kui hõive suurenemine sekundaarsektoris (1 200) ja tertsiaarsektoris (30 200 inimest) suutis kompenseerida sellest ainult 26,3%.

Joonis 3 annab ülevaate hõivest maal majandussektorite lõikes aastatel 2004–2009.

Joonis 3. Hõivatud maaelanikkond majandussektorite kaupa aastatel 2004–2009, (protsentides)

Allikas: ESA tööjõu-uuringud

Viimase kuue aasta jooksul on maapiirkonnas täheldatav primaarsektori hõive osatähtsuse jätkuv vähenemine (1,1% aastas). Sekundaarsektori osatähtsus kasvas aastatel 2005-2008 kokku 3,4% (u 0,9% aastas) ja jõudis 34,6%-ni, mis 2009. aastal vähenes 31,2%-ni, ehk 2005. aasta tasemeni. Tertsiaarsektori osatähtsus oli 2005-2007. aastatel stabiilselt 51–53% juures, mis suurenes 2008. ja 2009. aastatel vastavalt 54,5% ja 58%-ni.

Hoolimata sellest, et majanduse uude kasvufaasi sisenemine toob kaasa tööpuuduse alanemise, jääb suuresti kinnisvara- ja ehitusbuumile toetunud hõive kõrgtase pikaks ajaks kättesaamatuks. Majanduse edasise arengu suhtes on oluline, kuidas toimub tööjõu ümberpaigutamine. Kuna ehitusturg lähiajal buumiaegsete mahtudeni ei jõua, peab vabanenud tööjõud leidma rakendust mujal.

Kui 2005. aastal oli leibkonnaliikme kuu keskmine netosissetulek 222,1 eurot (3 475,5 krooni), siis 2006. aastal oli see näitaja 277,6 eurot (4 342,9 krooni) ja 2007. aastal 337,8 eurot (5286 krooni). Kahe aastaga suurenes netosissetulek 1,5 korda.

Linna- ja maaleibkonnaliikme keskmise netosissetuleku erinevus kuus vähenes. Kui 2006. aastal oli linnaleibkonna liikme sissetulek 746 krooni suurem kui maaleibkonna liikmel, siis 2007. aastal 674 krooni suurem. Maal elava leibkonnaliikme netosissetulek oli 87% linnas elava leibkonnaliikme sissetulekust.

Leibkonnaliikme kohta oli tulu põllu- ja metsamajanduslikust tegevusest 2006. aastal 4,8 eurot (98,1 krooni, ehk 2,3% kogu netosissetulekust), 2007. aastal vähenes 4,5 euroni (70,3 krooni), mis moodustas ainult 1,3% netosissetulekust.

Netosissetuleku erinevus maakonniti vähenes. Suurim kuu keskmine netosissetulek oli leibkonnaliikmel Harjumaal väljaspool Tallinna – 417,9 eurot (6 539 krooni), ületades Eesti keskmist netosissetulekut 24%. Väikseim netosissetulek oli Põlva maakonnas –

239,7 eurot (3 750 krooni), mis moodustas 71% Eesti leibkonnaliikme kuukeskmisest netosissetulekust. Eesti keskmisest netosissetulekust suurem kuukeskmise netosissetulek oli peale Harju maakonna veel Tallinnas, Tartu ja Jõgeva maakonnas.

2.4.2. Ülevaade majandusarengust

Eesti viimase kaheksa aasta keskmine majanduskasv on olnud 5%. 2005. ja 2006. aastat iseloomustas kiire majanduskasv. Eesti majanduskasv ulatus 2006. aastal 11,4 protsendini, mis on ajaloo kiireim kasv.

Kiire kasv jätkus 2006. aastal töötlevas tööstuses, veonduses, sides, jaekaubanduses ja finantsvahenduses. Kiire kasvu püsivust toetas kõige enam tugev sisenõudlus. Sisemajanduse nõudluse kasvu põhjustasid eelkõige kiire eratarbimiskulutuste ning investeringute, eriti ettevõtete sektori investeringute kasv. Eesti majanduskasv oli 2006. aastal Läti järel Euroopa Liidus teisel kohal. Samas juba 2006. aasta teises pooles kasvutempo aeglustus ning 2007. aastal oli 7,1%. Suurem aeglustumine toimus hotellide ja restoranide, hulgi- ja jaekaubanduse ning kinnisvara, rentimise ja äritegevuse tegevusalal. Lisandväärtus kasvas kiiremini kui 2006. aastal kalapüügi, mäetööstuse, ning avaliku halduse ja riigikaitse tegevusalal.

Eesti sisemajanduse koguprodukt on aastate 2000 kuni 2007 jooksul kasvanud keskmiselt 2,1 korda. Sisemajanduse koguprodukti kasvu mõjutasid kõige enam töötlev tööstus, kinnisvara, rentimine ja äritegevus, veendus, laendus ja side ning hulgi- ja jaekaubandus. 2007. aastal kasvas ettevõtete sektori lisandväärtus 6,2%.

2008. aastal oli majanduslangus 3,6 protsenti, SKP jooksevhindades ulatus 248,1 miljardi kroonini. Sisenõudluse vähenemist mõjutasid investeringute ja varude kiire kahanemine ning eratarbimise langus. Sisenõudluse osakaal vähenes 2007. aastaga võrreldes 16,3 protsendipunkti võrra 99,9%ni jooksevhindades arvatud SKPst. Kaupade ja teenuste eksport vähenes 2008. aastal marginaalselt (1,1%). Nõrk sisenõudlus tõi kaasa impordi languse, mille tagajärjel netoekspordi panus majanduskasvu osutus positiivseks.

Sisemajanduse nõudluse ja ekspordi vähenemine põhjustas omakorda ettevõtete sektori lisandväärtuse vähenemise 4,6%.

Enamiku tegevusalade lisandväärtus 2008. aastal vähenes. Lisandväärtuse vähenemisele avaldas tugevat mõju nelja suure osatähtsusega tegevusala (kokku andsid nad 47% kogulisandväärtusest), töötleva tööstuse, ehituse, hulgi- ja jaekaubanduse ning veonduse, laenduse ja side, lisandväärtuse vähenemine. Tegevusalade osatähtsus, mille lisandväärtus kasvas, moodustas kogu majanduse lisandväärtusest ligikaudu 21%. Suurim mõju oli siin avaliku halduse ja riigikaitse tegevusala lisandväärtuse kasvul.

Üleüldise majanduskriisi süvenemise ja sisemaise nõudluse järsu vähenemise tõttu kujunes 2009. aasta majanduslanguseks 14,1%. 2009. aastal oli SKP jooksevhindades 214,8 miljardit krooni.

Sisemajanduse nõudlus langes 2009. aastal ligi 24%, sealhulgas kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused 19% ja kapitali kogumahutus põhivarasse 35%. Kiiresti vähenesid ka ettevõtete varud. Sisemajanduse nõudluse osatähtsus SKP-st oli 95%. Esmakordselt viimase 15 aasta jooksul oli aastaarvestuses sisemajanduse nõudlus SKP-st väiksem ehk vaatamata kiirele vähenemisele oli SKP suurem lõpptarbimiskulutuste, investeeringute ja varude kogusummast. Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutuste vähenemist mõjutasid kõige enam kulutuste vähenemine transpordile, vabale ajale ja kultuurile, väljas söömisele ja hotellidele ning muudele kaupadele ja teenustele (nt finantsteenustele, isikuhooldusele jms). Kapitali kogumahutuse vähenemist mõjutasid enim investeeringute vähenemine masinatesse ja seadmetesse ettevõtete sektoris.

2009. aastal vähenes enamiku tegevusalade lisandväärtus. See kasvas vaid metsamajanduses, kalapüügis ning avalikus halduses ja riigikaitstes, kuid nende kolme tegevusala osatähtsus majanduse kogulisandväärtuses oli väike. Kõige rohkem vähenes lisandväärtus ehituses, finantsvahenduses ja töötlevas tööstuses, kuid suurim mõju SKP-le oli töötleva tööstuse ning hulgi- ja jaekaubanduse lisandväärtuse vähenemisel. Hulgi- ja jaekaubandust mõjutas nõrk sisemajanduse nõudlus. Töötleva tööstuse lisandväärtuse kiirele langusele aitasid kaasa nii nõrk sisemajanduse nõudlus ning kodumaiste tellimuste vähenemine kui ka halvenenud välisnõudlus. Halvenenud välisnõudlusest tulenevalt vähenes järsult töötleva tööstuse toodangu eksport.

2010. aasta kokkuvõttes ootab Rahandusministeerium oma k.a. kevadprognoosis 1-protsendist majanduskasvu. Majandusele avaldab pidurdavat mõju eelkõige sisenõudluse nõrkus sissetulekute languse ja tööturu olukorra edasise ajutise halvenemise tõttu, kuid seda aitab tasakaalustada Eesti ekspordi kasvu taastumine käesoleva aasta jooksul. 2010. aastal on oodata kaupade ja teenuste ekspordi 6,3%-st kasvu.

2011. aastaks prognoositakse majanduskasvu taastumist (4,0%), mis baseerub eelkõige ekspordil. Peamine Eesti majandust mõjutav kasvutegur on ekspordi kasvu suurenemine ning välisnõudluse oodatust kiirem taastumine majanduskriisist.

Suurenev ekspordinõudlus avaldab omakorda positiivset mõju siseturule tulenevalt ettevõtjate ja tarbijate kindlustunde paranemisest.

Töäjõu tootlikkus hüivatu kohta oli 1996. aastal kolm korda väiksem EL-27 tasemega võrreldes. 2000. aastal tõusis tootlikkus 46,9%-ni, 2005 ja 2006. aastal vastavalt 60,5% ja 61,4%-ni ning 2007. aastal jõudis 65,1%-ni. 2008. aastal vähenes tootlikkus 63,8%-ni ja 2009. aasta prognoos on 62,3%. SKP elaniku kohta on aastatel 2005-2008 seejuures muutunud sünkroonselt töäjõu tootlikkusega, edestades viimast 1...2 protsendipunkti võrra.

Tabelist 3 on näha et, põllumajanduse ja jahinduse sektori langus on aastate 2007-2008 jooksul peatunud, kuid 2009. aastal on toodang vähenenud 10% võrra ning on võrreldav 2005. aasta tasemega. Põllumajanduse areng jääb oluliselt maha rahvamajanduse kui

terviku arengust ning põllumajanduse ja jahinduse osatähtsus on langenud 2003. aasta 2,4%-lt sisemajanduse koguproduktist 1,9 protsendini 2009. aastal.

Tabel 3. Põllumajandussektori osa sisemajanduse koguproduktis 2000. aasta püsivhindades aastatel 2003–2009, (miljonit eurot)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Põllumajandus ja jahindus	179,5	161,9	161,3	159,1	188,6	183,9	165,1
Sisemajanduse koguprodukt kokku	7599,9	8213,1	9073,5	10107,4	10635,3	10255,0	8 829,4
Põllumajanduse ja jahinduse osa SKPs, %	2,4	2,0	1,8	1,6	1,8	1,8	1,9

Allikas: Statistikaamet.

Soodsate ekspordivõimaluste toel jätkas Eesti kaubaeksport kasvu kuni 2008. aastani. 2008. aastal eksporditi Eestist kaupu 132,4 miljardi krooni väärtuses ja imporditi Eestisse 170,1 miljardi krooni eest. Võrreldes 2007. aastaga kasvas kaupade eksport 6,9 miljardi krooni võrra ja import vähenes 7 miljardi krooni võrra.

Kaubavahetuse puudujääk oli 2008. aastal 37,7 miljardit krooni, mis oli varasema aastaga võrreldes 13,9 miljardit krooni ehk 27% väiksem.

2009. aastal eksporditi Eestist kaupu 101,3 miljardi krooni väärtuses ja imporditi Eestisse 114,1 miljardi krooni eest. Võrreldes 2008. aastaga vähenes eksport 31,1 miljardi krooni ja import 56 miljardi krooni võrra. Kaubavahetuse puudujääk oli 12,8 miljardit krooni, mis oli kolm korda väiksem kui aasta varem.

2009. aastal eksporditi enim masinaid ja seadmeid (viiesik Eesti kogueksportist). Nendele järgnesid mineraalsed tooted (17%) ning põllumajandussaadused ja toidukaubad (10%). Oluliselt vähenes nii masinate ja seadmete (9 miljardi krooni võrra) kui ka metallide ja metalltoodete (7,1 miljardi krooni võrra) eksport. Suurenes vaid mineraalsete toodete (sh naftasaadused) väljavedu (1 miljardi krooni võrra).

2009. aastal imporditi enim mineraalseid tooteid (viiesik Eesti koguimportist). Nendele järgnesid masinad ja seadmed (19%) ning põllumajandussaadused ja toidukaubad (13%). Kõikide kaubaotiste importkäibed vähenesid, nendest suurim langus oli masinate ja seadmete (14,8 miljardi krooni võrra) ning transpordivahendite (11,5 miljardi krooni võrra) impordis.

2009. aastal Eesti väliskaubanduse tasakaal paranes. Netoeksporti suhe SKP-sse oli 5,4%, mis on aastaarvestuses viimase 15 aasta parim näitaja.

Kui vaadata põllumajandustoodete osakaalu ekspordis-impordis, siis on näha, et põllumajandustoodete import ületas aastatel 2003-2009 ekspordi (vt tabel 4).

Tabel 4. Põllumajandustoodete osakaal väliskaubanduses aastatel 2003–2009, (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ekspord	10,8	7,5	7,2	7,0	8,5	9,1	10,0
Import	11,5	9,1	8,6	7,3	9,3	10,7	12,7

Allikas: Statistikaamet

Väliskaubandusstatistikat koostatakse jooksevhindades, s.t ei arvestata kaupade kallinemist. 2007. ja 2008. aastat iseloomustas suur inflatsioon ja hinnatõus mitmes väliskaubanduse jaoks olulises tooterühmas sealhulgas ka põllumajandussaadused ja toidukaubad. Seetõttu oli mõnes tooterühmas ekspordi ja impordi kasv kauba koguse järgi väiksem kui rahalises väärtuses.

2.4.3. Põllumajandus

Loodus

Kliima vaheldub merelisest mandriliseni: rannikualad ja saared on merelise ning Kagu-Eesti mandrilise kliimaga. Päike paistab 1600–1870 tundi aastas. Efektiivtemperatuuride summa (üle 5° C) on Põhja-Eestis kuni 1350° C ning Lõuna-Eestis ja Lääne-Eesti saartel kuni 1500° C.

Keskmine vegetatsiooniperiood on 183 päeva, rannikul 189 päeva ja Pandivere kõrgustikul 174 päeva. Keskmine õhuniiskus on 80%. Sademeid on keskmiselt 650 mm; 500 mm Ida-Eestis ja 700 mm Kagu-Eestis. Rohkem sajab kõrgemates piirkondades (Kesk- ja Lõuna-Eestis) ja vähem rannikul. 1. aprillist 30. septembrini on sademete hulk 290 – 380 mm, mis napilt katab põllukultuuride veevajaduse. Mais ja juunis ei ole sademete hulk põllukultuuridele piisav ja rohumaade saagikus on madalam. Koristushooajal, augustis ja septembris, on 15–20 koristustöödeks sobimatut päeva, kui maa on märg või sademeid üle 5 mm.

Eesti mullastik on oma viljelusväärtuselt ebahütlane. Viljakama mullaga alad paiknevad Kesk-Eestis, madalam mullaviljakus on rannikualadel, saartel ja Kagu-Eestis.

Maakasutus

Eesti üldpindala on 45 227 km², millest maismaapindala on 43 200 km². Maismaast üle poole moodustab metsamaa, 1/3 on põllumajandusmaa, 2/5 on kaetud soode ja rabadega.

Metsamaana käsitletakse metsaga kaetud metsamaad ja metsata metsamaad (lageala). Metsata metsamaa on uuendamata raiesmikud, legendikud, harvikud, põlendikud, hukkunud puistud, liitumata kultuurid ja taimlad, samuti metsaga seotud rajatiste (metsateed, palgilaod jms) all olev maa.

Põllumajandusmaa on kasutatav põllumajandusmaa, s.t. kasvatatavate-koristatavate kultuuride all olev maa (põllu- ja katmikkultuurid, viljapuud ja marjakultuurid, puukoolid, looduslik rohumaa, puu- ja köögiviljaaiad ning kesa).

Statistikaameti andmetel oli 2007. aastaks 23 257 majapidamise valduses 1 219 394 hektarit maad. Sellest 229 651 hektarit oli metsamaad ja 51 090 hektarit muud maad (vt tabel 5).

Tabel 5. Majapidamiste maakasutus 2007. aastal

Aasta	Majapidamiste arv	Maavaldus (ha)	Põllumajandusmaa (ha)	Kasutamata põllumajandusmaa (ha)	Metsamaa (ha)	Muu maa (ha)
2007	23 257	1 219 394	906 833	31 819	229 651	51 090

Allikas: Statistikaamet

58% majapidamisi valdas põllumajandusmaad alla 10 ha ja neile kuulus 6,4% põllumajandusmaast. Enamus (69%) põllumajandusmaast oli 100 ha ja üle selle põllumajandusmaaga majapidamistel, keskmiselt oli sellise majapidamise valduses 405 ha põllumajandusmaad (vt tabel 6).

Tabel 6. Majapidamiste arv ja nende kasutuses oleva põllumajandusmaa jaotus suurusgrupiti 2007. aastal

	Kokku	0-<1 ha	1-<2 ha	2-<5 ha	5-<10 ha	10-<20 ha	20-<30 ha	30-<50 ha	50-<100 ha	>=100 ha
Majapidamiste arv	23 257	268	2 636	5 439	5 118	4 178	1 704	1 323	1 042	1 549
Põllumajandusmaa (ha)	906833	135	3 753	17 989	36 413	58 735	41 124	50 290	71 405	626 989

Allikas: Statistikaamet.

Võrreldes 2000. aastaga on mahetootmisega tegelevate ettevõtjate arv kasvanud üle kuue korra ja mahepõllumajanduslikul eesmärgil kasutatav maa suurenenud üle kaheksa korra. 2009. aasta lõpuks oli Taimetoodangu Inspektsiooni mahepõllumajanduse registris 1278 mahetootjat mahepõllumajandusmaaga 102 766 hektarit (üle 11% kogu riigi põllumajandusmaast), millest üleminekuaja oli läbinud 70 071 hektarit ehk 68%. Lisaks sellele oli mittepõllumajandusmaad loomade karjatamiseks 1 197 hektarit.

3. HINNANG MAKi MEETMETE RAKENDAMISELE 2008. AASTAL

Peatükis antakse ülevaade saavutatud tulemustest.

3.1. Finantsülevaade

Programmiperioodi jooksul on ELi eelarvest MAKi meetmete rahastamiseks eraldatud 150,5 miljonit eurot (ligi 2,355 mld krooni) ning Eesti riigi vahenditest 37,6 miljonit eurot (589,3 miljonit krooni) ehk 20% meetmete rahastamise eelarvest. Programmiperioodil (2004–2006) on MAKi eelarve kokku 188,16 miljonit eurot (üle 2,944 miljardi krooni) (vt tabel 7).

MAKi rahasid on võimalik kasutada n+2 aastat, mis tähendab, et 2008. eelarveaasta lõpuni. Nii on võimalik 2007. ja 2008. aastal MAKi 2004–2006 aastate eelarvet kasutada, et teha MAKi raames võetud kohustuste väljamakseid EAGGF-st. Euroopa komisjoni 2009. a otsusega C (2009) 2180 pikendati MAKi kulutuste abikõlblikkuse lõppkuupäeva kuni 30. juunini 2009.

MAKi raames on toetuse taotlejad võtnud mitmeaastased (enamasti viie-, nõuetega vastavusse viimise meetme puhul kolmeaastased) kohustused. Vaid keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus oli üheaastane toetus. Arengukavade järjepidevuse eesmärgil tuleb aastatel 2007 – 2013 finantseerida võetud kohustusi kuni nende lõppemiseni. Osaliselt finantseeritakse MAKi raames võetud kohustusi ka Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 vahenditest. 2008. aastal vastu võetud toetusetaotlustest tehti väljamakseid MAKi vahenditest (EAFRD) vaid meetme põllumajandusliku keskkonnatoetuse baastegevusele keskkonnasõbralik tootmine, lisategevusele mahepõllumajanduslik tootmine ja meetme põllumajandusmaa metsastamine toetus tegevusele metsakultuuri täiendamise toetus.

Kuna aastatel 2004 – 2006 kasutati eelarvet vähem kui prognoositud, valmistas Põllumajandusministeerium 2006. ja 2007. a jooksul ette teise MAKi finantstabeli muudatuse ning aastal 2008 veel kaks finantstabeli muudatust. Neist tulenevalt muudeti MAK 2004 – 2006 eelarvelist jaotust meetmete vahel ning eelarvet muudeti vastavalt tegelikule kasutamisele. Tabel 7 kajastab muudetud eelarvet ning selle alusel tehtud toetuste väljamakseid perioodil 01.01.2004 – 30.06.2009.

Selleks, et ühtlustada Eesti põllumajandustootjate sissetulekuid teiste EL liikmesriikidega, rahastatakse MAKi raames ka otsetoetuste lisamakseid. ELi liikmesriikide ja Eesti põllumajandustootjate sissetulekute ühtlustamiseks ette nähtud otsetoetuste lisamaksete raames makstud toetussumma oli juba 2007. a lõpu seisuga 99,9% aastateks 2004 – 2006 planeeritud eelarvest.

Perioodil 01.01.2004 – 30.06.2009 ei ole tehtud MAKi rahadest väljamakseid SAPARDi programmi raames. Tabelist (vt. tabel 7), mida on muudetud vastavalt tegelikule SAPARDi eelarve kasutamisele, on näha, et aastatel 2004 – 2006 ei finantseeritud algselt kavandatud SAPARDi programmi raames ülevõetud kohustusi.

Kui 2004. a lõpuks oli toetust välja makstud 39 832 576 eurot (623 244 384 krooni), siis 2005. a lõpuks oli väljamakseid tehtud 68 090 475 euro (1 065 384 426 krooni) suuruse summa ulatuses. 2006. a lõpuks oli toetust välja makstud 106 412 873 eurot (1 664 999 659 krooni), mis oli 56,6% kogu MAKi eelarvest. 2007. a lõpuks oli toetust välja makstud 154 275 675 eurot (2 413 889 783 krooni). 2007. a 31. detsembri seisuga moodustasid taotlejatele väljamakstud toetussummad 82% kogu programmeerimisperioodi (2004 – 2006) eelarvest. 30. juuniks 2009 oli toetusi kokku välja makstud 187 894 528 eurot (2 939 910 524 krooni) ning see moodustab kogu programmiperioodi eelarvest 99,86%-i.

Tabel 7. Määratud summad ja tegelikult tõendatud väljamaksed

Meede	Eelarve kokku 2004-2006 aastal*		Tegelikud tõendatud väljamaksed (v.a. ettemaksed)**		Väljamaksete osakaal aastaks 2004-2006 planeeritud abikõlblikest kuludest
	EUR	EEK	EUR	EEK	%
MAKi meetmed***	158 154 867	2 474 585 942	157 860 474	2 469 979 692	99,81
Otsetoetuste lisamaksed	27 110 969	424 194 488	27 110 416	424 185 841	100,00
Tehniline abi	2 894 164	45 283 826	2 923 638	45 744 992	101,02
SAPARD	0	0	0	0	0,00
Kokku	188 160 000	2 944 064 256	187 894 528	2 939 910 524	99,86

* Andmed põhinevad 30. detsembril 2008 esitatud finantstabelil

** Tegelikke tõendatud väljamakseid kajastatakse perioodil 01.01.2004-30.06.2009

*** Ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, põllumajandusmaa metsastamise toetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus, keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus

3.2. Meetmete rakendamise ülevaade

Tabelis (vt tabel 8) on toodud meetmete ühiste näitajate saavutustasemed 2008. aastal vastuvõetud taotluste kohta.

2008. aastal võeti uusi taotlusi vastu vaid meetme Põllumajanduslik keskkonnatoetus lisategevuse Mahepõllumajanduslik tootmine kohta, et tagada järjepidevus uue programmiperioodi mahepõllumajandusliku toetuse meetme avanemiseni.

Aastatel 2004 – 2006 võetud mitmeaastaseid kohustusi finantseeritakse kuni nende lõppemiseni ning selleks tuli toetuse (va põllumajandusmaa metsastamise toetuse ja

põllumajandusliku keskkonnatoetuse kiviaia rajamise, taastamise ja hooldamise tegevuse) taotlejatel 2008. a vastuvõtuperioodil esitada taotlus, mis sisuliselt oli kohustuse jätkamise kinnitus.

Enamik MAKi meetmeid rakenduvad ka uue Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 raames, mille rakendamisest 2008. aastal annab ülevaate Eesti maaelu arengukava 2007 – 2013 2008. a seirearuanne.

Kokku esitati 2008. aastal 19 293 taotlust, millest abikõlblikuks osutus 92% ehk 17 725 taotlust. Kokku esitati 2008. aastal taotlusi 571 631 904 krooni ulatuses, millest heakskiidetud toetussummaks osutus 551 908 771 krooni. Rahaliselt taotleti kõige rohkem keskkonnasõbraliku tootmise toetust, kokku 292 966 886 krooni. 2008. aastal toimusid toetuste määramised 2007. aastal vastuvõetud taotlustele ja 2008. aasta metsakultuuri hooldustoetuse taotlustele. Teistele 2008. aastal esitatud MAKi taotlustele tehti toetuse määramise või mittemääramise otsused 2009. aasta esimesel poolaastal.

Arvuliselt kõige enam taotlusi esitati ebasoodsamate piirkondade toetuse raames (8 685 taotlust), mis moodustas esitatud taotluste koguarvust 45%. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse kolme tegevuse raames esitati kokku 7 242 taotlust, mis moodustab taotluste koguarvust 37,5%.

2004. a jooksul ei nõutud toetust tagasi üheltki taotlejalt. 2005. aastal nõuti taotlejatelt tagasi 494 824 krooni suurune summa ning 2006. aastal tuli taotlejatel tagasi maksta 1 537 482 krooni. Viie meetme (ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, põllumajandusmaa metsastamise toetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus) raames nõuti aastal 2007 tagasi 9 531 421 krooni suurune summa. 2008. aastal vastuvõetud taotluste alusel nõuti tagasi kokku 23 430 542.

Toetuse tagasimaksmise põhjused: taotleja lõpetas kohustuse ennetähtaegselt (ei esitanud kohustuse jätkamise kinnitust), kohustus vähenes üle sätestatud piirmäära ja tuvastati pinnaerinevusi eelmistel aastatel taotletud pindade osas.

Tabel 8. Meetmete ühised näitajad 2008. aastal vastuvõetud taotluste kohta. Tabelis esitatud summad on kroonides.

Indikaatori nimetus	MAKI meetmed kokku	Ebasoodsamate piirkondade toetus	Põllumajanduslik keskkonnatoetus							Põllumajandusmaa metsastamise toetus			Elatustalude kohanemise toetus	Nõuetega vastavusse viimise toetus	Keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus*
			Keskkonnasõbralik tootmine	Mahepõllumajanduslik tootmine	Kiiviate rajamise, taastamise ja hooldamise toetus*	Esti tõugu hobuste kasvatamise toetus	Esti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetus	Esti raskeveo hobuste kasvatamise toetus	Tori tõugu hobuste kasvatamise toetus	Metsakultuuri rajamise toetus*	Metsakultuuri täiendamise toetus	Metsakultuuri hooldamise toetus			
Taotlejate arv	19 293	8 685	5 634	1 237	0	158	84	12	117	0	68	401	2722	175	0
sh uued taotlejad**	98	0	0	98	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Heakskiidetud taotluste arv	17 725	8154	5151	1161	0	141	68	10	102	0	48	395	2345	150	0
Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust, %	92	94	91	94	-	89	81	83	87	-	71	99	86	86	-
taotletud ühikud	849 006	287 782	461 845	73 980	0	622	184	13	226	0	172	1 404	2 722	20 057	0
ühikumäär	-	391	331/714	1156/1516/3764	-	2550	2713	2550	2550	-	2003	1205	12 647	1252	-
Taotletud toetussumma	571 631 904	112 522 594	292 966 886	101 874 922	0	1 586 100	499 192	33 150	576 300	0	345 357	1 691 218	34 425 134	25 111 051	0
Heakskiidetud toetussumma	551 908 771	110 999 375	279 378 444	99 294 210	0	1 449 165	420 461	27 744	530 732	0	249 474	1 675 613	38 508 049	19 375 505	0
Väljamakstud toetussumma**	84 790 949	0	60 932 623	23 608 853	0	0	0	0	0	0	249 474	0	0	0	0
Katkestajate arv***	12 800	6733	4864	535	0	117	7	6	7	23			379	129	0
Tagasinõutud toetussumma***	-23 430 542	-2 072 585	-2 590 106	-3 144 299	-401 259	-63 276	-94 834	-64 617	0	-58 838	0	-7 761	-850 120	-14 078 983	-3 864

* 2008. aastal taotlusi vastu ei võetud

** ainult EAGGF-st makstud summad

*** näitaja perioodi 01.01.2008-30.06.2009 kohta

Vaatlusalusel perioodil viidi toetuse taotlejate kohapealne kontroll läbi järgmiste meetmete (vt tabel 9) osas:

- Ebasoodsamate piirkondade toetus (1. juunist 15. oktoobrini 2008. aastal),
- Põllumajandusliku keskkonnatoetuse kolm tegevust - keskkonnasõbralik tootmine (1. juunist 15. oktoobrini 2008. aastal), mahepõllumajanduslik tootmine (1. juunist 15. oktoobrini 2008. aastal) ning kohalikku ohustatud tõugu looma kasvatamine (26. maist 15. oktoobrini 2008. aastal)
- Elatustalu kohanemise toetus (5. detsembrist 2008 kuni 18. jaanuarini 2009. aastal)
- Nõuetega vastavusse viimise toetus (5. detsembrist 2008 kuni 3. märtsini 2009. aastal)
- Põllumajandusmaa metsastamise toetuse kaks tegevust – metsakultuuri täiendamine (6. maist 15. oktoobrini 2008. aastal) ja metsakultuuri hooldamine (1. oktoobrist 1. novembrini 2008. aastal)

Tabel 9. MAK 2004-06 taotlejad ja kohaliku kontrollis kontrollitud taotlejate arv

Meetme nimi	Taotlejate arv	Kontrollitud taotlejad
Ebasoodsamate piirkondade toetus	8 685	749
Keskkonnasõbraliku tootmise toetus	5 634	442
Mahepõllumajandusliku tootmise toetus	1 237	143
Ohustatud tõugu looma kasvatamise toetus	371	22
Nõuetega vastavusse viimise toetus	298	110
Elatustalu kohanemise toetus	2722	138
Metsakultuuri täiendamise toetus	68	12
Metsakultuuri hooldamise toetus	401	26
Kokku	19 416	1 642

Vaatlusalusel programmiperioodil viidi läbi kokku 1642 toetuste taotlejate kontrolli. Lisaks neile mõõdeti taotlejate taotlusaluseid pindu juhul, kui põllumassiivi kohta kokku taotletud pind ületas registris oleva põllumassiivi pinna.

2008. aastal ning 2009. aastal 1. poolaastal oli võetud kohustuse katkestajaid kokku 12 800 ning selle peamiseks põhjuseks oli kohustuseperioodi lõppemise kõrval olid kohustuste suurenemine üle 30% ja kohustuse lõpetamine taotleja avalduse alusel. 2007. aastal katkestas 417 taotlejat võetud kohustuse (vt tabel 8 ja 10). 2006. aastal katkestas kokku võetud kohustuse 178 taotlejat. 2005. aastal oli katkestajaid kokku 205, 2004. aastal vaid 7.

Tabel 10. Kohustuste lõpetajate arv 2008. aastal ja 2009. aasta 1. poolaastal ja lõpetamise põhjused

Kohustuse lõpetamise põhjus	MAKi meetmed kokku	Ebasoodsamate piirkondade toetus	Põllumajanduslik keskkonnatoetus						Nõuetega vastavusse viimise toetus	Elatusalade kohandamise toetus	Põllumajandusmaa metsastamise toetus
			Keskonnasõbralik tootmine	Mahepõllumajanduslik tootmine	Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetus	Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetus	Eesti raskeveo hobuste kasvatamise toetus	Tori tõugu hobuste kasvatamise toetus			
Kohustuste liitmise tõttu	74	51	11	8	1	0	2	1	0	0	0
Perioodi lõppemine	11 666	6 222	4 709	503	110	0	0	0	122	0	0
Kohustuse suurenemine üle 30%	265	260	0	0	3	0	0	2	0	0	0
Taotleja avalduse alusel	233	0	0	0	0	0	0	0	4	229	0
Vähendamise tõttu	178	80	82	7	2	3	0	4	0	0	0
Taotleja surma tõttu	91	51	19	3	0	0	0	0	3	9	6
Kohustuse jääk alla 1 ha	47	30	17	0	0	0	0	0	0	0	0
Kohustuse jääk alla 30%	21	10	9	2	0	0	0	0	0	0	0
Looma haiguse tõttu	4	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0
Looma surma tõttu	4	0	0	0	1	1	2	0	0	0	0
Taotleja põllumajandusliku tegevuse lõpetamine	59	29	17	12	0	1	0	0	0	0	0
Puuduste tõttu	141	0	0	0	0	0	0	0	0	141	0
Metsakultuuri hävimine või oluline kahjustus	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17
Kokku	12 800	6 733	4 864	535	117	7	6	7	129	379	23

Tabel (vt. tabel 11) annab ülevaate MAK 2004 - 2006 kohustuse asendamisest kohustuse MAK 2007 - 2013 kohustusega maakondade kaupa.

Tabel 11. Aastatel 2004 - 2006 alustatud kohustuse asendamine MAK 2007 - 2013 kohustusega 2008. aastal ja 2009. aasta 1. poolaastal

Maakond	MAKi meetmed kokku	Ebasoodsamate piirkondade toetus	Põllumajanduslik keskkonnatoetus					
			Keskonnasõbralik tootmine	Mahepõllumajanduslik tootmine	Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetus	Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetus	Eesti raskeveo hobuste kasvatamise toetus	Tori tõugu hobuste kasvatamise toetus
HARJUMAA	25	13	4	6	0	0	2	0
HIUMAA	87	59	4	24	0	0	0	0
IDA-VIRUMAA	47	39	1	6	1	0	0	0
JÕGEVAMAA	19	8	5	5	0	0	0	1

JÄRVAMAA	13	7	3	3	0	0	0	0
LÄÄNEMAA	71	45	16	9	0	0	0	1
LÄÄNE-VIRUMAA	21	8	5	5	2	0	0	1
PÕLVAMAA	63	42	7	14	0	0	0	0
PÄRNUMAA	127	93	12	22	0	0	0	0
RAPLAMAA	53	30	9	8	1	1	0	4
SAAREMAA	131	96	13	20	2	0	0	0
TARTUMAA	39	17	7	13	0	0	0	2
VALGAMAA	46	27	4	14	0	0	0	1
VILJANDIMAA	29	2	4	15	2	1	0	5
VÕRUMAA	164	131	10	22	1	0	0	0
Kokku	935	617	104	186	9	2	2	15

*Kogu aruandes on maakondlik jaotus taotleja tegevuskoha järgi.

Kokku esitati 2008. aastal ja 2009. 1. poolaastal 354 vaiet/avaldust toetuste ümbervaatamiseks (vt tabel 12). Neist 288 taotleja vaie rahuldati, 51 taotlejat said vaide rahuldamata jätmise ja 15 taotlejat osalise rahuldamise otsuse.

Tabel 12. 2008. aastal ja 2009 1. poolaastal esitatud vaiete arv meetmete lõikes

Meede		Esitatud vaied	Otsus esitatud vaide suhtes		
			Vaide rahuldamata jätmise otsus	Vaide rahuldamise otsus	Vaide osalise rahuldamise otsus
Ebasoodsamate piirkondade toetus		47	7	29	11
Põllumajanduslik keskkonnatoetus	Keskkonnasõbraliku tootmise toetus	65	22	39	4
	Mahepõllumajandusliku tootmise toetus	25	8	17	0
Elatustalu kohanemise toetus		203	11	192	0
Nõuetega vastavusse viimise toetus		12	2	10	0
Põllumajandusmaa metsastamine		2	1	1	0
Kokku		354	51	288	15

Vaiete rahuldamise või rahuldamatajätmise põhjused olid väga erinevad. Ebasoodsamate piirkondade toetuse, keskkonnasõbraliku tootmise toetuse ja mahepõllumajandusliku tootmise toetuse puhul oli positiivsete otsuste peamiseks põhjusteks kohustuste üleandmise probleemid (33%) ning taotleja poolne ilmne viga taotluse esitamisel (25%) ja negatiivsete otsuste peamiseks põhjuseks oli toetuse taotlemine toetusõiguslikust

pinnast suuremale alale (25%) ning osaliselt rahuldatus otsustest oli suurem osa (80%) seotud kohustuste üleandmise ning ületaotlemisega seotud küsimustega. Elatustalude kohanemise toetusega seoses tehti 2008. aastal enamus positiivseid otsuseid seoses maksuvõlaga (89 %) ning negatiivsete otsuste põhjuseks taotleja tervislik seisund, mille alusel tema kohustus lõpetati ja likvideerimata maksuvõlad. Ka 2009. aastal oli enamus esitatud vaietest seotud maksuvõlaga lisaks sellele oli osadel taotlejatel probleeme tulu suurendamise nõudega ning FIE-ks (*füüsilisest isikust ettevõtja*) registreeringuga. Sõnnikuhoidlatele esitatavate veekaitse nõuetega vastavusse viimise toetuse enamus positiivseid vaideotsuseid oli seotud täiendava menetluse käigus tuvastatud nõutud tööde teostamisega kvaliteetselt ning nõuetele vastavalt, ning negatiivsed otsused olid seotud taotleja tegemata jäänud investeeringutega, ehkki vaides väideti, et investeeringud on tehtud. Põllumajandusmaa metsastamise puhul tehti positiivne otsus kuna taotleja oli taotlusse märkinud eksikombel valed arvud ning negatiivse otsuse aluseks oli taotluse esitamine peale vastuvõtmistähtaega.

Teiste meetmete osas vaadeldaval perioodil vaideid ei esitatud.

MAKi eesmärkide saavutamist hinnatakse läbi erinevate MAKis kirjeldatud näitajate. Tabelis (vt tabel 13) on ära toodud MAKi meetmespetsiifiliste näitajate saavutustasemed, milleni on jõutud pärast 2008. aastal toimunud taotluste vastuvõtuperioodi. Füüsiline näitaja "esitatud taotluste arv" kajastab ajavahemikul 2004 – 2008 vastu võetud taotluste arvu ja finantsnäitaja "määratud toetussumma" kajastab ajavahemikul 2004 – 2008 vastu võetud taotlustele tehtud määramisi. Arvestatud on ka hilisemaid täiendavad toetuse juurdemääramisi.

Kui meede rakendus hiljem, kui 2004 aastal, siis on tabelis 13 toodud saavutustasemed, milleni oli prognoositud jõuda ning tegelik saavutustase, milleni selle aja jooksul jõuti.

Võrreldes 2007. a seirearuandega on MAKi meetmespetsiifiliste näitajate saavutustasemed täpsustunud, kuna 2007. a seirearuande koostamise ajal puudusid osaliselt andmed. Kuna taotluste menetlemine ei olnud 31. detsembri 2007. a seisuga veel lõppenud ebasoodsamate piirkondade toetusel, põllumajanduslikul keskkonnatoetusel, metsakultuuri hooldamise toetusel, elatustalude kohanemise toetusel ning nõuetega vastavusse viimise toetusel, siis 2007. a andmed nende meetmete ja tegevuste tegeliku saavutustaseme kohta 2007. a seirearuandes puudusid.

Seirearuandes on tegelikku saavutustaset võrreldud 2005. aastal muudetud MAKis prognoositud saavutustasemetega.

Tabel 13. Meetmete meetmetspetsiifilised näitajad, mis on saavutatud programmiperioodi jooksul

Meetmetspetsiifilised näitajad	Aastateks 2004–2006 prognoositud saavutustase	Aastatega 2004–2006 saavutatud tase	Tegeliku saavutustaseme osakaal planeeritud saavutus-tasemest, %
<u>Ebasoodsamate piirkondade toetus</u>			
Füüsiline näitaja - esitatud taotluste arv	8 000	10 054	126
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	429 968 568	368 527 612	86
Edukuse näitaja - säilitatud põllumajandusmaa (ha)*	400 000	339 779	85
<u>Põllumajanduslik keskkonnatoetus</u>			
sh keskkonnasõbraliku tootmise toetus			
Füüsiline näitaja - kohustustega hõlmatud üldpindala (ha)	470 000	459 057	98
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	823 480 558	888 343 205	108
sh mahepõllumajandusliku tootmise toetus			
Füüsiline näitaja - kohustustega hõlmatud üldpindala (ha)	70 000	66 252	95
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	262 753 354	225 055 501	86
Edukuse näitaja - kohustusega hõlmatud mahetootmisettevõtete üldarv	...	1161	
sh kiviaia rajamise, taastamise ja hooldamise toetus			
Füüsiline näitaja - rajatud kiviaiad (m)**	25 000	19 295	77
Füüsiline näitaja - taastatud kiviaiad (m)**	55 000	39 451	72
Füüsiline näitaja - hooldatud kiviaiad (m)**	20 000	26 034	130
Finantsnäitaja - rajatud kiviaiad, (kroonides)***	3 144 967	7 048 954	224
Finantsnäitaja - taastatud kiviaiad, (kroonides)***	5 507 603	11 210 441	204
Finantsnäitaja - hooldatud kiviaiad, (kroonides)***	1 329 961	4 915 461	370
sh kohalikku ohustatud tõugu looma kasvatamine			
Füüsiline, edukuse ja mõju näitaja - hinnanguline eesti tõugu hobuste arv**	1 020	1 017	100
Füüsiline, edukuse ja mõju näitaja - hinnanguline eesti maakarja tõugu veiste arv**	750	644	86

Füüsiline, edukuse ja mõju näitaja - hinnanguline eesti raskeveo hobuste arv**	100	110	110
Füüsiline, edukuse ja mõju näitaja - hinnanguline tori tõugu hobuste arv**	500	436	87
Finantsnäitaja - määratud toetussumma (eesti tõugu hobune), (kroonides)	6 806 271	6 971 267	102
Finantsnäitaja - määratud toetussumma (eesti maakarja tõugu veis), (kroonides)	8 151 879	3 350 284	41
Finantsnäitaja - määratud toetussumma (eesti raskeveo hobune), (kroonides)	453 751	521 450	115
Finantsnäitaja - määratud toetussumma (tori tõugu hobune), (kroonides)	2 425 223	2 088 731	86
<u>Põllumajandusmaa metsastamise toetus</u>			
Füüsiline näitaja - esitatud taotluste arv	300	1 255	418
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	153 649 612	40 041 091	26
Edukuse näitaja - metsastatud pindala (ha)*	10 000	2760	28
<u>Elatustalude kohanemise toetus</u>			
Füüsiline näitaja - esitatud taotluste arv	4 400	3 310	75
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	173 004 456	129 478 925	75
Edukuse näitaja - heakskiidetud taotlejad	4 400	3 217	73
<u>Nõuetega vastavusse viimise toetus</u>			
Füüsiline näitaja - taotlejate arv	1 900	1 794	94
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	547 161 602	331 206 109	61
Edukuse näitaja - toetusega hõlmatud sõnnikuhoidlate arv	2 000	1 140	57
<u>Keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus</u>			
Füüsiline näitaja - taotlejate arv	1 500	1 486	99
Finantsnäitaja - määratud toetussumma, (kroonides)	19 401 784	13 248 360	68
Edukuse näitaja - kaitstavate elupaikade ja liikide loomulik seisund on säilitatud või parandatud (ha)**	38 600	26 420	68

* kohustustega hõlmatud üldpindala

** heakskiidetud ühikud

*** määratud toetussumma

Ebasoodsamate piirkondade toetus oli üks suurema taotlejate arvuga meetmeid ja rahaliste vahendite kasutamine oli prognoosikohane. Tuginedes MAKi järeelhindamise lõpparuandele saame väita, et põllumajandusliku maakasutuse säilitamisele selleks ebasoodsamates piirkondades oli toetusel selgelt positiivne mõju ning seda arvamust toetas ka vaadeldud statistika, mille järgi toetatud valdades tõusis põllumajanduslik

maakasutus keskmisest kiiremini. Planeeritud eelarvest määrati taotlejatele 86%, mis tõendab võrdlemisi täpset eelnevat arvestust administreerimisel.

Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) meetme raames rakendati Eestis baastegevust keskkonnasõbralik tootmine; lisategevusi – mahepõllumajanduslik tootmine ja kiviaedade rajamine, taastamine ja hooldamine; ning eritegevust – kohalikku ohustatud tõugu loomade kasvatamine.

MAKi järelhindamise aruande põhjal teame, et finants- ja rakendamiselase info põhjal on võimalik öelda, et PKT meede olnud edukas - meetmele seatud prognoosid täidetud ning mõningatel juhtudel ka ületatud. Küll ei ole aga lühikese rakendusperioodi tõttu võimalik välja tuua ühest meetme mõju – eraldada konkreetse meetme mõju muudest mõjudest, samuti võib meetme mõju avaldumise aeg olla ebapiisav

Põllumajandusmaa metsastamise toetuse puhul avaldusid probleemid läbi taotlejate madala teadlikkuse, mistõttu jäi vahendite kasutamine neli korda alla planeeritud mahule ja sellega seotult saavutati ka väljundnäitajana samavõrra soovitud madalam metsastatud pindala. Ühe põhjusena miks metsastatud maa pindala jäi kesiseks võib MAKi järelhindamise aruande põhjal pidada taotlejate hirmu rajatud metsakultuuri võimaliku hävimise ees, samuti tekitas probleeme nõuetekohaste istikute hankimine. Kehtestatud nõuete kontrollimine kasvama läinud ja säilinud istikute osas oli küllaltki mahukas ja samas ka subjektiivne ülesanne, kuna veel väikeste taimede olemasolu tuli füüsiliselt kindlaks teha ja üldistada kogu pinnale. Ekspertide hinnangul võinuks sama tulemuse saavutamiseks nõuded püsijäämisele olla madalamad, aga istutatavate taimede alampiiri osas kõrgemad. Toetust taotleti suuremas osas tulunäitajatelt poolest vähemväärtuslikule maale, mis oli muuhulgas ka üks toetuse eesmärke

Elatustalude kohanemise toetus oli suunatud kasusaajatele, kes sihtgrupi mõttes on turul ja ka toetustega seoses raskemas ja mõnevõrra ka tõrjutud olukorras, kuna nende seas on suur osa eakamaid inimesi. Toetuse taotlemise tingimused olid selgestimõistetavad ja seetõttu oli ka taotlejate hulk kõrge. Seoses toetusega seotud kohustusega tegevuskava luua, esines planeerimise osas puudusi liigse ambitsioonikuse tõttu, kuna reaalsuses jäi näiteks uute tegevusalade lisandumine pigem madalaks ehkki vaadeldava perioodi vältel siiski uute toodete realiseerimine toetusesaajate hulgas siiski tõusis. Kuigi toetusemäär oli võrdlemisi väike, aitas see siiski üleminekuperioodil üldisest hindade- ja sissetulekute tõusust põhjustatud survet leevendada.

Nõuetega vastavusse viimise toetuse mõju sõnnikuhooldlate olukorra terviklikuks parandamiseks Eestis piiras mõnevõrra, MAKi järelhindamise aruandele tuginedes, EK poolt toetusele kehtestatud ülemine piirmäär. Samuti oli toetus ette nähtud mitmeaastaseks rakendamiseks, mille tõttu efektiivsus võis kannatada kui tegelikkuses oleks tulnud tööd kiirmini lõpule viia. Planeeritult oli tegemist rahaliselt mahuka meetmega, kuid seda õnnestus kasutada vaid osaliselt – üheks põhjuseks võib pidada siinkohal tootjate samaaegne investeeringuvajadus mitmesse erinevasse kohta oma tootmises ning kõigeaegselt korraga tegelda ei jõutud. Kõige efektiivsemaks osutus antus toetus neile, kelle karja suurus jäi loomühikute poolest täpselt maksimummäär alla

kuna sellest oluliselt suuremate karjade puhul oli investeerimisvajadus tegelikult suurem ja väikeste loomühikute arvu puhul võis jääda summa kokku liiga väikeseks

Keskkonnavalaste kitsendustega piirkondade toetus oli väikesemahuline (ebasoodsamate piirkondade toetusega ligi kümnekordne vahe) ning rakendus tegelikult vaid ühel aastal. Samas esines selle toetusega mitmeid probleeme rakendamise aluseks olevate reeglite ja kaartide tõttu – MAKi järelhindamise aruande põhjal. Hõlmatud pindala jäi loodetust mõnevõrra madalamaks ja kuigi rikkumiste statistika näitas vaid üksikuid juhtumeid, siis ei ole ekspertide hinnangul sisuline teadlikkus meetmega seonduvatest piirangutest tegelikult toetuse mõjul tõusnud püsivalt. Piirkondades mis ei ole traditsioonilise põllumajandusega tegelemise jaoks sobivad, esines näiteid keskkonnavõrrelikema alternatiivide kasutuselevõtmise osas. Toetust määrati 68% ulatuses esialgselt planeeritud eelarvest ja pindalast – põhjused selleks olid ekspertide ja toetusesaajate esindajate hinnangul prognoosi üldises ebatäpsuses ning ettevalmistusperioodi ja koolituse ebapiisavuses.

Tehnilise abi (TA) meetme planeerimine toimus 2004. aastal ning taotlemine ja väljamaksmine toimus aastatel 2005 – 2007, seega käesolevas aruandes käsitletaval perioodil MAKi TA-st väljamakseid ei teostatud. Igal taotlusaastal oli taotlejaid kolm: Põllumajandusministerium, PRIA ja Põllumajandusuuringute Keskus. Ülevaate taotlustest ja summadest annab tabel 14.

Tabel 14. TA meetme näitajad 2005 – 2007

	2005	2006	2007	Kokku
Taotlejate arv	3	3	3	3
Toetusesaajate arv	3	3	3	3
Taotletud toetussumma, eurodes	1 025 022	1 258 209	712 776	2 996 007
Heakskiidetud toetussumma, eurodes	1 013 927	1 200 109	709 602	2 923 638
Väljamakstud toetussumma, eurodes	1 013 927	1 200 109	709 602	2 923 638

Tehnilise abi meetme rakendamine oli MAKi puhul Eesti jaoks uudiselt lahendatud, kuna selle korraldamine oli Põllumajandusministeriumi ülesanne, mis eeldas vastava struktuuri ülesehitamist. Seetõttu sai ka tehnilise abi meetme kasutamine alguse alles aasta hiljem, kui tegelikult sisulisi meetmeid juba rakendati.

Esialgu esines mitte-abikõlbulikke tegevuste taotlustesse lisamist rohkem, aga kogemuste tõustes ja kõiki arveid kontrollinud Põllumajandusministeriumi juhendamisel olukord paranes. Protsessi käigus ilmnes ka puudusi, mida jooksvalt parandati. Muudatusi oli nii seoses ebaratsionaalsete piirmääradega (läbisõidu hüvitamine) kui ka riigieelarvega seonduva ettemaksu võimaldamisega aasta lõpus. Hea tulemus oli ka see, et uuel (MAK 2007 – 2013) perioodil tuli küll taotlejaid oluliselt juurde, aga võimalik oli säilitada suures osas kasutusel olevat süsteemi.

3.3. Rakendamise ülevaade meetme lõikes

Peatükis antakse ülevaade kõikide meetmete õigusaktide väljatöötamisest, taotluste vastuvõtmisest, kontrollide läbiviimisest, toetuse määramisest ja väljamakstud summadest.

3.3.1. Ebasoodsamate piirkondade toetus

Meetme eesmärk

Meetme eesmärk on tagada põllumajandusmaa jätkuv kasutamine ebasoodsamates piirkondades ning aidata selle kaudu kaasa elujõulise maarahvastiku säilimisele, säilitada paikkonna asustust ja edendada säästvat põllumajandust.

Õigusaktid

Toetuse rakendamisele eelnes ka vastavate õigusaktide väljatöötamine. Põllumajandusministri 20. aprilli 2004. a määrus nr 49 “Ebasoodsamate piirkondade toetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord” jõustus 1. mail 2004. Nimetatud määrust on 2008. ja 2009. aastal muudetud:

- Põllumajandusministri 16. aprilli 2008. a määrusega nr 37, mis jõustus 26. aprillil 2008. aastal. Määrusega täpsustati minimaalse hooldustööde nõuet ühtlustamaks seda teiste toetustega.
- Põllumajandusministri 21. aprilli 2009. a määrusega nr 52, mis jõustus 1. mail 2009. aastal. Määrusega sätestati, et toetusluse põllumajandusmaa suurendamisel üle 30%, algab uus ebasoodsamate piirkondade üheaastane toetuse kohustus.

Rakendamine

2008. aasta ebasoodsamate piirkondade toetuse (edaspidi *ESA*) taotlusi võeti PRIA piirkondlikes büroodes vastu 2. maist kuni 21. maini 2008, hilinenud taotluste vastuvõtmise aeg oli 22. maist kuni 16. juunini 2008.

Kokku esitati 2008. aastal 8 685 ebasoodsamata piirkondade toetuse taotlust 287 781,57 hektarile. Ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlemisest ja taotletud pindadest maakondade lõikes annab ülevaate allolev tabel (vt tabel 15).

Tabel 15. Ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	283	13 408,31
HIIUMAA	361	10 970,03
IDA-VIRUMAA	429	17 314,30
JÕGEVAMAA	168	2 691,55

JÄRVAMAA	129	5 771,91
LÄÄNEMAA	688	34 377,80
LÄÄNE-VIRUMAA	181	7 054,27
PÕLVAMAA	863	26 081,39
PÄRNUMAA	1 225	48 566,84
RAPLAMAA	595	23 495,82
SAAREMAA	1 148	35 368,54
TARTUMAA	386	11 900,60
VALGAMAA	641	17 322,87
VILJANDIMAA	19	905,96
VÕRUMAA	1 569	32 551,38
Kokku	8 685	287 781,57

Kõige rohkem taotlusi laekus Võrumaalt – 1 569 taotlust, järgnesid Pärnumaa 1 225 ja Saaremaa 1 148 taotlusega. Enim taotletud pinda, 48 566,84 hektarit, oli Pärnumaa taotlustel. Kõige vähem taotlusi (19) ja ka väikseim taotletud üldpind (905,96 ha) oli Viljandimaal.

2008. aasta alguses toimus toetuse määramine 2007. aastal vastuvõetud taotlustele. Toetust määrati 8 612-le taotlejale summas 121 822 903,52 krooni. 2007. aasta taotluste heakskiidetud pind oli kokku 311 089,99 hektarit. Ebasoodsamate piirkondade toetuse määramisest 2007. aasta taotlustele maakondade lõikes annab ülevaate tabel (vt tabel 16). Alates 2007. aastast makstakse ebasoodsamate piirkondade toetus välja uue Maaelu Arengukava 2007-2013 alusel kasutades Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond (edaspidi *EAFRD*) vahendeid ja seetõttu pole maksmisinfo käesolevas aruandes kajastatud.

Tabel 16. Ebasoodsamate piirkondade toetuse määramine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	294	15 567,00	389 014,88	6 086 760,26
HIIUMAA	355	11 543,99	290 545,91	4 546 055,56
IDA-VIRUMAA	431	18 182,48	458 362,63	7 171 816,68
JÕGEVAMAA	168	3 080,08	76 914,10	1 203 444,08
JÄRVAMAA	132	5 913,02	147 651,34	2 310 241,44
LÄÄNEMAA	692	36 806,44	920 159,07	14 397 360,90
LÄÄNE-VIRUMAA	168	6 981,76	174 895,64	2 736 522,15
PÕLVAMAA	860	28 049,17	700 962,07	10 967 673,11
PÄRNUMAA	1196	49 508,56	1 238 295,62	19 375 116,32
RAPLAMAA	578	25 399,05	636 411,07	9 957 669,49
SAAREMAA	1142	38 871,61	972 354,76	15 214 045,92
TARTUMAA	383	14 359,20	359 231,05	5 620 744,56
VALGAMAA	628	18 473,06	461 588,92	7 222 297,12

VILJANDIMAA	18	809,56	20 376,15	318 817,49
VÕRUMAA	1567	37 545,01	939 139,39	14 694 338,44
Kokku	8612	311 089,99	7 785 902,59	121 822 903,52

Kõige rohkem määrati 2007. aasta taotlejatele toetust Pärnumaale – 19 375 116,32 krooni ja Saaremaale - 15 214 045,92 krooni. Heakskiidetud taotluste arv oli suurim aga Võrumaal, 1 567 taotlust. Kõige vähem määrati toetust Viljandimaale, vaid 318 817,49 krooni.

2008. aasta taotlustele tehti toetuse määramise otsused 2009. aastal. Kokku on toetust määratud 8 154-le taotlejale summas 110 999 375,49 krooni (vt tabel 17).

Tabel 17. Ebasoodsamate piirkondade toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	275	13 031,57	325 796,83	5 097 612,65
HIUMAA	340	10 905,38	272 307,52	4 260 686,80
IDA-VIRUMAA	408	16 997,85	425 442,07	6 656 721,94
JÕGEVAMAA	159	2 672,46	66 654,23	1 042 912,07
JÄRVAMAA	121	5 572,21	139 928,62	2 189 407,16
LÄÄNEMAA	666	34 261,18	856 275,26	13 397 796,48
LÄÄNE-VIRUMAA	168	6 906,95	172 370,41	2 697 010,86
PÕLVAMAA	817	25 866,16	647 600,60	10 132 747,47
PÄRNUMAA	1144	48 205,29	1 204 675,65	18 849 077,98
RAPLAMAA	558	22 841,34	570 708,78	8 929 651,96
SAAREMAA	1070	34 930,98	874 028,26	13 675 570,57
TARTUMAA	355	11 690,85	291 865,56	4 566 703,74
VALGAMAA	594	17 096,72	427 896,91	6 695 131,87
VILJANDIMAA	19	905,96	22 639,45	354 230,36
VÕRUMAA	1460	31 882,00	795 962,93	12 454 113,58
Kokku	8154	283 766,90	7 094 153,07	110 999 375,49

Sarnaselt eelmisele aastale määrati 2008. aasta taotlejatele kõige rohkem toetust Võrumaale – 18 849 077,98 krooni, üsna võrdsete määratud summadega järgnesid Saaremaa (13 675 570,57 krooni) ja Läänemaa (13 397 796,48 krooni). Kõige vähem, 354 230,36 krooni, määrati toetust Viljandimaa taotlejatele.

Varasemate aastate taotlustele maksti 2008.-2009. aastal täiendavalt järgmised summad: 2004. aasta taotlustele 14 126,72 krooni, 2005. aasta taotlustele 81 760,77 krooni ning

2006. aasta taotlustele 119 391,72 krooni. Toetuse täiendavast maksmisest annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 18).

Tabel 18. Ebasoodsamate piirkondade toetuse täiendav maksmine 2008. ja 2009. aastal

Maakond	Maksmine 2004. aastal vastuvõetud taotlustele		Maksmine 2005. aastal vastuvõetud taotlustele		Maksmine 2006. aastal vastuvõetud taotlustele	
	EUR	EEK	EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	-	-	-	-	193,17	3 022,43
HIUMAA	204,20	3 195,00	221,41	3 464,26	221,41	3 464,26
IDA-VIRUMAA	-	-	-	-	2 119,36	33 160,71
JÕGEVAMA	-	-	-	-	-	-
JÄRVAMAA	-	-	-	-	767,18	12 003,70
LÄÄNEMAA	72,47	1 133,90	2 065,37	32 315,97	265,71	4 157,39
LÄÄNE-VIRUMAA	-	-	-	-	-	-
PÕLVAMAA	33,48	523,85	233,40	3 651,94	312,12	4 883,59
PÄRNUMAA	295,34	4 621,07	368,53	5 766,19	330,43	5 170,04
RAPLAMAA	51,23	801,55	1 540,85	24 109,06	459,31	7 186,58
SAAREMAA	203,91	3 190,56	753,68	11 792,56	2 300,39	35 993,25
TARTUMAA	3,25	50,83	3,25	50,83	3,25	50,83
VALGAMAA	-	-	-	-	619,24	9 688,98
VILJANDIMAA	-	-	-	-	-	-
VÖRUMAA	38,98	609,96	38,98	609,96	38,98	609,96
Kokku	902,86	14 126,72	5 225,47	81 760,77	7 630,52	119 391,72

2008. aasta algusest 30. juunini 2009 on ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlejatel tagasi nõutud toetust laekunud summas 2 072 584,62 krooni.

2008. aastal taotluse hilinenult esitamise eest vähendati toetust 480 taotlejal, keskmiselt hilineti 5 päeva. Ebasoodsamate piirkondade toetuse kohustus anti osaliselt või täielikult üle 141 taotleja osas. Põllumajandusliku tegevuse lõpetamise läbi, kui taotleja oli oma võetud kohustusest täitnud kolme järjestikuse aasta kohustused, lõpetati taotlejate esitatud avalduste alusel 19 taotleja kohustused. Pikaajalise töövõimetuse tõttu lõpetas kohustuse 60 taotlejat. Mittetoetusõiguslike põldude kohta taotles toetust 79 taotlejat, sealhulgas 15 taotlejat taotlesid toetust ebasoodsamas piirkonnas mitteasuvatele põldudele. Mittetoetusõiguslikeks pindadeks loetakse alla 0,30 ha põlde, ebasoodsamas piirkonnas mitteasuvaid ning põllumassiivide registrisse mitte kantud põllumassiividel asuvaid põlde. Kolme üldise keskkonnanõude rikkumine tuvastati 3 taotlejal. Kohustuse jätkamise kinnitused järelepärimise peale esitas 30 taotlejat. Kohustuse üle 30% vähenemise eest varasematel aastatel makstud toetuse tagasinõudmine tehti 159 taotlejale. Järelepärimiskirja kohustuse kinnitamata jätmise kohta sai 194 taotlejat.

Ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlejaid kontrolliti kohapealses kontrollis 1. juunist 15. oktoobrini 2008. aastal.

PRIA kontrolliosakonna inspektorid kontrollisid kohapealses kontrollis 749 taotlejat. Kontrollimiste tulemusi arvestades tehti 62 taotlejale toetuse vähendamise otsus ja 16 taotlejale toetusest ilma jätmise otsus. Taotletud ja kontrolliinspektorite poolt kindlakstehtud pinna vahe oli 252 ha. 41 taotlejal oli kohapealses kontrollis kindlakstehtud alla 0,3ha suuruse pindalaga põld.

Heade põllumajandus - ja keskkonnanõuete rikkumine oli toetuse vähendamise põhjuseks 54 taotlejal, kahel taotleja jäi toetusest tervikuna ilma. Peamiseks keskkonnanõuete rikkumiseks oli rohumaad õigeaegselt niitmata või karjatamata jätmine. Neljal taotlejal jäeti taotlus põllu osas rahuldamata, kuna põllumajanduslikus kasutuses olevat maad ei ole hoitud mustkesas. 59-l taotlejal vähendati toetust 5%, kuna puudus põlluraamat. Üheksal taotlejal jäeti taotlus määramata põllu eest, mis ei olnud 2008. aastal põllumajanduslikus kasutuses või mida ei kasutatud üldtunnustatud põllumajandustavade kohaselt.

2009. aastal esitati 1490 kohustuse jätkamise taotlust 33 167,47 hektarile (vt tabel 19).

Tabel 19. Ebasoodsamate piirkondade toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	78	2 149,98
HIUMAA	35	466,06
IDA-VIRUMAA	75	874,18
JÕGEVAMAA	39	592,83
JÄRVAMAA	19	1 210,64
LÄÄNEMAA	129	2 452,52
LÄÄNE-VIRUMAA	41	1 675,57
PÕLVAMAA	164	4 953,31
PÄRNUMAA	140	3 110,71
RAPLAMAA	114	2 365,42
SAAREMAA	164	3 699,35
TARTUMAA	73	1 884,33
VALGAMAA	128	2 655,40
VILJANDIMAA	6	251,36
VÕRUMAA	285	4 825,81
Kokku	1 490	33 167,47

3.3.2. Põllumajanduslik keskkonnatoetus

Meetme eesmärk

- soodustada keskkonnasõbralike põllumajandusmeetodite juurutamist ja jätkuvat kasutamist;
- säilitada ja suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust;

- aidata keskkonnale tulutoovalt tegutsevatel põllumajandustootjatel saada kohast tulu;
- suurendada põllumajandustootjate keskkonnateadlikkust.

Õigusaktid

Toetuse rakendamisele eelnes ka vastavate õigusaktide väljatöötamine. Põllumajandusministri 20. aprilli 2004. a määrus nr 51 "Põllumajandusliku keskkonnatoetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord" jõustus 1. mail 2004. Nimetatud määrust on 2008. ja 2009. aastal muudetud:

- Põllumajandusministri 16. aprilli 2008. a määrusega nr 37, mis jõustus 26. aprillil 2008. aastal. Muudatusega kehtestati minimaalsed hooldustööde nõuded maale, millele taotleja toetust ei taotle. Lisaks muudeti toetuse taotluste vastuvõtmise aega ning täiendati määrust sel viisil, et 2008. aastal võeti taotlusi vastu nendelt taotlejatelt, kellel seni puudus mahepõllumajandusliku tootmise kohustus.
- Põllumajandusministri 18. septembri 2008. a määrusega nr 92, mis jõustus 26. septembril 2008. aastal. Muudatusega pikendati keskkonnasõbraliku tootmise kohustusliku täiendkoolituse läbimise tähtaega 5. kohustuseaasta 1. detsembrini. Samuti muudeti määrust selliselt, et Põllumajandusministeerium esitab PRIA-le iga aasta 15. oktoobriks nimekirjad üksnes nende isikute kohta, kes on läbinud põllumajandusliku keskkonnatoetuse kohustusliku koolituse. Lisaks täpsustati määrust parema sõnastuse eesmärgil, varasemaga võrreldes ei lubata mahepõllumajandusliku tootmise toetuse kohustuse üle 30%-list suurendamist kuna arengukavas seatud eesmärk 70 000 ha mahepõllumajanduslikult majandatud põllumajandusmaa osas on saavutatud.
- Põllumajandusministri 3. märtsi 2009. a määrusega nr 28, mis jõustus 20. märtsil 2009. aastal. Muudatuse kohaselt saab toetust taotleda vaid nende tori tõugu hobuste kohta, kes kuuluvad tori tõu universaalsuuna hobuste populatsiooni, sealjuures peab hobune olema kantud tori tõugu hobuste tõuraamatu TA-ossa või varssade puhul eeltõuraamatusse. Lisaks tunnistati selle määrusega kehtetuks seni kehtinud erand enne 1996. aasta 1. jaanuari sündinud tori rõugu märade suhtes, kelle puhul ei kohaldatud nõuet, mille kohaselt tori tõugu hobuse mõlemad vanemad peavad olema tori tõugu. Lisati ka rakendussätted, mis sätestasid kohustuse jätkamise kõigi tori tõugu hobuste osas, kelle kasvatamise kohta on taotleja võtnud kohustuse või kelle arvelt on toetuse saaja kohustust suurendanud enne 2. maid 2009. a. Peale nende muudatuste täpsustati ka määruse lisa 6 tabelit „Hobuste andmed“.

Rakendamine

Keskkonnatoetuste toetuse taotlusi võeti vastu 2.-21. maini 2008, hilinenud taotluste vastuvõtmise aeg oli 22. maist kuni 16. juunini 2008.

3.3.2.1. Keskkonnasõbraliku tootmise toetus

Keskkonnasõbraliku tootmise toetust sai taotleda taotleja, kellel oli toetuse nõuete täitmiseks võetud kehtiv kohustus. Uusi kohustusi taotlejad 2008. aastal võtta ei saanud.

2008. a oli keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlejaid 5 634. Taotletud pind kokku oli 461 844,79 hektarit. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemisest ja taotletud pindadest maakondade lõikes annab ülevaate allolev tabel (vt tabel 20).

Tabel 20. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	198	21 538,75
HIIUMAA	209	3 970,58
IDA-VIRUMAA	217	13 863,12
JÕGEVAMAA	225	36 495,72
JÄRVAMAA	207	50 728,08
LÄÄNEMAA	354	24 172,24
LÄÄNE-VIRUMAA	391	60 513,33
PÖLVAMAA	278	28 736,53
PÄRNUMAA	937	51 380,85
RAPLAMAA	445	30 244,35
SAAREMAA	551	25 053,83
TARTUMAA	381	44 804,12
VALGAMAA	315	18 578,89
VILJANDIMAA	331	33 885,65
VÕRUMAA	595	17 878,75
Kokku	5634	461 844,79

Enim taotlusi laekus Pärnumaalt - 937 taotlust, järgnesid Võrumaa - 595 taotlust ja Saaremaa - 551 taotlust. Pindaliselt taotleti enim Lääne-Virumaale, Pärnumaale ja Järvamaale.

2008. aasta keskkonnasõbraliku tootmise toetus jagunes maakasutustüübi järgi kaheks ühikumäärarühmiks:

1. põllumajanduslikus kasutuses olev maa (k.a lühiajalised rohumaad) (714 kr/ha)
2. püsi- ja loodusliku rohumaa (v. a poollooduslikud kooslused) (331 kr/ha).

Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemisest kultuurigruppide lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 21).

Tabel 21. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemine kultuurigruppide lõikes

Kultuurigrupp	Taotluste arv	Taotletud pind (ha)
Teraviljad	3294	188 818
Heintaimed, kõrrelised	5201	174 858
Õlikultuurid	788	46 278
Heintaimed, liblikõielised	1912	39 412
Muud	491	5 291
Kaunviljad	338	4 487
Köögilviljad	1265	1 833
Viljapuud ja marjad	286	548
Ravim- ja maitsetaimed	16	151
Kiukultuurid	4	88
Puukool	11	24
Rühvelkultuurid	8	4

Kultuurigruppidest esitati kõige rohkem taotlusi (5 201) kõrreliste heintaimede kasvatamiseks. Pindalalt kõige rohkem taotleti toetust teraviljadele (188 818 ha), järgnesid kõrrelised heintaimed (174 858 ha) ja õlikultuurid (46 278 ha).

2008. aastal määrati toetus 2007. aasta taotlustele. 2007. aasta taotlustele kokku välja makstud toetussumma oli 284 070 939,09 krooni. keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemisest, määramisest ja maksimisest annab ülevaate tabel (vt tabel 22).

Tabel 22. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse määramine ja maksmine 2007. aasta taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	180	20 849,90	818 183,26	12 801 786,26	821 960,73	12 860 890,68
HIIUMAA	182	3 739,63	131 541,16	2 058 171,86	131 541,16	2 058 171,86
IDA-VIRUMAA	200	12 758,03	491 636,73	7 692 443,24	491 636,73	7 692 443,24
JÕGEVAMAA	212	35 760,10	1 536 308,76	24 038 008,58	1 536 308,76	24 038 008,58
JÄRVAMAA	190	49 655,46	2 129 894,00	33 325 599,40	2 131 171,72	33 345 591,40
LÄÄNEMAA	339	23 389,64	861 051,40	13 472 526,88	860 987,09	13 471 520,64
LÄÄNE-VIRUMAA	365	58 963,81	2 523 716,36	39 487 580,33	2 523 716,36	39 487 580,33
PÕLVAMAA	260	27 612,61	1 200 036,57	18 776 492,27	1 200 385,84	18 781 957,08
PÄRNUMAA	871	49 676,63	1 938 775,64	30 335 246,96	1 937 497,92	30 315 254,96
RAPLAMAA	415	29 587,96	1 188 260,12	18 592 230,86	1 184 546,97	18 534 132,68
SAAREMAA	503	23 820,87	741 361,16	11 599 781,50	741 361,16	11 599 781,50
TARTUMAA	350	43 388,81	1 861 696,78	29 129 224,83	1 861 696,78	29 129 224,83
VALGAMAA	294	17 673,43	724 851,36	11 341 459,23	724 502,09	11 335 994,42
VILJANDIMAA	308	31 568,18	1 342 946,23	21 012 542,44	1 342 946,23	21 012 542,44
VÕRUMAA	560	17 286,49	665 182,50	10 407 844,45	665 182,50	10 407 844,45
Kokku	5229	445 731,55	18 155 442,02	284 070 939,09	18 155 442,02	284 070 939,09

Kõige rohkem oli 2007. aasta keskkonnasõbraliku tootmise toetusesaajaid oli Pärnumaal – 871 taotlejat, seal oli ka suurim heakskiidetud pind – 49 676,63 ha. Suurim makstud summa, 39 487 580,33 krooni, oli Lääne-Virumaal.

2009. aastal määrati keskkonnasõbraliku tootmise toetus 2008 aasta taotlustele. Kokku määrati 5 151 taotlejale toetust summas 279 378 443,91. EAGGF-st maksti sellest välja 60 932 622,51 krooni. Ülejäänud osa toetusest maksti EAFRD-st ja pole siin kajastatud. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse määramisest ja maksimisest 2008. aasta taotlustele annab ülevaate tabel (vt tabel 23).

Tabel 23. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse maksmine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	186	20 130,69	781 731,06	12 231 433,25	191 587,41	2 997 691,53
HIUMAA	181	3 608,44	126 132,63	1 973 546,74	17 453,90	273 094,15
IDA-VIRUMAA	197	12 815,88	493 138,38	7 715 939,04	65 040,65	1 017 665,08
JÕGEVAMAA	203	35 259,94	1 490 605,96	23 322 915,28	395 379,90	6 186 351,20
JÄRVAMAA	195	49 182,73	2 134 719,87	33 401 107,88	753 995,60	11 797 467,58
LÄÄNEMAA	335	22 895,95	827 081,59	12 941 014,83	132 175,52	2 068 097,49
LÄÄNE-VIRUMAA	357	58 072,27	2 500 166,12	39 119 099,20	1 419 780,52	22 214 737,87
PÕLVAMAA	257	26 593,82	1 168 609,98	18 284 772,87	71 134,56	1 113 014,06
PÄRNUMAA	856	49 329,66	1 925 048,14	30 120 458,25	19 529,57	305 571,33
RAPLAMAA	409	29 169,12	1 157 709,77	18 114 221,64	185 304,97	2 899 392,70
SAAREMAA	502	23 510,41	725 038,41	11 344 386,06	104 325,02	1 632 331,89
TARTUMAA	341	41 787,54	1 812 045,90	28 352 357,45	212,26	3 321,08
VALGAMAA	292	17 354,14	706 006,82	11 046 606,30	123 703,02	1 935 531,74
VILJANDIMAA	302	32 447,15	1 377 861,90	21 558 854,04	254 575,63	3 983 242,98
VÕRUMAA	538	16 498,63	629 640,37	9 851 731,08	160 105,83	2 505 111,83
Kokku	5151	438 656,37	17 855 536,92	279 378 443,91	3 894 304,35	60 932 622,51

Teistest rohkem, 39 119 099,20 krooni määrati 2008. aasta keskkonnasõbraliku tootmise toetust Lääne-Virumaale, seal on ka ülekaalukalt suurim MAKi vahenditest väljamakstud summa - 22 214 737,87 krooni.

Aruandeperioodil maksti varasemate aastate taotlustele täiendavalt järgmised summad: 2004. aasta taotlustele 57 672,10 krooni, 2005. aasta taotlustele 101 506,57 krooni ning 2006. aasta taotlustele 1 048 054,98 krooni. Toetuse täiendavast maksimisest annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 24).

Tabel 24. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse täiendav maksmine

Maakond	Maksmine 2004. aastal vastuvõetud taotlustele		Maksmine 2005. aastal vastuvõetud taotlustele		Maksmine 2006. aastal vastuvõetud taotlustele	
	EUR	EEK	EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	-	-	-	-	1,46	22,86
HIUMAA	3,38	52,96	3,38	52,96	3,38	52,96
IDA-VIRUMAA	319,94	5 006,00	346,68	5 424,33	869,45	13 603,86
JÕGEVAMAA	-	-	10,40	162,74	32 466,48	507 989,98
JÄRVAMAA	73,01	1 142,40	73,01	1 142,40	1 291,41	20 206,20
LÄÄNEMAA	-	-	-	-	13 642,90	213 465,05
LÄÄNE-VIRUMAA	59,10	924,71	58,75	919,26	644,38	10 082,28
PÕLVAMAA	153,51	2 401,89	172,92	2 705,64	4 962,16	77 640,99
PÄRNUMAA	816,87	12 781,17	1 224,06	19 152,40	3 200,28	50 073,49
RAPLAMAA	-	-	-	-	745,19	11 659,62
SAAREMAA	816,76	12 779,47	674,47	10 553,13	5 824,66	91 136,16
TARTUMAA	9,13	142,86	1 864,52	29 173,46	2 295,41	35 915,43
VALGAMAA	1 077,93	16 866,01	1 371,91	21 465,67	298,94	4 677,32
VILJANDIMAA	95,34	1 491,73	294,67	4 610,60	434,08	6 791,81
VÕRUMAA	260,94	4 082,90	392,67	6 143,98	302,75	4 736,97
Kokku	3 685,92	57 672,10	6 487,45	101 506,57	66 982,92	1 048 054,98

Aruandeperioodi jooksul on taotlejatelt tagasi nõutud toetust tagasi laekunud summas 2 590 105,92 krooni.

Taotluse esitamisega hilines 2008. aastal 243 taotlejat, keskmiselt hilineti 4 päeva. 56 taotlejat taotlesid toetust põldudele, mille pind oli alla 0,30 ha. Põllumajandusliku tegevus lõpetamise läbi lõpetas kohustuse 12 taotlejat, pikaajalise töövõimetuse tõttu 21 taotlejat. Järelepärimiskirja vastusena kinnitasid kohustuse jätkamist 8 taotlejat. 34 taotlejat taotles keskkonnasõbraliku tootmise toetust omamata sealjuures kehtivat keskkonnasõbraliku tootmise toetuse kohustust, ka ei ole kindlaks tehtud, et nimetatud kohustus oleks teiselt tootjalt üle võetud. Järelepärimiskiri kohustuse kinnitamata jätmise kohta saadeti 94 taotlejale. Kohustuse üle 30% vähenemise eest sai tagasinõude 77 taotlejat.

PRIA kontrolliosakonna inspektorid kontrollisid 442 taotlejat. Kohapealses kontrollis olnud taotlejatest jäi erinevate rikkumiste tulemusel toetusest ilma 50 taotlejat ja toetust vähendati 173 taotlejal. 66-l taotlejal vähendati toetust 5%, kuna taotleja ei täitnud mullaanalüüsidega seotud nõudeid. Nõudeid mittetäitnutele tehtud ettekirjutuse jättis täitmata 6 taotlejat, kellele jäeti toetus määramata. 49 taotlejal vähendati toetust, kuna nad ei ole osalenud keskkonnasõbraliku tootmise toetuse täiendkoolitusel.

50 taotlejat oli toetust taotlenud põldudele, mille kohapealses kontrollis kindlakstehtud pind oli alla 0,3 hektari.

Kohapealse kontrollis leiti, et 37-1 taotlejal oli rohumaa oli tähtjaks niitmata või karjatamata. Niide oli rohumalt õigeaegselt ära vedamata või hekseldamata 4 taotlejal. 13 taotlejal oli põllumajanduslikus kasutuses olev mustkesa hooldamata. 35 taotlejal vähendati toetust 20%, kuna nad ei kasvatanud põllumaal vähemalt 15% liblikõielisi kultuure. 24 taotlejal puudus väetusplaani, viljavaheldusplaani polnud 9 taotlejal. Mustkesa oli umbrohtunud 5 taotlejal.

2009. aastal esitati 520 keskkonnasõbraliku tootmise toetuse kohustuse jätkamise kinnitust, toetust taotleti kokku 9 554,94 hektarile. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemisest 2009. aastal maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 25).

Tabel 25. Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	23	708,64
HIIUMAA	10	43,89
IDA-VIRUMAA	2	411,12
JÕGEVAMAA	18	274,26
JÄRVAMAA	14	708,37
LÄÄNEMAA	74	1 910,49
LÄÄNE-VIRUMAA	34	345,68
PÕLVAMAA	19	166,52
PÄRNUMAA	42	704,73
RAPLAMAA	26	660,15
SAAREMAA	42	516,67
TARTUMAA	13	498,02
VALGAMAA	86	1 438,07
VILJANDIMAA	5	122,74
VÖRUMAA	112	1 045,59
Kokku	520	9 554,94

3.3.2.2. Mahetootmise toetus

2008. aastal oli mahetootmise toetuse taotlejaid 1 237 (sealhulgas ka 99 uut toetuse taotlust). Taotletud pind oli 73 979,83 hektarit. Mahetootmise toetuse taotlemisest ja pindadest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 26).

Tabel 26. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	52	4 629,89
HIIUMAA	120	6 517,84
IDA-VIRUMAA	23	1 918,50
JÕGEVAMAA	55	2 474,25
JÄRVAMAA	32	1 458,10

LÄÄNEMAA	68	5 839,40
LÄÄNE-VIRUMAA	42	2 895,82
PÕLVAMAA	72	2 683,03
PÄRNUMAA	106	6 256,31
RAPLAMAA	82	4 780,95
SAAREMAA	136	7 958,19
TARTUMAA	112	6 572,93
VALGAMAA	66	4 580,53
VILJANDIMAA	126	7 410,75
VÕRUMAA	145	8 003,34
Kokku	1237	73 979,83

Enim taotlusi laekus Võrumaalt - 145 taotlust, järgnesid Saaremaa - 136 taotlust ja Viljandimaa - 126 taotlust. Pindalaliselt taotleti enim Võrumaale (8 003,34 ha) ja Saaremaale (7 958,19 ha).

Mahetootmise toetus jagunes kolmeks ühikumäärarühmiks:

1. püsirohuma ja looduslik rohumaa, mille hektari kohta peetakse vähemalt 0,1 lü loomi (1 156 kr/ha);
2. teravili, kaunvili, tehniline kultuur, kartul, söödajuurvili, mustkesa ja lühiajaline rohumaa (1 516 kr/ha);
3. avamaa köögivilja, ravim- ja maitsetaimed ning puuvili- ja marjakultuurid (3 764 kr/ha).

Mahetootmise toetuse taotlemisest kultuurigruppide lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 27).

Tabel 27. Mahepõllumajandusliku tootmise taotlemine kultuurigruppide järgi

Kultuurigrupp	Taotluste arv	Taotletud pind (ha)
Heintaimed, kõrrelised	985	50 327
Teraviljad	564	11 683
Heintaimed, liblikõielised	507	8 409
Muud	146	1 550
Viljapuud ja marjad	339	1 109
Õlikultuurid	34	284
Köögiviljad	369	209
Kaunviljad	36	187
Ravim- ja maitsetaimed	19	168
Kiukultuurid	3	12
Puukool	1	1
Rühvelkultuurid	3	0,5

Kultuurigruppidest esitati kõige rohkem taotlusi (985) kõrreliste heintaimede kasvatamiseks. Ka pindalalt kõige rohkem taotleti toetust kõrrelistele heintaimedele (50 327 ha), järgnesid teraviljad (11 683 ha) ja liblikõielised heintaimed (8 409 ha).

2008. aastal määrati toetused ja tehti väljamaksed mahepõllumajandusliku tootmise 2007. aasta toetuse taotlejatele (vt tabel 28).

Tabel 28. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse määramine ja maksmine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	43	4361,26	362 557,31	5 672 789,25	363 494,15	5 687 447,51
HIUMAA	111	6182,96	458 781,92	7 178 377,15	458 781,92	7 178 377,15
IDA-VIRUMAA	21	1824,57	157 987,69	2 471 970,24	157 987,69	2 471 970,24
JÕGEVAMAA	47	2137,17	205 049,28	3 208 324,14	205 049,28	3 208 324,14
JÄRVAMAA	29	1130,02	115 736,50	1 810 882,68	115 736,50	1 810 882,68
LÄÄNEMAA	62	5289,57	446 030,05	6 978 853,80	435 839,53	6 819 406,72
LÄÄNE-VIRUMAA	35	2499,11	238 416,94	3 730 414,46	238 416,94	3 730 414,46
PÖLVAMAA	65	2414,11	229 660,06	3 593 399,06	229 660,06	3 593 399,06
PÄRNUMAA	100	5937,22	552 592,18	8 646 188,85	562 782,71	8 805 635,93
RAPLAMAA	69	4248,36	393 202,30	6 152 279,16	392 651,73	6 143 664,56
SAAREMAA	126	7349,79	568 405,49	8 893 613,27	568 405,49	8 893 613,27
TARTUMAA	98	5753,37	545 053,15	8 528 228,54	550 672,71	8 616 155,58
VALGAMAA	60	4337,11	392 289,90	6 138 003,08	392 289,90	6 138 003,08
VILJANDIMAA	115	6933,53	673 234,64	10 533 833,14	673 234,64	10 533 833,14
VÕRUMAA	134	7019,33	656 645,38	10 274 267,57	650 520,63	10 178 436,13
Kokku	1115	67 417,48	5 995 642,78	93 811 424,39	5 995 523,86	93 809 563,65

2007. aasta toetuse taotlejatest määrati mahepõllumajandusliku tootmise toetust 1115 taotlejat 67 417,48 hektari kohta kogusummas 93 811 424,39.

2009. aastal määrati toetust 2008. aasta taotlejatele ning tehti väljamaksed. Mahetootmise toetuse määramisest ja maksmisest 2009. aastal annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 29).

Tabel 29. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse määramine ja maksmine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	48	4 537,40	372 128,35	5 822 543,45	41 434,51	648 309,26
HIUMAA	112	6 406,82	486 520,52	7 612 391,99	3 759,85	58 828,84
IDA-VIRUMAA	21	1 829,54	157 511,16	2 464 514,08	67 431,85	1 055 079,16
JÕGEVAMAA	52	2 391,33	224 203,34	3 508 019,92	105 605,58	1 652 368,28
JÄRVAMAA	31	1 337,11	131 695,85	2 060 592,22	41 421,65	648 107,92
LÄÄNEMAA	66	5 588,01	468 942,92	7 337 362,34	86 595,02	1 354 917,69

LÄÄNE-VIRUMAA	37	2 741,21	255 609,09	3 999 413,11	46 176,02	722 497,70
PÕLVAMAA	70	2 597,41	248 292,50	3 884 933,46	30 850,54	482 706,05
PÄRNUMAA	99	6 237,28	576 145,18	9 014 713,23	121 341,29	1 898 578,60
RAPLAMAA	72	4 704,02	431 290,16	6 748 224,63	110 386,37	1 727 171,32
SAAREMAA	133	7 772,59	604 670,40	9 461 035,90	45 660,64	714 433,73
TARTUMAA	101	6 286,14	583 809,47	9 134 633,23	186 632,31	2 920 161,11
VALGAMAA	61	4 459,14	399 325,21	6 248 081,86	137 711,10	2 154 710,45
VILJANDIMAA	121	7 251,52	692 701,25	10 838 419,32	183 157,01	2 865 784,44
VÕRUMAA	137	7 652,83	713 211,25	11 159 331,13	300 716,99	4 705 198,42
Kokku	1161	71 792,35	6 346 056,64	99 294 209,87	1 508 880,71	23 608 852,97

2008. aastal esitatud mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlustest kiideti heaks 1 161 taotlust. Heakskiidetud pind oli 71 792,35 hektarit. Kokku määrati toetust 99 294 209,87 krooni eest. 2009. aastal maksti EAGGF-st välja 23 608 852,97 krooni. Ülejäänud osa toetusest maksti EAFRD-st.

Varasemate aastate taotluste ülevaatamisel otsustati juurde määrata 2004. aasta taotlustele 27 529,36 krooni, 2005. aasta taotlustele 27 641,33 krooni ja 2006. aasta taotlustele 873 098,81 krooni (vt tabel 30).

Tabel 30. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse täiendav maksmine

Maakond	Maksmine 2004. aastal vastuvõetud taotlustele		Maksmine 2005. aastal vastuvõetud taotlustele		Maksmine 2006. aastal vastuvõetud taotlustele	
	EUR	EEK	EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	-	-	-	-	-	-
HIUMAA	1 075,71	16 831,21	952,59	14 904,87	40 434,61	632 664,12
IDA-VIRUMAA	-	-	-	-	-	4 271,76
JÕGEVAMAA	-	-	-	-	-	-
JÄRVAMAA	-	-	-	-	-	-
LÄÄNEMAA	-	-	-	-	4 706,18	73 635,65
LÄÄNE-VIRUMAA	-	-	-	-	-	-
PÕLVAMAA	-	-	-	-	-	-
PÄRNUMAA	-	-	-	-	-	-
RAPLAMAA	-	-	-	-	87,20	1 364,40
SAAREMAA	-	-	208,26	3 258,55	8 005,52	125 259,23
TARTUMAA	-	-	-	-	-	-
VALGAMAA	153,45	2 401,00	143,25	2 241,30	1 283,33	20 079,72
VILJANDIMAA	405,00	6 336,88	371,80	5 817,35	363,90	5 693,87
VÕRUMAA	125,28	1 960,27	90,71	1 419,26	647,43	10 130,06
Kokku	1 759,45	27 529,36	1 766,60	27 641,33	55 801,18	873 098,81

Tagasinõuete alusel laekus aruandeperioodil tagasi 3 144 299,09 krooni toetusraha.

Taotluse esitamisega hilines 2008. aastal 28 taotlejat, keskmiselt 4 päeva. 38 taotlejat taotlesid toetust põldude kohta, mille pind oli alla 0,30 ha. 7 taotlejal tegi TTI kindlaks, et toetustaotlusel olev põld on mahetunnustamata. Lisaks oli 29 tootjal täitmata ka loomühikute nõue, MAK 2004 - 2006 kohustustel on selleks 0,1 lü/ha kohta. Põllumajandusliku tegevuse lõpetamise läbi lõpetas kohustuse 4 taotlejat ning pikaajalise töövõimetuse tõttu 11 taotlejat. Üle on andnud oma kohustused 17 taotlejat. Järelepärimiskiri kohustuse kinnitamata jätmise kohta saadeti 17 taotlejale. Kohustuse üle 30% vähenemise eest sai tagasinõude 20 taotlejat.

PRIA kontrolli osakonna inspektorid kontrollisid 143 taotlejat.

25 taotlejal tehti kohapeal kindlaks, et põllu pindala on alla 0,3 hektari. Kohapealse kontrolli tulemusena vähendati 9 taotleja toetust, kuna rohumaa oli õigeaegselt niitmata või karjatamata. Niide oli õigeaegselt ära vedamata või hekseldamata 9 taotlejal.

21 taotlejal vähendati toetust, kuna taotleja ei olnud lasknud teha nõuetekohaselt mullaanalüüsi. 17 taotlejat ei osalenud mahepõllumajandusliku tootmise toetuse täiendkoolitusel. Väetusplaani ei olnud koostanud 6 taotlejat. 2 taotlejat kuna ei kasvatanud põllumaal vähemalt 15% liblikõielisi kultuure.

2009. aastal esitati 1247 mahetootmise toetuse taotlust, toetust taotleti kokku 89 022,91 hektarile. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlemisest 2009. aastal maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 31).

Tabel 31. Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	56	5 233,94
HIUMAA	91	5 832,43
IDA-VIRUMAA	27	2 090,61
JÕGEVAMAA	56	3 793,02
JÄRVAMAA	38	2 320,42
LÄÄNEMAA	67	6 355,53
LÄÄNE-VIRUMAA	40	3 347,84
PÕLVAMAA	78	3 522,23
PÄRNUMAA	120	7 585,15
RAPLAMAA	81	7 469,17
SAAREMAA	137	9 203,15
TARTUMAA	121	9 684,85
VALGAMAA	62	4 891,37
VILJANDIMAA	122	8 401,83
VÕRUMAA	151	9 291,37
Kokku	1247	89 022,91

3.3.2.3. Ohustatud tõugu looma kasvatamise toetus

2008. aastal Eesti maaelu arengukava 2004 - 2006 raames uusi kohustusi seoses ohustatud tõugu looma kasvatamise toetuse saamisega võtta ei saanud. 2004. - 2006. aastal võetud kehtiva viieaastase kohustusega taotlejad pidid toetuse saamiseks kinnitama kohustuse jätkamise, või minema üle uuele Eesti maaelu arengukava 2007 - 2013 ohustatud tõugu looma pidamise toetuse kohustusele, esitades selleks vastavad dokumendid. Kohustuse üleminekul algas kõigi taotletud loomade kohta 2008. aastast uus viieaastane kohustuse periood.

Kokku esitati 2008. a MAK 2004 - 2006 raames kohalikku ohustatud tõugu looma kasvatamise toetuse saamiseks 371 taotlust 1045 looma kasvatamiseks. 2009. aastal esitati 220 toetuse taotlust 663 looma kasvatamiseks. Ohustatud tõugu looma kasvatamise toetust makstakse alates 2007. aastast uue MAK 2007 - 2013 alusel, kasutades EAFRD vahendeid.

3.3.2.3.1. Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetus

Kokku esitati 2008. aastal 158 Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlust 622 Eesti tõugu hobuse kasvatamiseks (vt tabel 32).

Tabel 32. Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	13	48
HIUMAA	4	7
IDA-VIRUMAA	0	0
JÕGEVAMAA	4	6
JÄRVAMAA	6	11
LÄÄNEMAA	9	23
LÄÄNE-VIRUMAA	7	18
PÖLVAMAA	0	0
PÄRNUMAA	15	47
RAPLAMAA	8	13
SAAREMAA	49	361
TARTUMAA	16	33
VALGAMAA	2	3
VILJANDIMAA	17	38
VÖRUMAA	8	14
Kokku	158	622

2007. aasta toetust määrati 156 taotlusele 638 Eesti tõugu hobuse kasvatamiseks. Kokku määrati toetust 1 619 556,00 krooni eest. Kõige rohkem heakskiidetud taotlusi (50) ja

toetatud loomi (355) oli Saaremaal. Eesti tõugu hobuste kasvatamise 2007. aasta toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 33).

Tabel 33. Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	12	48	7 822,79	122 400,00
HIIUMAA	5	13	2 104,00	32 920,50
IDA-VIRUMAA	1	8	1 173,42	18 360,00
JÕGEVAMAA	3	5	774,13	12 112,50
JÄRVAMAA	7	11	1 955,70	30 600,00
LÄÄNEMAA	8	22	3 422,47	53 550,00
LÄÄNE-VIRUMAA	7	21	3 384,98	52 963,50
PÖLVAMAA	0	0	0,00	0,00
PÄRNUMAA	15	49	7 962,94	124 593,00
RAPLAMAA	7	11	1 792,72	28 050,00
SAAREMAA	50	355	57 741,94	903 465,00
TARTUMAA	14	40	6 448,91	100 903,50
VALGAMAA	1	1	162,97	2 550,00
VILJANDIMAA	17	37	5 990,95	93 738,00
VÕRUMAA	9	17	2 770,57	43 350,00
Kokku	156	638	103 508,49	1 619 556,00

2008. aasta Eesti tõugu hobuse kasvatamise toetust määrati 141 taotlusele 572 hobuse kasvatamiseks. Kokku määrati toetust 1 449 165,00 krooni eest. Eesti tõugu hobuste kasvatamise 2008. aasta toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 34).

Tabel 34. Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	13	48	7 718,48	120 768,00
HIIUMAA	4	7	1 140,82	17 850,00
IDA-VIRUMAA	0	0	0,00	0,00
JÕGEVAMAA	2	4	651,90	10 200,00
JÄRVAMAA	7	11	1 954,07	30 574,50
LÄÄNEMAA	6	20	3 094,89	48 424,50
LÄÄNE-VIRUMAA	6	18	2 931,91	45 874,50
PÖLVAMAA	0	0	0,00	0,00
PÄRNUMAA	14	47	7 535,95	117 912,00
RAPLAMAA	7	12	1 955,70	30 600,00
SAAREMAA	48	323	52 613,12	823 216,50
TARTUMAA	12	33	5 052,22	79 050,00
VALGAMAA	1	1	159,72	2 499,00

VILJANDIMAA	15	36	5 854,05	91 596,00
VÕRUMAA	6	12	1 955,70	30 600,00
Kokku	141	572	92 618,52	1 449 165,00

2009. aastal esitati 36 Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlust 277 Eesti tõugu hobuse kasvatamiseks (vt tabel 35).

Tabel 35. Eesti tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	4	10
HIUMAA	0	0
IDA-VIRUMAA	0	1
JÕGEVAMAA	1	0
JÄRVAMAA	2	3
LÄÄNEMAA	4	7
LÄÄNE-VIRUMAA	1	4
PÕLVAMAA	0	0
PÄRNUMAA	3	18
RAPLAMAA	3	5
SAAREMAA	8	203
TARTUMAA	2	3
VALGAMAA	1	2
VILJANDIMAA	3	13
VÕRUMAA	4	8
Kokku	36	277

3.3.2.3.2. Eesti maakarja tõugu veise kasvatamise toetus

Kokku esitati 2008. aastal 84 eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse taotlust 184 veise kasvatamiseks (vt tabel 36).

Tabel 36. Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	4	7
HIUMAA	0	0
IDA-VIRUMAA	1	6
JÕGEVAMAA	2	2
JÄRVAMAA	9	15
LÄÄNEMAA	0	0
LÄÄNE-VIRUMAA	7	8
PÕLVAMAA	0	0
PÄRNUMAA	24	48

RAPLAMAA	6	19
SAAREMAA	8	10
TARTUMAA	8	18
VALGAMAA	0	0
VILJANDIMAA	9	37
VÖRUMAA	6	14
Kokku	84	184

2007. aasta toetust määrati 79 taotlusele 183 maakarja tõugu veise kasvatamiseks. Kokku määrati toetust 496 777,43 krooni eest. Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise 2007. aasta toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 37).

Tabel 37. Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse määramine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	4	6	1 040,35	16 278,00
HIIUMAA	0	0	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	1	6	1 075,03	16 820,60
JÕGEVAMAA	2	2	346,78	5 426,00
JÄRVAMAA	9	17	2 933,80	45 903,96
LÄÄNEMAA	0	0	0,00	0,00
LÄÄNE-VIRUMAA	7	7	1 213,75	18 991,00
PÕLVAMAA	0	0	0,00	0,00
PÄRNUMAA	21	67	11 617,28	181 771,00
RAPLAMAA	6	19	3 294,45	51 547,00
SAAREMAA	7	9	1 560,53	24 417,00
TARTUMAA	9	17	2 947,67	46 121,00
VALGAMAA	0	0	0,00	0
VILJANDIMAA	9	28	4 854,98	75 964,00
VÖRUMAA	4	5	865,23	13 537,87
Kokku	79	183	31 749,86	496 777,43

2008. aasta maakarja tõugu veise toetust määrati 68 taotlusele 161 veise kasvatamiseks. Kokku määrati toetust 420 460,74 krooni eest. Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise 2008. aasta toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 38).

Tabel 38. Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	4	7	1 213,75	18 991,00
HIIUMAA	0	0	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	1	6	1 040,35	16 278,00
JÕGEVAMAA	1	1	173,39	2 713,00
JÄRVAMAA	8	14	2 427,49	37 982,00
LÄÄNEMAA	0	0	0,00	0,00
LÄÄNE-VIRUMAA	5	6	1 040,35	16 278,00
PÕLVAMAA	0	0	0,00	0,00
PÄRNUMAA	18	45	7 625,79	119 317,74
RAPLAMAA	3	15	2 080,71	32 556,00
SAAREMAA	7	10	1 733,92	27 130,00
TARTUMAA	7	16	2 600,88	40 695,00
VALGAMAA	0	0	0,00	0,00
VILJANDIMAA	8	29	4 854,98	75 964,00
VÕRUMAA	6	12	2 080,71	32 556,00
Kokku	68	161	26 872,34	420 460,74

Eelmiste aastate toetustele tehti juurdemakseid – ühele 2005.a taotlusele maksti juurde 542,6 krooni ja 2006. aasta kahele taotlusele kokku 3 255,6 krooni.

2009. aastal esitati 74 eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse taotlust 183 veise kasvatamiseks (vt tabel 39).

Tabel 39. Eesti maakarja tõugu veiste kasvatamise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	4	7
HIIUMAA	0	0
IDA-VIRUMAA	1	6
JÕGEVAMAA	2	2
JÄRVAMAA	8	12
LÄÄNEMAA	0	0
LÄÄNE-VIRUMAA	7	10
PÕLVAMAA	0	0
PÄRNUMAA	19	49
RAPLAMAA	3	19
SAAREMAA	8	13
TARTUMAA	8	19
VALGAMAA	0	0
VILJANDIMAA	7	33
VÕRUMAA	7	13
Kokku	74	183

3.3.2.3.3. Eesti raskeveo tõugu hobuse kasvatamise toetus

Kokku esitati 2008. aastal 12 Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlust, toetust taotleti 13 eesti raskeveo tõugu hobuse pidamiseks (vt tabel 40).

Tabel 40. Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	0	0
HIUMAA	0	0
IDA-VIRUMAA	0	0
JÕGEVAMAA	0	0
JÄRVAMAA	0	0
LÄÄNEMAA	0	0
LÄÄNE-VIRUMAA	5	5
PÕLVAMAA	0	0
PÄRNUMAA	2	2
RAPLAMAA	0	0
SAAREMAA	0	0
TARTUMAA	2	3
VALGAMAA	0	0
VILJANDIMAA	2	2
VÕRUMAA	1	1
Kokku	12	13

2007. aasta Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 41).

Tabel 41. Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	2	4	651,90	10 200,00
HIUMAA	0	0	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	0	0	0,00	0,00
JÕGEVAMAA	0	0	0,00	0,00
JÄRVAMAA	0	0	0,00	0,00
LÄÄNEMAA	1	5	814,87	12 750,00
LÄÄNE-VIRUMAA	4	5	811,61	12 699,00
PÕLVAMAA	0	0	0,00	0,00
PÄRNUMAA	3	6	977,85	15 300,00
RAPLAMAA	0	0	0,00	0,00
SAAREMAA	0	0	0,00	0,00

TARTUMAA	2	3	488,92	7 650,00
VALGAMAA	0	0	0,00	0,00
VILJANDIMAA	2	2	325,95	5 100,00
VÖRUMAA	1	1	162,97	2 550,00
Kokku	15	26	4 234,08	66 249,00

2007. aasta toetust määrati 15 taotlusele 26 Eesti raskeveo tõugu hobuse kasvatamiseks. Kokku määrati toetust 66 249,00 krooni eest. 2007. aasta Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgne tabel (vt tabel 42).

Tabel 42. Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	0	0	0,00	0,00
HIUMAA	0	0	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	0	0	0,00	0,00
JÕGEVAMAA	0	0	0,00	0,00
JÄRVAMAA	0	0	0,00	0,00
LÄÄNEMAA	0	0	0,00	0,00
LÄÄNE-VIRUMAA	3	3	469,37	7 344,00
PÕLVAMAA	0	0	0,00	0,00
PÄRNUMAA	2	2	325,95	5 100,00
RAPLAMAA	0	0	0,00	0,00
SAAREMAA	0	0	0,00	0,00
TARTUMAA	2	3	488,92	7 650,00
VALGAMAA	0	0	0,00	0,00
VILJANDIMAA	2	2	325,95	5 100,00
VÖRUMAA	1	1	162,97	2 550,00
Kokku	10	11	1 773,16	27 744,00

Ühele 2006. aasta taotlusele määrati 2009. aastal juurde 1 020 krooni.

2009. aastal esitati 11 Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlust, toetust taotleti 11 hobuse pidamiseks (vt tabel 43).

Tabel 43. Eesti raskeveo tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	0	0
HIUMAA	0	0

IDA-VIRUMAA	0	0
JÕGEVAMAA	0	0
JÄRVAMAA	0	0
LÄÄNEMAA	0	0
LÄÄNE-VIRUMAA	4	5
PÕLVAMAA	0	0
PÄRNUMAA	2	2
RAPLAMAA	0	0
SAAREMAA	0	0
TARTUMAA	2	3
VALGAMAA	0	0
VILJANDIMAA	2	1
VÕRUMAA	1	0
Kokku	11	11

3.3.2.3.4. Tori tõugu hobuste kasvatamise toetus

Kokku esitati 2008. aastal 117 Tori tõugu hobuse pidamise toetuse taotlust, toetust taotleti 226 tori tõugu hobuse pidamiseks (vt tabel 44).

Tabel 44. Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	11	17
HIUMAA	0	0
IDA-VIRUMAA	0	0
JÕGEVAMAA	10	14
JÄRVAMAA	11	12
LÄÄNEMAA	5	20
LÄÄNE-VIRUMAA	5	6
PÕLVAMAA	1	1
PÄRNUMAA	11	35
RAPLAMAA	19	37
SAAREMAA	0	0
TARTUMAA	17	35
VALGAMAA	3	5
VILJANDIMAA	15	35
VÕRUMAA	9	9
Kokku	117	226

2007. aasta Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 45).

Tabel 45. Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	9	14	2 271,87	35 547,00
HIUMAA	0	0	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	0	0	0,00	0,00
JÕGEVAMAA	10	14	2 280,02	35 674,50
JÄRVAMAA	11	13	2 118,67	33 150,00
LÄÄNEMAA	5	20	3 259,49	51 000,00
LÄÄNE-VIRUMAA	6	7	1 140,82	17 850,00
PÖLVAMAA	2	7	1 131,04	17 697,00
PÄRNUMAA	11	32	5 277,12	82 569,00
RAPLAMAA	17	44	7 167,63	112 149,00
SAAREMAA	1	4	651,90	10 200,00
TARTUMAA	17	30	4 889,24	76 500,00
VALGAMAA	5	9	1 466,77	22 950,00
VILJANDIMAA	15	34	5 541,14	86 700,00
VÕRUMAA	7	7	1 140,82	17 850,00
Kokku	116	235	38 336,54	599 836,50

2007. aasta toetust määrati 116 taotlusele 235 Tori tõugu hobuse kasvatamiseks. Kokku määrati toetust 599 836,50 krooni eest. 2008. aasta Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 46).

Tabel 46. Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	8	13	2 112,37	33 048,00
HIUMAA	0	0	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	0	0	0,00	0,00
JÕGEVAMAA	9	13	2 115,63	33 099,00
JÄRVAMAA	10	12	1 955,90	30 600,00
LÄÄNEMAA	4	17	2 770,85	43 350,00
LÄÄNE-VIRUMAA	5	6	977,95	15 300,00
PÖLVAMAA	1	1	149,95	2 346,00
PÄRNUMAA	11	35	5 670,47	88 714,50
RAPLAMAA	16	36	5 848,13	91 494,00
SAAREMAA	0	0	0,00	0,00
TARTUMAA	16	31	5 039,69	78 846,00
VALGAMAA	2	5	814,96	12 750,00
VILJANDIMAA	13	33	5 351,01	83 716,50
VÕRUMAA	7	7	1 116,49	17 467,50
Kokku	102	209	33 923,39	530 731,50

2009. aastal esitati 99 Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlust, toetust taotleti 192 hobuse pidamiseks (vt tabel 47).

Tabel 47. Tori tõugu hobuste kasvatamise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud loomade arv
HARJUMAA	9	14
HIUMAA	0	0
IDA-VIRUMAA	0	0
JÕGEVAMAA	10	12
JÄRVAMAA	10	10
LÄÄNEMAA	4	15
LÄÄNE-VIRUMAA	6	7
PÕLVAMAA	1	2
PÄRNUMAA	11	37
RAPLAMAA	14	31
SAAREMAA	0	0
TARTUMAA	16	36
VALGAMAA	2	5
VILJANDIMAA	8	15
VÕRUMAA	8	8
Kokku	99	192

2008. aastal esitas kohalikku ohustatud tõugu looma kasvatamise toetuse hilinenult 27 taotlejat.

VTA teostab administratiivset kontrolli kõigi taotletud loomatõugude osas 100%. Kindlakstehtud rikkumised tõugude kaupa on esitatud alljärgnevas tabelis (vt tabel 48).

Tabel 48. VTA kindlakstehtud rikkumised (loomade arv)

	Ohustatud tõugu looma pidamise toetus				
	Eesti tõugu hobuse pidamise toetus	Tori tõugu hobuse pidamise toetus	Eesti raskeveo tõugu hobuse pidamise toetus	Eesti maatõugu veise pidamise toetus	Kokku
Taotletud loom ei ole kantud tõuraamatu põhiossa või ei ole sinna kandmiseks sobilik	4	5	-	2	11
Taotleja ei ole esitanud loomapidamisõigust tõendavat dokumenti	3	5	1	6	15
Taotlusele märgitud looma eellased ei ole kantud tõuraamatu põhiossa või ei ole sinna kandmiseks sobilikud	-	3	-	-	3
Loom ei ole taotlemise ajal vähemalt kuue kuu vanune	3	-	2	-	5

Toetust vähendatakse, kui ohustatud tõugu loomi ei ole taotluses esitatud arvul. Eelnevatel aastatel makstud toetuste tagasinõudmise kõige suuremaks põhjuseks on kohustuse jätkamise kinnitamata jätmine (4 taotlejat), samamoodi ka kohustuse vähendamised üle sätestatud määra (7 taotlejat). Lisaks unustatakse esitada kohustuse üleandmise-vastuvõtmise aktid, samuti ei toimu loomade liikumise vormistamine ühest karjast teise sätestatud tähtaja piires, mis jätab tootjad toetustest ilma.

PRIA kohapealse kontrolli valimis oli 22 kohalikku tõugu ohustatud looma pidajat. Järgnevas tabelis (vt tabel 49) on toodud PRIA kontrolliosakonna inspektorite poolt kontrollitud ohustatud tõugu looma pidamise toetuse taotlejate arv, kontrollitud taotlejate arv, kellel on toetust vähendatud ning taotlejate arv, kes jäid toetusest ilma.

Tabel 49. Ohustatud tõugu looma pidamise toetuse taotlejate kohapealne kontroll

	Ohustatud tõugu looma pidamise toetus			
	Eesti tõugu hobuse pidamise toetus	Tori tõugu hobuse pidamise toetus	Eesti raskeveo tõugu hobuse pidamise toetus	Eesti maatõugu veise pidamise toetus
kontrollitute arv	10	7	-	7
toetust vähendatud	2	2	-	-
toetusest ilmajääjaid	-	-	-	2

Kohapealses kontrollis kontrollitud taotlejatest jäid lõpliku määramise järel erinevatel põhjustel toetusest ilma 2 Eesti maatõugu veise pidamise toetuse taotlejat.

Ühe Tori tõugu hobuse pidamise toetuse taotleja toetussummat vähendati keskkonnanõuete rikkumise pärast, põhjuseks oli rohumaa õigeks ajaks niitmata jätmine ja ühel taotlejal vähendati toetust, sest tori tõugu hobuste arvu erinevus oli üle sätestatud määra.

Eesti maatõugu veise toetuse taotlejatest oli ühel rohumaa õigeks ajaks niitmata jäetud, teisel puudus põlluraamat ja ta ei pidanud põllumajandusloomade üle arvestust.

3.3.3. Põllumajandusmaa metsastamise toetus

Meetme eesmärk

Meetme eesmärk on vähendada põllumajanduslikust kasutusest väljajäänud põllumajanduseks vähemsobivate maade osakaalu ning toetada väärtusliku metsaga metsamaa kujunemist. Aastatel 2005 ja 2006 oli meetme raames võimalik metsastada 10 000 ha põllumajandusmaad keskkonnasõbralikul viisil ning kohalikke tingimusi ja planeeringuid arvestades.

Õigusaktid

Toetuse rakendamisele eelnes ka vastavate õigusaktide väljatöötamine. Põllumajandusmaa metsastamise toetuse andmise täpsemad nõuded on ära toodud põllumajandusministri 12. jaanuari 2005. a määruses nr 1 "Põllumajandusmaa metsastamise toetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord", mis jõustus 21. jaanuaril 2005. Nimetatud määrust on 2009. a muudetud:

- Põllumajandusministri 19. veebruari 2009. a määrusega nr 23, mis jõustus 1. märtsil 2009. aastal. Määrusega lisati muudetavasse määrusse metsastamise kultiveerimismaterjali tootmiseks saada tegevusluba andva isiku Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuse kõrvale ka Keskkonnaamet.

Rakendamine

Toetust on saanud taotleda:

- metsakultuuri rajamiseks põllumajandusmaale;
- põllumajandusmaa metsastamise toetusega rajatud metsakultuuri hooldamiseks;
- põllumajandusmaa metsastamise toetusega rajatud metsakultuuri ühekordseks täiendamiseks, et taastada hukkunud metsakultuuri.

Põllumajandusmaa metsastamise toetuse taotluste vastuvõtt toimus 14. märtsist kuni 31. märtsini 2008. Sel perioodil võeti vastu taotlusi rajatud metsakultuuri hooldamiseks ja juba varem toetuse abil rajatud metsakultuuri ühekordse täiendamise toetuse saamiseks.

3.3.3.1. Metsakultuuri hooldamise toetus

Kokku esitati 2008. aastal 401 metsakultuuri hooldamise taotlust 1 403,50 hektari kohta (vt tabel 50).

Tabel 50. Metsakultuuri hooldamise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	16	114,25
HIUMAA	2	2,40
IDA-VIRUMAA	23	73,22
JÕGEVAMAA	36	124,04
JÄRVAMAA	22	47,81
LÄÄNEMAA	15	42,58
LÄÄNE-VIRUMAA	47	137,56
PÖLVAMAA	47	184,68
PÄRNUMAA	14	46,14
RAPLAMAA	32	88,91
SAAREMAA	6	12,21
TARTUMAA	51	185,50
VALGAMAA	17	75,76
VILJANDIMAA	49	200,46
VÕRUMAA	24	67,98
Kokku	401	1 403,50

Metsakultuuri hooldamise 2007. aasta toetuse määramisest ja maksimisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 51).

Tabel 51. Metsakultuuri hooldamise toetuse määramine ja maksmine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	32	163,18	12 633,30	197 668,20	12 794,26	200 186,65
HIUMAA	3	3,5	269,55	4 217,50	269,55	4 217,50
IDA-VIRUMAA	25	77,01	5 941,59	92 965,75	5 941,59	92 965,75
JÕGEVAMAA	59	200,3	15 520,54	242 843,65	15 520,54	242 843,65
JÄRVAMAA	39	77,74	5 988,57	93 700,80	5 988,57	93 700,80
LÄÄNEMAA	13	31,98	2 480,61	38 813,05	2 480,61	38 813,05
LÄÄNE-VIRUMAA	83	217,91	16 876,75	264 063,70	16 876,75	264 063,70
PÖLVAMAA	52	179,82	13 914,04	217 707,35	13 914,04	217 707,35
PÄRNUMAA	26	127,36	9 808,44	153 468,80	9 808,44	153 468,80

RAPLAMAA	38	97,94	7 591,22	118 776,85	7 430,27	116 258,40
SAAREMAA	11	17,61	1 356,21	21 220,05	1 356,21	21 220,05
TARTUMAA	69	253,23	19 678,50	307 901,60	19 827,91	310 239,30
VALGAMAA	25	95,45	7 377,90	115 439,00	7 377,90	115 439,00
VILJANDIMAA	76	258,5	19 929,56	311 829,90	19 780,16	309 492,20
VÕRUMAA	46	109,43	8 430,67	131 911,35	8 430,67	131 911,35
Kokku	597	1910,96	147 797,45	2 312 527,55	147 797,45	2 312 527,55

2007. aasta toetuse taotlustest kiideti heaks 597 taotlust 1 910,96 hektari metsakultuuri hooldamiseks. Kokku määrati toetust 2 312 527,55 krooni, toetus on täies mahus välja makstud.

2008. aasta metsakultuuri hooldamise toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 52).

Tabel 52. Metsakultuuri hooldamise toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	16	114,25	8 959,75	140 189,70
HIIUMAA	2	2,4	184,83	2 892,00
IDA-VIRUMAA	22	71,31	5 491,84	85 928,55
JÕGEVAMAA	36	123,62	9 520,41	148 962,10
JÄRVAMAA	21	45,81	3 527,99	55 201,05
LÄÄNEMAA	15	42,58	3 279,24	51 308,90
LÄÄNE-VIRUMAA	47	137,29	10 610,15	166 012,85
PÕLVAMAA	46	182,18	14 030,33	219 526,90
PÄRNUMAA	14	46,14	3 553,40	55 598,70
RAPLAMAA	32	88,91	6 686,32	104 618,10
SAAREMAA	6	12,21	940,34	14 713,05
TARTUMAA	49	182,77	14 075,76	220 237,85
VALGAMAA	16	73,06	5 626,61	88 037,30
VILJANDIMAA	49	199,98	15 401,17	240 975,90
VÕRUMAA	24	67,56	5 203,03	81 409,80
Kokku	395	1390,07	107 091,17	1 675 612,75

2008. aasta toetuse taotlustest kiideti heaks 395 taotlust 1 390,07 hektari metsakultuuri hooldamiseks. Kokku määrati toetust 1 675 612,75 krooni. Toetus maksti välja uue Maaelu Arengukava 2007 - 2013 alusel kasutades EAFRD vahendeid.

2009. aastal esitati 364 metsakultuuri hooldamise taotlust 1 212,97 hektari kohta (vt tabel 53).

Tabel 53. Metsakultuuri hooldamise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Kohustusala pind (ha)
HARJUMAA	18	92,43
HIIUMAA	3	3,20
IDA-VIRUMAA	19	56,42
JÕGEVAMAA	36	101,30
JÄRVAMAA	22	44,40
LÄÄNEMAA	15	42,81
LÄÄNE-VIRUMAA	50	136,94
PÕLVAMAA	40	144,36
PÄRNUMAA	12	69,75
RAPLAMAA	21	58,03
SAAREMAA	3	4,00
TARTUMAA	43	159,45
VALGAMAA	18	98,11
VILJANDIMAA	45	171,50
VÕRUMAA	19	30,27
Kokku	364	1 212,97

3.3.3.2. Metsakultuuri täiendamise toetus

Kokku esitati 2008. aastal 68 metsakultuuri täiendamise toetuse taotlust 172,42 hektari kohta. (vt tabel 54).

Tabel 54. Metsakultuuri täiendamise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	4	9,18
HIIUMAA	1	1,8
IDA-VIRUMAA	5	25,25
JÕGEVAMAA	6	18,92
JÄRVAMAA	3	8,39
LÄÄNEMAA	5	9,62
LÄÄNE-VIRUMAA	6	10,62
PÕLVAMAA	6	10,69
PÄRNUMAA	4	16,25
RAPLAMAA	6	15,94
SAAREMAA	1	2
TARTUMAA	4	7,22
VALGAMAA	2	5,65
VILJANDIMAA	12	27,25
VÕRUMAA	3	3,64
Kokku	68	172,42

Heakskiidu sai nendest 48 taotlust 124,08 hektarile. Kokku määrati toetust 249 473,65 krooni, mis maksti kõik 2008. aastal ka välja. Metsakultuuri täiendamise toetuse heakskiidust ja maksmisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 55).

Tabel 55. Metsakultuuri täiendamise toetuse määramine ja maksmine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud pind (ha)	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	1	3,25	416,05	6 509,75	416,05	6 509,75
HIIUMAA	1	1,8	230,43	3 605,40	230,43	3 605,40
IDA-VIRUMAA	3	14,2	1 817,81	28 442,60	1 817,81	28 442,60
JÕGEVAMAA	4	13,03	1 668,04	26 099,09	1 668,04	26 099,09
JÄRVAMAA	3	6,77	866,66	13 560,31	866,66	13 560,31
LÄÄNEMAA	4	9,62	1 218,70	19 068,56	1 218,70	19 068,56
LÄÄNE-VIRUMAA	6	10,62	1 432,49	22 413,57	1 432,49	22 413,57
PÖLVAMAA	4	9,11	1 166,22	18 247,33	1 166,22	18 247,33
PÄRNUMAA	2	7,3	934,51	14 621,90	934,51	14 621,90
RAPLAMAA	6	14,86	1 902,30	29 764,58	1 902,30	29 764,58
SAAREMAA	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
TARTUMAA	3	6,32	809,06	12 658,96	809,06	12 658,96
VALGAMAA	2	5,65	723,28	11 316,95	723,28	11 316,95
VILJANDIMAA	8	19,67	2 518,06	39 399,01	2 518,06	39 399,01
VÖRUMAA	1	1,88	240,67	3 765,64	240,67	3 765,64
Kokku	48	124,08	15 944,27	249 473,65	15 944,27	249 473,65

2009. aastal esitati 88 metsakultuuri täiendamise toetuse taotlust 258,02 hektari kohta. (vt tabel 56).

Tabel 56. Metsakultuuri täiendamise toetuse taotlemine 2009. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Taotletud pind (ha)
HARJUMAA	4	16,31
HIIUMAA	1	0,8
IDA-VIRUMAA	2	3
JÕGEVAMAA	9	16,06
JÄRVAMAA	8	12,73
LÄÄNEMAA	3	8,84
LÄÄNE-VIRUMAA	13	30,92
PÖLVAMAA	12	54,73

PÄRNUMAA	5	21,07
RAPLAMAA	5	9,78
SAAREMAA	4	5,51
TARTUMAA	6	15,2
VALGAMAA	5	19,63
VILJANDIMAA	7	34,24
VÕRUMAA	4	9,2
Kokku	88	258,02

2008. aastal lõpetas 13 ja 2009. aasta 1. poolaastal 10 taotlejat põllumajandusmaa metsastamise kohustuse Metsakaitse- ja Metsauenduskeskuse ekspertarvamuse alusel, kuna toetuse abil rajatud metsakultuur oli oluliselt kahjustunud.

10 taotlejale jäeti metsastamise täiendamistoetus määramata, kuna oli esitamata metsapuutaimede soetamist tõendavate dokumentide koopiad. Kahel taotlejal oli soetusdokumentidega tõendatud taimede istutamist vähem kui 80% taotlusele märgitud hukkunud taimede arvust.

Kohapealse kontrolli valimises oli põllumajandusmaa metsastamise toetuse saajatest kokku 38 taotlejat, nendest metsakultuuri hooldamise valimis oli 25 ja metsakultuuri täiendamise valimis 13 taotlejat.

Kohapealse kontrolli käigus tehti kindlaks, et 5 metsa hooldustoetuse taotlejat ei ole teostanud hooldust kogu põllu ulatuses. Neljal taotlejal vähendati toetust taotletud ja kindlakstehtud pinna erinevuste tõttu, mis ületas 3% kindlakstehtud pinnast.

Ühel taotlejal oli metsakultuuri rajamise toetuse abil rajatud ja täiendamistoetuse abil täiendatud metsakultuuris on põllumajandusmaale istutatud metsapuutaimede arv 10%-20% väiksem rajamistoetuse taotlusele märgitud või rajamistoetuse kontrollis kindlaks tehtud metsapuutaimede arvust. Üks taotlejat jäi täiendamistoetust ilma, kuna hukkunud metsapuutaimi oli alla 25% kohustuse esimesel aastal kindlakstehtud puude arvust.

3.3.4. Elatustalude kohanemise toetus

Meetme eesmärk

Meetme eesmärk on anda väiksematele põllumajandusega tegelevatele ettevõtetele ajutist sissetuleku abi liitumisjärgsel üleminekuperioodil ning aidata kaasa nende säilimisele ja majanduslikult elujõulisemaks muutumisele.

Õigusaktid

Toetuse rakendamisele eelnes ka vastavate õigusaktide väljatöötamine. Elatustalude kohanemise toetuse andmise täpsemad nõuded on ära toodud põllumajandusministri

2. septembri 2005. a määruses nr 91 “Elatustalude kohanemise toetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord”, mis jõustus 18. septembril 2005.

Määrust on muudetud põllumajandusministri 23. jaanuari 2008. a määrusega nr 4, mis jõustus 1. veebruaril 2008. aastal. Neljandal kohustuseaastal pidi taotleja esitama esimese vahearuande, mistõttu ilmnesisid just 2007. aastal mitmed kitsaskohad, mis määruse muutmiselega lahendati. Peamine muudatus oli see, et taotleja sai aastate peale kavandatud tegevused ära teha ka korraga.

Määrust muudeti 2008. a põllumajandusministri 6. oktoobri määrusega nr 95, mis jõustus 19. oktoobril 2008. a, veelkord, mil muudeti maksuvõla kontrollimise tähtaega. Seni oli see 1. oktoober, kuid taotleja jaoks arusaadavam tähtaeg oli aasta lõpp, mistõttu tõsteti nõude kuupäev 31. detsembriks.

Rakendamine

Alates 2007. aastast uusi elatustalude kohanemise toetuse kohustusi võtta ei saanud, toetust sai taotleda vaid varem võetud kohustuste jätkamiseks.

2008. aasta taotluste vastuvõtt toimus 8. oktoobrist kuni 5. novembrini 2008. Kokku esitati elatustalude kohanemise toetuse taotlemiseks 2 722 taotlust (vt tabel 57).

Tabel 57. Elatustalu kohanemise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv
HARJUMAA	84
HIUMAA	67
IDA-VIRUMAA	70
JÕGEVAMAA	185
JÄRVAMAA	133
LÄÄNEMAA	130
LÄÄNE-VIRUMAA	165
PÕLVAMAA	197
PÄRNUMAA	272
RAPLAMAA	198
SAAREMAA	211
TARTUMAA	365
VALGAMAA	168
VILJANDIMAA	270
VÕRUMAA	207
Kokku	2722

2008. aastal toimus toetuse määramine 2007. aastal vastuvõetud taotlustele. Toetust määrati 2 706-le taotlejale summas 42 340 782,00 krooni, mis maksti ka täies ulatuses

välja. 2007. aasta elatustalu kohanemise toetuse määramisest ja maksmisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 58).

Tabel 58. Elatustalu kohanemise toetuse määramine ja maksmine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Määratud summa		Makstud summa	
		EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	84	84 002,15	1 314 348,00	85 002,17	1 329 995,00
HIUMAA	67	67 001,71	1 048 349,00	67 001,71	1 048 349,00
IDA-VIRUMAA	70	70 001,79	1 095 290,00	70 001,79	1 095 290,00
JÕGEVAMAA	182	182 004,65	2 847 754,00	182 004,65	2 847 754,00
JÄRVAMAA	131	131 003,35	2 049 757,00	131 003,35	2 049 757,00
LÄÄNEMAA	130	130 003,32	2 034 110,00	128 003,27	2 002 816,00
LÄÄNE-VIRUMAA	164	165 004,22	2 581 755,00	165 004,22	2 581 755,00
PÕLVAMAA	197	196 005,01	3 066 812,00	196 005,01	3 066 812,00
PÄRNUMAA	271	271 006,93	4 240 337,00	272 006,95	4 255 984,00
RAPLAMAA	197	197 005,04	3 082 459,00	197 005,04	3 082 459,00
SAAREMAA	209	209 005,34	3 270 223,00	209 005,34	3 270 223,00
TARTUMAA	362	362 009,25	5 664 214,00	362 009,25	5 664 214,00
VALGAMAA	167	167 004,27	2 613 049,00	167 004,27	2 613 049,00
VILJANDIMAA	270	270 006,90	4 224 690,00	269 006,88	4 209 043,00
VÖRUMAA	205	205 005,24	3 207 635,00	206 005,27	3 223 282,00
Kokku	2706	2 706 069,18	42 340 782,00	2 706 069,18	42 340 782,00

2009. aastal määrati toetused elatustalu kohanemise toetuse 2008. aastal esitatud taotlustele (vt tabel 59.)

Tabel 59. Elatustalu kohanemise toetuse määramine 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Määratud summa	
		EUR	EEK
HARJUMAA	68	68 001,74	1 063 996,00
HIUMAA	59	59 001,51	923 173,00
IDA-VIRUMAA	63	63 001,61	985 761,00
JÕGEVAMAA	165	165 004,22	2 581 755,00
JÄRVAMAA	109	109 002,79	1 705 523,00
LÄÄNEMAA	109	109 002,79	1 705 523,00
LÄÄNE-VIRUMAA	140	140 003,58	2 190 580,00
PÕLVAMAA	179	179 004,58	2 800 813,00
PÄRNUMAA	233	233 005,96	3 645 751,00
RAPLAMAA	173	173 004,42	2 706 931,00
SAAREMAA	172	172 004,40	2 691 284,00
TARTUMAA	303	303 007,75	4 741 041,00
VALGAMAA	148	148 003,78	2 315 756,00

VILJANDIMAA	246	246 006,29	3 849 162,00
VÕRUMAA	178	178 004,55	2 785 166,00
Kokku	2345	2 345 059,95	36 692 215,00

2008. aasta elatustalu kohanemise toetuse taotlustest kiideti heaks 2 345 taotlust, millele määrati toetust 38 508 049,35 krooni. Toetus makstakse välja 2009. aasta sügisel EAFRD-st.

Elatustalude kohanemise toetuse peamised probleemid on seotud ettevõtlustulu suurendamise nõude mittetäitmise ja maksuvõlgadega.

60-l taotlejal oli 2008. aasta 31. detsembri seisuga riikliku maksu maksuvõlg või maksuvõla tasumine ei olnud ajatatud. 26-l taotlejal oli esitamata Maksu- ja Tolliameti poolt kinnitatud vormi E koopia. 13 taotlejat ei suutnud suurendada kohustuseperioodi neljanda aasta toetuse taotlemise tähtajale vahetult eelnenud kalendriaasta ettevõtlustulu (edaspidi ettevõtlustulu) vähemalt 12% võrra. 54 taotleja kohustuseperioodi viienda aasta ettevõtlustulu ei olnud suurenenud võrreldes vahetult eelnenud kalendriaastaga ettevõtlustuluga.

2008. aasta elatustalu kohanemise toetuse raames kontrollisid PRIA kontrolliosakonna inspektorid 2008. aasta lõpust kuni 2009. aasta kevadeni 138 taotlejat. Kohapealses kontrollis selgus, et kahe taotleja ettevõtlustulu põllumajandussaaduste realiseerimisest ei ületanud ettenähtud summat (31 293 krooni), mis oli toetuse saamise tingimuseks. Kaks taotlejat jäid toetusest ilma, sest ei olnud iga eelneva kohustuseaasta kohta teostatud tegevusalaga kokku minevat tegevust. Tahtlikke rikkumisi ei tuvastatud.

3.3.5. Nõuetega vastavusse viimise toetus

Meetme eesmärk

Meetme eesmärk on viia loomakasvatus ELi veepoliitikast tulenevate keskkonnanõuetega vastavusse. Eelkõige taotletakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik VIII lisa punktis 11 loetletud saasteainetega reostamise vähendamist põllumajanduslikest punktireostusallikatest.

Meede aitab kiirendada ELi veepoliitika nõuetest (Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/60/EÜ ja nõukogu direktiiv 91/676/EMÜ veekogude kaitsmise kohta põllumajandusest lähtuva nitraadireostuse eest) tulenevate standardite täitmist ja hüvitada osaliselt sõnnikuhoidmise keskkonnanõuetega vastavusse viimise ajutist finantskohustust. Põhitähelepanu pööratakse Vabariigi Valitsuse 27. veebruari 2004. a määrusega nr 57 sõnniku- ja virtsahoidlatele kehtestatud veekaitsenõuetele.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 27. veebruari 2004. a määrusele nr 57 “Veekaitse nõuded väetiste- ja sõnnikuhoidlatele ning siloladustamiskohtadele ja sõnniku, silomahla ja muude väetiste kasutamise ja hoidmise nõuded” tuleb nitraaditundlikul alal sõnnikuhoidlad viia keskkonnanõuetega vastavusse 2008. a 31. detsembriks ning mujal Eestis 2010. a 1. jaanuariks.

Õigusaktid

Toetuse rakendamisele eelnes ka vastavate õigusaktide väljatöötamine. Nõuetega vastavusse viimise toetuse taotlemise täpsemad nõuded on ära toodud põllumajandusministri 30. juuli 2004. a määruses nr 130 “Sõnnikuhoidlale esitatavate veekaitse nõuetega vastavusse viimise toetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord”, mis jõustus 20. augustil 2004. aastal. Nimetatud määrust on muudetud 2009. aastal.

- Põllumajandusministri 19. veebruari 2009. a määrusega nr 23, mis jõustus 1. märtsil 2009. aastal. Muudatuse kohaselt ajakohastatakse määrust ning asendatakse fraas „maakonna keskkonnateenistus“ või „keskkonnateenistus“ sõnaga „Keskkonnaamet“.

Rakendamine

2008. aastal ei saanud uusi kohustusi enam võtta, toetust said taotleda 2006. aastal kohustuse võtnud taotlejad. 2005. aastal kohustuse võtnud taotlejad pidid tõendama investeeringute tegemist. Taotluste vastuvõtt toimus 8. oktoobrist kuni 5. novembrini 2008.

Ülevaade nõuetega vastavusse viimise toetuse esitamisest 2008. aastal on ära toodud järgnevas tabelis (vt tabel 60).

Tabel 60. Nõuetega vastavusse viimise toetuse taotlemine 2008. aastal

Maakond	Taotlejate arv	Loomühikute arv kokku	Veiste loomühikute arv	Kitsede loomühikute arv	Lammaste loomühikute arv	Sigade loomühikute arv
HARJUMAA	4	1 098,80	1 098,80	0,00	0,00	0,00
HIUMAA	1	91,60	91,60	0,00	0,00	0,00
IDA-VIRUMAA	5	291,25	215,80	0,00	75,45	0,00
JÕGEVAMAA	9	2 253,95	1 193,20	0,00	0,00	1 060,75
JÄRVAMAA	11	2 436,55	2 352,40	0,45	83,70	0,00
LÄÄNEMAA	12	1 001,95	997,60	4,35	0,00	0,00
LÄÄNE-VIRUMAA	20	3 717,25	1 992,60	0,00	0,00	1 724,65
PÕLVAMAA	10	2 009,10	716,00	0,00	139,80	1 153,30
PÄRNUMAA	21	1 594,70	1 592,00	0,00	2,70	0,00
RAPLAMAA	13	871,22	537,80	0,00	0,00	333,42
SAAREMAA	11	759,20	753,80	0,00	5,40	0,00
TARTUMAA	12	1 328,27	829,00	0,00	0,00	499,27
VALGAMAA	14	647,61	598,20	0,00	45,45	3,96

VILJANDIMAA	22	1 639,00	1 120,20	0,00	4,20	514,60
VÖRUMAA	10	316,30	245,80	0,00	70,50	0,00
Kokku	175	20 056,75	14 334,80	4,80	427,20	5 289,95

Kokku esitati 2008. a 175 nõuetega vastavusse viimise toetuse taotlust 20 056,75 loomühiku kohta. 122 taotlejat esitas 2008. aasta lõpus kohustuse lõpetamise avalduse.

2008. aastal tehtud 2007. aasta nõuetega vastavusse viimise toetuse määramisest ja maksimisest maakondade lõikes annab ülevaate alljärgnev tabel (vt tabel 61).

Tabel 61. Nõuetega vastavusse viimise toetuse määramine ja maksmine 2007. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa		Makstud summa	
			EUR	EEK	EUR	EEK
HARJUMAA	7	1 526,40	104 898,33	1 641 302,16	104 898,33	1 641 302,16
HIIUMAA	4	261,60	20 375,63	318 809,28	20 375,63	318 809,28
IDA-VIRUMAA	5	256,35	20 061,16	313 888,92	20 061,16	313 888,92
JÕGEVAMAA	13	2 920,12	139 309,34	2 179 717,52	139 309,34	2 179 717,52
JÄRVAMAA	20	4 694,26	265 077,63	4 147 563,68	265 077,63	4 147 563,68
LÄÄNEMAA	22	2 458,82	164 363,41	2 571 728,60	164 363,41	2 571 728,60
LÄÄNE-VIRUMAA	38	7 435,72	494 000,76	7 729 432,31	494 000,76	7 729 432,31
PÕLVAMAA	15	2 040,19	104 933,37	1 641 850,40	104 933,37	1 641 850,40
PÄRNUMAA	32	4 407,52	262 884,68	4 113 251,50	262 884,68	4 113 251,50
RAPLAMAA	21	3 373,40	184 477,22	2 886 441,34	184 477,22	2 886 441,34
SAAREMAA	24	2 722,00	194 739,61	3 047 012,84	194 739,61	3 047 012,84
TARTUMAA	17	3 353,08	216 558,29	3 388 400,96	216 558,29	3 388 400,96
VALGAMAA	19	1 819,51	124 874,67	1 953 863,96	124 874,67	1 953 863,96
VILJANDIMAA	28	1 946,83	149 766,94	2 343 343,36	149 766,94	2 343 343,36
VÖRUMAA	16	1 320,20	92 100,18	1 441 054,64	92 100,18	1 441 054,64
Kokku	281	40 536,00	2 538 421,22	39 717 661,47	2 538 421,22	39 717 661,47

2007. aastal esitatud nõuetega vastavusse viimise taotlustest sai heakskiidu 281 taotlejat, kellele määrati ja maksti välja 39 717 661,47 krooni toetust. Vastavalt Euroopa Liidu nõukogu määrusele (EÜ) nr 1257/1999 makstakse taotlejale toetust kolm korda kohustusperioodi jooksul, ühe aasta kohta makstakse taotlejale toetust maksimaalselt 391 165 krooni (25 000 eurot). Sel põhjusel võivad taotletud ja määratud summade vahed olla küllaltki suured.

2008. aasta nõuetega vastavusse viimise toetuse määramisest maakondade lõikes annab ülevaate järgnev tabel (vt tabel 62).

Tabel 62. Nõuetega vastavusse viimise toetuse maksmine 2009. aastal 2008. a taotlejatele

Maakond	Heakskiidetud taotluste arv	Heakskiidetud loomade arv	Määratud summa	
			EUR	EEK
HARJUMAA	4	1 098,80	61 554,51	963 118,80
HIIUMAA	1	91,60	7 329,59	114 683,20
IDA-VIRUMAA	4	291,25	22 389,66	350 322,12
JÕGEVAMAA	7	2 253,93	99 851,80	1 562 341,16
JÄRVAMAA	11	2 436,55	113 029,86	1 768 533,04
LÄÄNEMAA	11	1 001,95	78 323,58	1 225 497,80
LÄÄNE-VIRUMAA	20	3 717,19	240 386,91	3 761 237,80
PÖLVAMAA	8	2 009,10	93 398,86	1 461 374,60
PÄRNUMAA	17	1 594,70	123 027,70	1 924 965,16
RAPLAMAA	9	871,22	65 824,87	1 029 935,40
SAAREMAA	10	618,20	48 469,73	758 386,48
TARTUMAA	10	1 328,25	94 367,24	1 476 526,44
VALGAMAA	11	647,61	51 612,01	807 552,52
VILJANDIMAA	18	1 504,15	114 196,81	1 786 791,80
VÕRUMAA	9	309,50	24 557,34	384 238,80
Kokku	150	19 774,00	1 238 320,47	19 375 505,12

2008. aastal esitatud taotlustest sai heakskiidu 150 taotlejat, kellele määrati 19 375 505,12 krooni toetust. Ülevaade toetust saanud taotlustega seotud hoidlatest on ära toodud alljärgnevas tabelis (vt tabel 63).

Tabel 63. Toetusega hõlmatud hoidlate arv seisuga 30.06.2009

Maakond	Hoidlate arv
HARJUMAA	4
HIIUMAA	1
IDA-VIRUMAA	4
JÕGEVAMAA	8
JÄRVAMAA	12
LÄÄNEMAA	13
LÄÄNE-VIRUMAA	20
PÖLVAMAA	12
PÄRNUMAA	17
RAPLAMAA	9
SAAREMAA	11
TARTUMAA	10
VALGAMAA	11
VILJANDIMAA	20
VÕRUMAA	9
Kokku	161

2008. aasta septembrist 2009.aasta juuni lõpuni on nõuetega vastavusse viimise toetuse kohustus lõppenud 115 taotlejal, neist 109-l seoses kohustuse perioodi lõppemisega, teistel on kohustus lõpetatud taotleja avalduse alusel.

Nõuetega vastavusse viimise toetuse taotlejatel on olnud probleeme investeeringute tähtaegse teostamisega ja nõutavate taotlusvormide esitamisega.

16-l taotlejal vähendati toetust, kuna vastavalt esitatud dokumentidele ei ole taotleja poolt kavandatud investeeringud lõpetatud.

Taotlus jäeti rahuldamata kümnel taotlejal, sest investeeringukavas kavandatud investeeringute kohta ei ole kahel aastal esitatud investeeringuaruannet, investeeringuaruande lisa või investeeringu tegemist tõendavaid dokumente.

37-l taotlejal vähendati toetust taotletud ühikutest kindlakstehtud ühikuteni, kuna taotletud loomade arv ületas nõuetekohaste loomade arvu loomakasvatusehitise kohta. Neist kümnele taotlejale tehti lisavähendamine, kuna taotlusel märgitud loomade arv loomakasvatusehitise kohta oli loomagrupis üle 10% suurem nõuetekohasest loomade arvust. Neli taotlejat jäid toetusest loomagrupi lõikes ilma, sest taotletud loomade arv loomagrupis oli üle 30% suurem nõuetekohasest loomade arvust.

Kohapealse kontrolli valimis oli 2008. aastal 110 taotlejat. Põhilised puudused, mis tuvastati kohapealses kontrollis: taotlejal on investeering teostamata või tähtajaks teostamata.

Viiel taotlejal leiti kohapealses kontrollis, et taotleja ei ole kavandanud investeeringut tähtaegselt lõpetanud. Ühel taotlejal jäeti taotlus osaliselt rahuldamata, kuna kohapealses kontrollis on leitud, et taotlejal on kahe aasta investeeringud lõpetamata.

Viiel taotlejal nõutakse toetus sõnnikuhoidla osas tagasi, kuna kohapealses kontrollis on leitud, et taotlejal on kohustuseperioodi lõpuks tehtud ainult kohustuseperioodi ühele aastale kavandatud investeering(ud) või on tegemata kohustuseperioodi kõigi kolme aasta kohta.

4. MAKi RAKENDAMISE ALASED TEGEVUSED

MAKi rakendamisel on Põllumajandusministeerium pädev asutus, mis vastutab EL nõukogu määruse (EÜ) nr 1257/1999 ja komisjoni määruse (EÜ) nr 1663/95 kohaselt makseagentuuri akrediteerimise, järelevalve ja akrediteerimise tühistamise eest ning täidab korraldusasutuse ülesandeid, nagu MAKi kohandamine, MAKi seireks ja hindamiseks vajaliku teabe kogumine ja selle Euroopa Komisjonile saatmine, Euroopa Liidu poliitikale vastavuse tagamine ning avalikustamine.

PRIA rakendab kõiki ELi ühise põllumajanduspoliitika ja sellega kaasnevaid meetmeid ning täidab komisjoni määruse (EÜ) nr 1663/95 kohaselt makseagentuuri ülesandeid, olles eelnevalt akrediteeritud Põllumajandusministeeriumi poolt.

Keskkonnaministeerium, Keskkonnainspeksioon, Riiklik Looduskaitsekeskus (nüüdne Keskkonnaamet), Taimetoodangu Inspeksioon, Veterinaar- ja Toiduamet, Muinsuskaitseamet, piirkondlikud maaparandusbürood ja maakondade keskkonnateenistused (nüüdne Keskkonnaamet) osalevad asjakohaste meetmete rakendamisel ja kontrollimisel oma pädevusala piires.

4.1. Seirekomisjon

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikli 43 lõike 1 kohaselt peab liikmesriikide poolt esitatav maaelu arengukava sisaldama muu hulgas sätteid, millega tagatakse kava tõhus ja nõuetekohane rakendamine, k.a seire ja hindamine.

Vastavalt nõukogu määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikli 48 lõikele 2 teostatakse seiret konkreetsete füüsiliste ja finantsnäitajate alusel ning liikmesriigid peavad esitama komisjonile iga-aastased arenguaruanded järgmise aasta 30. juuniks. Erandina on lubatud esitada 2008. a seirearuanne tulenevalt väljamakseperioodi pikendamisest 2009. a lõpuks. Iga-aastased seirearuanded koostab Põllumajandusministeerium tuginedes PRIA poolt esitatud andmetele. Iga-aastased seirearuanded vaatab läbi ja kiidab heaks MAKi seirekomisjon. MAKi seirekomisjoni kuuluvad valitsusasutuste, põllumajandustootjate ja muude maaeluga seotud organisatsioonide esindajad. Esindatud on muuhulgas järgmised asutused ja organisatsioonid: Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Erametsaliit, Keskkonnaministeerium, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Rahandusministeerium, Mittetulundusühing (edaspidi *MTÜ*) Eesti Seemneliit, Eesti Mahepõllumajanduse Koostöökogu, Eesti Põllumeeste Keskliit, Eesti Aiandusliit, MTÜ Eesti Noortalunikud, Eesti Keskkonnauhenduste Koda ja Euroopa Komisjon nõuandva pädevusega esindaja kaudu.

Seirekomisjoni töö vormideks on istung ning kirjaliku protseduuri alusel toimuv kooskõlastamine ja otsustamine. Seirekomisjon tegutseb vastavalt seirekomisjoni kinnitatud reeglitele ja täidab järgmisi ülesandeid:

- 1) hindab MAKi rakendamist, sealhulgas seatud eesmärkide saavutamist;
- 2) kooskõlastab MAKi muudatusettepanekud;

- 3) teeb Põllumajandusministeeriumile ettepanekuid MAKi tõhusama rakendamise kohta, sh ettepanekuid järgmisele perioodile ülemineku kohta;
- 4) vaatab läbi ja kiidab heaks Euroopa Komisjonile esitatava seirearuande.

4.2. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse töörühmad

1) Põllumajandusliku keskkonnatoetuse väljatöötamise töörühm moodustati ametlikult põllumajandusministri 15. detsembri 2005. a käskkirjaga nr 297. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse töörühm, analüüsid põllumajandusliku keskkonnatoetuse mõju ja MAKi rakendamise tulemusi, töötab välja põllumajandusliku keskkonnatoetuse meetme aastateks 2007–2013. Töörühm täidab ühtlasi põllumajandusministri 26. mai 2005. a käskkirja nr 114 “Eesti maaelu arengukava 2004–2006 seire ja hindamise kord” punktis 23 sätestatud ülesandeid, sealhulgas esitab Põllumajandusministeeriumile ja seirekomisjonile asjakohaseid ettepanekuid põllumajandusliku keskkonnatoetuse kohta.

2) Põllumajandusuuringute Keskuse direktori 4. veebruari 2005. a käskkirjaga nr 3 moodustati põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamise töögrupp, mille peamiseks eesmärgiks on arvamuse esitamine erinevate hindamisega seotud ülesannete läbiviimisel ja tulemuste tõlgendamisel.

4.3. MAKi raames rakenduvate meetmete seireinformatsiooni ja andmete kogumise korraldus

Seirearuanne koostatakse perioodi 1. jaanuar–31. detsember kohta, välja arvatud 2008. a seirearuanne, mis koostatakse perioodil 1. jaanuar 2008 kuni 30. juuni 2009. Arengukava iga-aastase seirearuande koostab Põllumajandusministeerium. Vajalikud andmed saadakse PRIAst.

PRIA esitab Põllumajandusministeeriumile informatsiooni aruandeaastal rakendatud toetuste kasutamise kohta aruandeaastale järgneva aasta 31. märtsiks. Andmed, mis tekivad menetlemise käigus nii toetuste administreerimise ja kontrollisüsteemis (edaspidi TAKS), arvestuse ja maksete süsteemis (edaspidi ARMA) kui ka käskkirjade süsteemis kogutakse kokku aruandluse süsteemi tarbeks, kust tehakse erinevaid aruandeid ja päringuid. Aruandlussüsteemi abil pannakse kokku MAKi seiretabelid, X-tabel ning mitmesugused otsetoetuste aruanded. Lisaks sellele kasutatakse aruandlussüsteemi mitmesugustele *ad-hoc* andmepäringutele vastamiseks. Päringute tegemiseks kasutatakse *Oracle Discoverer Desktop* programmi. Sellega tehakse päringuid otse algsüsteemidele rakendatud eeldefineeritud vaadetest. 2005. aastal kanti eeldefineeritud vaadetes sisalduvad andmed andmelattu. Andmelao andmete täiendamine toimub igal öösel. Vastavalt vajadusele luuakse aruandlussüsteemi juurde uusi ja täiendatakse olemasolevaid vaateid. Pidevalt tegeletakse olemasolevate vaadete testimisega.

4.4. Järelevalve ja hindamise süsteem

Andmekogumissüsteem töötab ja selle baasil on koostatud ühiste näitajate tabelid maaelu arengu programmitöö järelevalveks.

Pidevat sõltumatut hindamist põllumajandusliku keskkonnatoetuse mõju osas teeb Põllumajandusuuringute Keskus.

Lõpliku hinnangu MAKi tulemuste kohta andis järelehindaja. Järelehindamine kattis kogu MAKi rakendamise perioodi ja tõi välja järeldused meetmete rakendamise kohta. MAKi järelehindamisprotsess lõppes 2008. a lõpus, kui põllumajandusministeerium esitas aruande Euroopa Komisjonile.

4.5. Audittoimingute peamised järeldused

MAK 2004-2006 valdkonnaga on perioodil 01.01.2008 - 30.06.2009 seotud järgmised auditid:

- 1) Sõnnikuhoidlatele esitatavate veekaitsenõuetega vastavusse viimise toetuse juhtimis-kontrollisüsteemi vastavuse audit (siseaudit nr 2007-003)

Audit viidi läbi 24.08.2007 – 23.11.2007, lõppraport kinnitati 29.01.2008 – sel põhjusel ei kajastunud andmed ka eelmises aruandes. Auditi käigus tehti 4 olulist ja 5 väheolulist tähelepanekut. Olulised tähelepanekud puudutasid riskkontrollide läbiviimist, TAKSi loendite väljatrükkide puhul esinevat puudulikku kontrollijälge, puudusi 10,000 EUR valimi koostamisel ning vastutuse ebaselgust protseduuride täiendamise osas. Väheolulised tähelepanekud puudutasid paranduste vormistamist dokumentidel; puudusi taotluste vastuvõtmise juhendis; kohapealse kontrolli dokumenteerimist ning riskkontrollide läbiviimise ajastamist.

- 2) Keskkonnasõbraliku tootmise toetuse audit (siseaudit nr 2007-007)

Audit viidi läbi 05.11.2007 – 14.02.2008, lõppraport kinnitati 13.10.2008. Auditi käigus tehti 6 olulist ja 12 väheolulist tähelepanekut. Olulised tähelepanekud hõlmasid ressursi piisavuse, TAKSi dokumentatsiooni ning vaidemenetluse probleeme. Väheolulised tähelepanekud muudatuste juurutamist, turvaintsidentidele reageerimist, logide ülevaatamise korda, vihjetele reageerimist, teavitamise ja taandamise korda ja TAKSi puudusi.

- 3) Põllumajandusliku keskkonnatoetuse menetlemise audit keskkonnasõbraliku tootmise toetuse ja poolloodusliku koosluse hooldamise osas (siseaudit nr 2009-003)

Audit viidi läbi 27.01.2009 – 12.03.2009, lõppraport kinnitati 16.04.2009. Auditi käigus tehti 7 olulist tähelepanekut, mis puudutasid KST ja PLK toetuse arvutamise järjekorda;

TAKSis kasutatavaid puuduste koode; vaidemenetluse tähtaegu ning kohustuste haldamist.

4.6. Ülevaade toetuste menetlemiseks ja väljamaksmiseks kasutatud infosüsteemidest

MAK 2004-2006 meetmete menetlemine toimub järgnevates infosüsteemides: kandraamatu süsteemis, toetuste administreerimise ja kontrollisüsteemis (TAKS), käskkirjade süsteemis ning arvestuse ja maksete süsteemis (ARMA).

Kandraamatu ülesandeks on registreerida kõik saabuval taotlused ning samuti väljaminevad dokumendid. Taotlusi menetletakse TAKS ja MAIT süsteemides. Käskkirjade süsteemis peetakse arvestust nii toetuse määramise kui ka maksmise käskkirjade üle. Kõigi toetuste väljamaksmine teostatakse arvestuse ja maksete süsteemis ARMA.

Toetuste administreerimise ja kontrolli süsteemi TAKS arendamist alustati 2003. aasta lõpus. Arendajaks oli Eesti firma AS Arote. Finantseerimine süsteemi ehituseks tuli EL PHARE programmist (*EUROPEAID/114972/D/SV/EE - Development of integrated administration and control system*). Praegu tegeleb TAKSi arendamisega Logica Eesti AS. TAKSi arendatakse riigieelarvest ja MAKi tehnilise abi meetme eelarvet kasutades

TAKS-i süsteemis menetletakse kõiki pindala- ja loomatoetusi, sh otsetoetusi ja MAKi II telje toetusi Taotlemisandmete sisestamisel kontrollitakse põllumajanduslooma registrinumbrit ning põllumassiivi numbrit leidumist registris. Kasutajatel on olemas protseduurid ning süsteemi kasutusjuhend, mis on kättesaadav läbi rakenduse. Lisaks sisaldab TAKSi süsteem kohustuste haldamise ja kaugseire osa, trükiste moodulit ning süsteem võimaldab teha ettetrükke põlluandmetega. Veel lisati süsteemi kiviaedade taotlusvormide vastuvõtmise osa. 2007. aastal viidi kohustuste arvestus toetuse algusaasta põhiseks, muudeti valimite koostamise loogikat, võimaldades koostada erinevaid üksteisest sõltumatu valimeid ning muudeti arvutust seoses üldiste keskkonnanõuete asemel kehtima hakanud heade põllumajandus- ja keskkonnanõuete; lisandus Energiakultuuri taotlemine. 2008. aastal lisandus kohustustele tüüpi mõiste, mis aitas eristada erinevatest perioodidest tulenevaid erinevate nõuete, kuid samaliigilisi kohustusi. Kokku menetleti 2008. aastal TAKSis 35 liiki toetusi.

Suurimaks muudatuseks 2009. aastal on CCS (*Cross Compliance System* e Nõuete Vastavuse Süsteem) lisandumine, kuhu sisestatakse eraldi *cross compliance* nõuete täitmisega seotud kontrolliinfo, mida TAKS kasutab toetuste arvutamisel.

Alates 2008. aastast on lisandunud võimalus taotlejatel esitada oma taotluseid läbi e-PRIA, e-PRIA teenuste kaudu on laiendatud ka liidesetusi teiste ametiasutustega, võimaldades neil edastada informatsiooni kontrollitulemustest.

Arvestuse ja maksete süsteemi ARMA arendamist koos selle juurde kuuluva Axapta arendamisega alustati 2005. aasta detsembris AS Webmedia poolt riikliku arengukava toetuste menetlemise infosüsteemi ühe osana. ARMA süsteem valmis Phare projekti 2003/005-026.01.01.003 raames, lisaarendused on finantseeritud ka Eesti Vabariigi eelarvest.

ARMA süsteemis koostatakse maksefaile; enne väljamaksmist teostatakse vajadusel maksete ja võlgnevuste vahelist tasaarveldust; koostatakse pangafaile, mis on imporditavad e-Riigikassasse; peetakse võlgnike registrit koos intresside ja viiviste juurdearvutamise võimalusega ning võlgade ebatõenäoliseks ja lootusetuks hindamisega. ARMAsse arendati juurde meeldetuletusteatiste ja makseteatiste koostamise võimalus. Lisaks hallatakse ARMA süsteemis baasandmeid, mis on kasutatavad kõikidele teistele toetuste süsteemidele korrektsete maksmise või tagasinõudmise otsuste ARMAsse saatmiseks. ARMA süsteem saadab kõik Eesti riikliku raamatupidamise jaoks vajaminevad andmed PRIAXisse (Axapta-lt mindi 2009.a üle PRIAXile, kuhu on koondatud kogu PRIA raamatupidamine), kus hallatakse raamatupidamiskannete koostamise aluseks olevaid kandespetsifikatsioone ning kus tehakse vajalikud konteeringud ja koostatakse raamatupidamisaruandeid ja teatise klientidele. Paljud ARMA arendused on olnud seotud raamatupidamise eripärast tulenevate soovidega. ARMAt on alates selle kasutusele võtmisest pidevalt täiendatud.

e-PRIA

e-PRIA on Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) elektrooniline kliendiportaal, mille vahendusel saab klient PRIAle esitada dokumente ning kiirelt ja mugavalt tutvuda andmetega PRIA registrites. Portaal avati klientidele 2006.a. oktoobris.

Igal aastal lisandub e-PRIAsse uusi teenuseid ning PRIA eesmärgiks on kõiki enamkasutatavaid teenuseid pakkuda klientidele ka portaali kaudu.

2009.a. alguseks said kliendid kasutada järgmisi teenuseid:

- a) Erinevate loomadeklaratsioonide esitamine: looma tapmine; esmakordne poegimine; kadumine; hukkumine; Eesti-sisene liikumine; looma Eestist väljaviimine ja toomine Eestisse; märgistamine; asenduskõrvamärkide tellimine jne
- b) Ehitiste ja loomade andmete vaatamine
- c) Loomakasvatuse täiendava otsetoetuse taotlemine
- d) Pindalapõhiste kohustuste vaatamine
- e) Maksete ja võlgnevuste info vaatamine
- i) Kliendid saavad lepinguid ja volitusi digitaalallkirjastada mobiil-ID teenust kasutades.

2009.a. jooksul on lisandunud järgmised teenused:

- a) Tööstuste tarnekvoodi aruannete esitamine (piimakvoodi kohta)
- b) Koolituse teenus (määratud asutused saavad sisestada PLK ja MAH koolitustel käinud taotlejate osas informatsiooni)
- c) Pindalapõhiste toetuste taotlemine koos digikaartidega ja ilma

- d) Hobuslaste register aretusühingutele
- e) Kliendiregistri teenused (klient saab muuta/parandada oma andmeid PRIA registrites ning lisada ennast loomapidajaks või taotlejaks)

Arengukava raames rakendatavate meetmete seire ja andmete kogumise kord

Andmed, mis tekivad menetlemise käigus nii TAKS-is, ARMA-s kui ka käskkirjade süsteemis, kogutakse kokku aruandluse süsteemi tarbeks, kust tehakse erinevaid aruandeid ja päringuid. Aruandlussüsteemi abil pannakse kokku MAKi seiretabelid, X-tabel ning mitmesugused otsetoetuste aruanded. Lisaks sellele kasutatakse aruandlussüsteemi mitmesugustele *ad-hoc* andmepäringutele vastamiseks. Päringute tegemiseks kasutatakse Oracle Discoverer Desktop programmi. Sellega tehakse päringuid otse algsüsteemidele rakendatud eeldefineeritud vaadetest. Alates 2005. aastast on kantud eeldefineeritud vaadetes sisalduvad andmed andmelattu, andmete täiendamine toimub igal öösel. Vastavalt vajadusele luuakse aruandlussüsteemi juurde uusi ja täiendatakse olemasolevaid vaateid. Pidevalt tegeletakse olemasolevate vaadete testimisega.

4.7. Taotlejate ja avalikkuse teavitamisega seotud tegevus

Taotlejate ja avalikkuse teavitamiseks kasutati PRIA ja Põllumajandusministeeriumi poolt MAK 2004 - 2006 puhul ajavahemikus 1. jaan 2008 kuni 30. juuni 2009 järgmisi kanaleid:

- Põllumajandusministeeriumi veebilehekülg www.agri.ee, kus on leitav MAK 2004 - 2006, kõik seirearuanded ning eelhindamise ja järelhindamise lõpparuanded, samuti avaldati veebilehel infot kohustuslike koolituste kohta.
- PRIA veebilehekülg aadressil www.pria.ee, kus on teave toetuse saamise tingimuste ja taotluste vastuvõtuperioodi kohta (juriidilised alused, abistavad juhendid, taotlusdokumentide vormid ja näidismvormid, rubriik Korduma Kippuvad Küsimused koos vastustega); toetuse saajate nimekirjad ning statistilised ülevaated, info toetuste ühikumäärade kohta, täpsed juhendid taotluse esitamise aja ja kohtade kohta. Veebilehel või leida ka põllumassiivi veebikaardi, mida regulaarselt uuendatakse ning info keskkonnameetmete toetuste taotlejate kohustuslike koolituste õppepäevade kohta. Aastal 2009, mil avanes MAK 2007 - 2013 mitu uut keskkonnameedet ning samaaegselt sai esitada taotlusi ja jätkata kohustusi MAK 2004 - 2006 meetmete raames, eristati veebilehel selgelt mõlema perioodi info (pealkirjades viitega programmiperioodi aastatele).
- Koostati juhendmaterjal "Abiks taotlejale" keskkonnatoetuste kohta; see on üleval PRIA veebilehel ja välja antud nii 2008. kui ka 2009. aastal trükisena (tiraazid vastavalt 4000 ja 2500). Juhenditesse on koondatud kõik MAKi keskkonnameetmete alane info, MAK 2004-2006 meetmete info on 2009.a trükises kajastatud iseseisvas peatükis. Trükiseid jagati PRIA keskuses, maakondlikes teenindusbüroodes ja

Põllumajandus-Kaubanduskoja maakondlikes teabekeskustes ja 2009.a ka Tartumaa Põllumeeste Liidu vahendustel taluliitudele maakondades.

- 2008.a koostati ja trükiti PRIA poolt tiraažiga 13 000 voldik „Põhitõed taotlemisel 2008“, mis hõlmas põllumajanduslikke keskkonnatoetusi, ESA ja Natura 2000 toetust. Voldik saadeti aprillis 2008 otsepostitusena kõigile varem keskkonnatoetusi taotlenud klientidele koos muu taotlemiseks vajaliku abimaterjaliga. Samasuguse eraldi põhitõdede voldiku valmistasime pindala otsetoetuste kohta (tiraaž 19 000), mis saadeti kõigile eelmise aasta pindalatoetuste taotlejatele. 2009.a koostati ja trükiti tiraažiga 19 000 eks. voldik „Põhitõed pindalatoetuste taotlemisel 2009“, kus samasse trükisesse oli koondatud info otse- ja keskkonnatoetuste kohta. Seejuures on MAK 2004 - 2006 ja 2007 - 2013 toetuste info selgelt eristatud. Ka see trükis saadeti aprillis otsepostitusena kõigile eelmise aasta ühtse pindalatoetuse (edaspidi *ÜPT*) taotlejatele. Lisaks olid Põhitõdede trükised mõlemal aastal saadaval PRIA büroodes, 2009.a levitati neid ka konsulentide ja taluliidu kaudu.
- Nii 2008 kui ka 2009.a saatis PRIA kõigile varasemal aastal pindalatoetuste taotlejatele koju kliendipõhise sisuga paki abistavat materjali, mille hulgas 2008.a olid taotlemiseks vajalikud blanketid, eespool kirjeldatud Põhitõdede voldikud, taotleja põllumassiivide kaardid ja teavituskiri taotleja MAK keskkonnatoetuste kehtivate kohustuste kohta. 2009.a said taotlejad aprillikuu esimesel poolel koju samasuguse materjali ning lisaks veel taotleja kasutuses olevate põldude andmete etteüliku eelmise taotlemisaasta kindlakstehtud põldude suuruse alusel. Samuti sisaldas kõigile kojusaadetav pakett kaht trükist 2009.a kehtima hakanud nõuetele vastavuse süsteemi kohta – MAK 2004 - 2006 keskkonnatoetuste taotlejaid puudutab nõuetele vastavuse (edaspidi *NV*) süsteem sedavõrd, et nad kõik on ka vähemalt *ÜPT* taotlejad, kelle suhtes *NV* kehtib.
- Pindala- ja keskkonnatoetuste taotlusvooru eel toimus aprillis 2008 neli infopäeva klientidele Eesti erinevais regioonides, 2009.a toimus infopäevi seitse ja need olid väga osavõturohked. Infopäevi korraldasid koostöös PRIA ja Põllumajandusministerium.
- Taotlejatel on olnud võimalik saada toetuste taotlemisega, oma andmete ja kaartidega seotud infot ja taotlusvorme PRIA maakondlikest teenindusbüroodest. 2008.a alustas tööd otsetoetuste infotelefon 7377 679 (otsetoetuste piirkonnabüroo baasil), kust kliendid saavad infot küsida. Telefoninumber on avalikustatud kõigis infomaterjalides. Kirjalikult saavad kliendid samamoodi infot küsida e-aadressil info@pria.ee, mis on samuti avalikustatud.
- Meediatöö: pindala- ja MAK keskkonnatoetuste taotlemise temaatikat kajastati Maalehes ning avaldati temaatilisi artikleid maakonnalehtedes. Lisaks anti erinevatele meediakanalitele ja nende abil avalikkusele MAK 2004 - 2006 keskkonnatoetusi puudutavat infot pressiteadetes, raadiointervjuudes, telesaadetes ning meediapäringutele vastates. PRIA osales infoga Eesti Päevalehe teemalehtede juures LEADERi ja külaelu arengu toetamise teemal.

Lisaks ilmus pea kõigis maakonnalehtedes üks selgitav artikkel NV kohta ja samal temal pikem artikkel ajelehes Eesti Põllumees.

e-PRIA teavitus

e-PRIA teavitusega tegeleb PRIA teabeosakonnas spetsiaalne peaspetsialist alates septembrist 2008.a. Teavituse paremaks korraldamiseks käib koos igakuine e-PRIA majasisene infokoosolek ning on koostatud e-PRIA majasisese teabevahetuse juhend.

e-PRIA kõigist uutest teenustest on avaldatud pressiteated, mis edastatakse nii portaalis, PRIA koduleheküljel kui avalikes meediakanalites, samuti erinevates *online*-uudiste kanalites (BNS, Delfi, Maaleht, Postimees, Eesti Päevaleht).

e-PRIA teenuste kohta on 2008.a lõpus ja 2009.a esimesel poolaastal ilmunud pikemad selgitavad artiklid väljaannetes Maaleht ja Maamajandus.

2008.a kevadel oli e-PRIA pindalatoetuste taotlemine võimalik katseliselt pilootprojekti raames, 2009.a kevadest on see kättesaadav kõigile soovijatele ning taotlusvooru jooksul rakendus ka taotletavate põllumassiivide piiride digitaalne märkimine e-PRIA-s.

Alates 2009.a. märtsikuust on kõigisse PRIA 15 maakondliku teenindusbüroosse paigaldatud e-PRIA kliendarvutid koos spetsiaalse juhendmaterjaliga. Kliendarvutid on mõeldud nendele klientidele, kel endal pole kodus võimalik e-PRIA-t kasutada. Kliendarvutite kasutamiseks koolitati eelnevalt välja igasse maakondlikku teenindusbüroosse 2-3 spetsialisti, kes oskavad kliente e-PRIA alal juhendada.

Teavitusalast koostööd on tehtud portaaliga www.riik.ee ja www.vaatamaailma.ee. Koostöös nendega on klientidele edastatud ka e-kanalite ja ID-kaardi kasutamise alast teavet nii portaalis, messil, maakondlikes teenindusbüroodes kui uudiste kaudu.

Klientidel on aastaringselt võimalik teavet saada elektrooniliselt e-posti kaudu portaal@pria.ee, samuti saavad nad teavet PRIA infokeskuse infotelefonil 7377 678 või e-PRIA tehnilise toe abitelefonil 7377 677.

4.8. Meetmed kohalike partnerite suuremaks kaasamiseks

Põllumajandusministri juhtimisel koguneb vähemalt kord kuus Põllumajanduse ja Maaelu Arengu Nõukogu (edaspidi *PMAN*). *PMAN*i koosseisus on esindajad järgmistest organisatsioonidest: Talupidajate Keskliit, Erametsaliit, Külade ja Väikelinnade Liikumine Kodukant, Põllumajandus-Kaubanduskoda, Aiandusliit, Keskkonnaühenduste Koda, Põllumeeste Keskliit, Rahandusministeerium, Keskkonnaministeerium, Eesti Maaturism, Eesti Tehniliste Põllukultuuride Töötlemispark, MTÜ Eesti Seemneliit, Eesti Mahepõllumajanduse Koostöökogu, Eesti Noortalunikud.

Aastatel 2004–2006 on PMAN istungitel muuhulgas antud ülevaade MAKi toetuste taotlemisest, on arutanud MAKi arenguid, MAKi edasisi tegevusi, meetmete määruste eelnõusid ning määrustes tehtud muudatusi. 2004. aastal toimus 16, 2005. aastal 9, 2006. aastal samuti 9 PMANi istungit, 2007. aastal 6 istungit, 2008. aastal 5 istungit ja 2009. aastal on seni toimunud 2 istungit.

4.9. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamine

Põllumajandusuuringute Keskus teostas põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamise raames 2008. aastal tehnilise abi vahenditest järgnevaid uuringuid:

Mullastiku uuringud

1) Mulla viljakuse ja orgaanilise aine uuring

Tegemist on jätku-uuringuga (alustati 2005. aastal), mille eesmärgiks on teada saada, kuidas muutub põllumuldade viljakus ja orgaanilise aine sisaldus põllumajandusliku keskkonnatoetuse rakendamise tulemusena.

Väljavaliitud viljavahelduses/külvikorras olevatelt põldudel kogutakse mulla koondproovid mehhaanilise proovivõtuseadmega või käsitsi. Põllumajandusuuringute Keskuse agrokeemia laboris määratakse omastatava P ja K sisaldus. 2008. aastal analüüsiti täiendavalt 100 mullaproovi.

2) Mulladeflatsiooni uuring

Uuringu eesmärgiks on mullastiku seisukohalt hinnata PKT keskkonnasõbraliku tootmise ja mahepõllumajandusliku tootmise rakendamist tegevustele seatud eesmärkide täitmisel. Uuringu raames hinnatakse potentsiaalsete deflatsiooniohtlike alade maakasutust ja selle struktuuri ning analüüsitakse maakasutust lähtuvalt mullaviljakuse vähenemise ohust, mille põhjustajaks on deflatsioon.

2007 a viidi läbi esmane uuring. Töö käigus selgus, et vajalikud oleksid ka välitööd. 2008 aastal viidi läbi uuringu välitööd.

3) Põllumuldade tihenemise mõju taimede kasvule ja arengule ning tihenunud muldade ulatusest Eestis

Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, kas Eesti põllumuldadel esineb probleemi muldade tihenemisega, selle võimalikud põhjused ja täpsustada seire metoodikat ning viia see vastavusse Euroopa Liidus heaks kiidetud metoodikaga.

Vee-uuringud

1) Toiteelementide kogubilansi ning pestitsiidide kasutuskoormuse uuring

Tegemist on jätku-uuringuga (alustati 2005. aastal), mille eesmärgiks on hinnata talus keskkonnasõbralikke põllumajandustootmise viise, et õigeaegselt tuvastada sekkumise vajadus toiteelementidest põhjustatud hajusreostuse vähendamiseks.

Toiteelementide bilansi uuringus võrreldi toiteelementide sisendit (ostetud) ja väljundit (müüdüd) teatud aja ja ühe talu/ettevõtte lõikes, mis võimaldab toiteelementide bilansi kaudu välja arvutada toiteelementide liia või puudujäägi. Andmeid koguti otse talu/ettevõtte põlluraamatust ja raamatupidamisest.

Pestitsiidide kasutuskordade uurimise raames loendati kasutuskordi vegetatsiooniperioodi lõikes, märgiti üles kultuur, pestitsiidi nimetus ja kasutatud doos. 2008. aastal koguti andmeid 109 talus/ettevõttes kolmes erinevas Eesti piirkonnas: Lääne-Eestis, Kesk-Eestis ja Lõuna-Eestis. Valim sisaldab nii keskkonnasõbraliku tootmise, mahepõllumajandusliku tootmise kui ka põllumajandusliku keskkonnatoetusega mitteliitunud põllumajandustootjaid.

2) Taimetoiteelementide kontsentratsioon drenivees

Uuringu eesmärgiks oli uurida taimetoiteelementide kontsentratsioon drenivees, mis kajastab põllumajandusliku tegevuse tegelikku mõju vee kvaliteedile. Selle kvalitatiivse näitaja sidumine drenivee vooluhulgaga võimaldab pikemaajalise seire käigus hinnata põllumajandusest lähtuva keskkonnareostuse suurust ka kvantitatiivselt, ennetada pinnavee hajureostuse kiiret kasvu või vähemalt sellele kiiresti reageerida. Teiselt poolt on seire tulemuste põhjal võimalik jälgida ja soovitada põllumajanduspraktikaid, kus toiteelementide kasutamine taimede poolt on suurem, seega on suurem ka väetiste kasutamise majanduslik efektiivsus ning väiksem keskkonnareostuse oht. 2008. aastal viidi seire läbi kokku neljal seirealal ja seitsmel põllul.

3) Räpu jõe valgala pilootuuring

Tegemist on jätku-uuringuga, mille eesmärgiks on uurida põllumajandusliku keskkonnatoetuse taimetoitainetest põhjustatud veereostuse riski ja mullaviljakuse säilitamist läbi keskkonnasõbralike tootmisviiside juurutamise soodustamise.

Eesmärgiks on teostada integreeritud seiret, mis seob mulla kvaliteedi uuringud drenivee ja eesvoolude seirega ning ühildatuna põllumajandustootja taimetoitainete bilansiga, mis võimaldab komplekselt käsitleda väikese maa-ala põllumajandustootmise mõju keskkonnale.

Räpu jõe valgla väljavalitud seirepõldudel tehtava hüdroloogilise uuringu käigus hinnati põhjavee voolu ja maakasutust. Seirepõldude mullastiku iseloomustamiseks määrati huumushorisoni ja lähtekivimi pH, orgaanilise süsiniku ja taimetoiteelementide sisaldused. Taimetoiteelementide leostumisest põhjustatud põhja- ja pinnavee saastumise ohtu hindamiseks arvatati põlluraamatute andmetel kõikide Räpu valgale jäävate põldude toite-elementide (N, P, K) kogubilanss nn farmivärava meetodil ja kõikide seirepõldude kohta ka toiteelementide üldbilanss.

Tegu on pikaajalise uuringuga, mille andmete kogumist ja analüüsimist alustati 2007. aastal. Seiret teostatakse vähemalt kolmel järjestikulisel aastal. 2008. aastal jätkati andmete kogumist ning analüüsimist.

Bioloogiline mitmekesisus

1) Vihmausside ning mulla mikroobikoosluse biomassi aktiivsuse uuring

Tegemist on jätku-uuringuga (alustati 2004. aastal, teostatakse igal teisel aastal, foontaludes igal aastal), mille eesmärgiks on uurida, kuidas on keskkonnasõbraliku tootmise ja mahepõllumajandusliku tootmise rakendamine muutnud vihmaussikoosluse liigilist koosseisu, koguarvukust ning mulla mikroobikoosluse biomassi aktiivsust.

Uuringus kasutatakse mullakaeve meetodit vihmaussidele ja mullapuuringa võetud mullaproovide meetodit mikroobide ning täiendavate mullaparametrite jaoks. 2008. aastal teostati seiret kokku 36-l seirealal.

2) Soontaimede koosluse struktuuri, liigirikkuse ja liikide katvuse uuring

Antud uuringu eesmärgiks on uurida kas ja kuidas on keskkonnasõbraliku tootmise ja mahepõllumajanduse rakendamine mõjutanud põlluservade taimestiku mitmekesisust ja liigilist koosseisu ning uurida milline on põlluservade taimkatte loodusliku varieeruvuse määr traditsioonilistel põllumajandusaladel. 2008. aastal viidi seire läbi kokku 66-l seirealal.

3) Lindude liigirikkuse, arvukuse ja asustustiheduse uuring

Antud uuringu eesmärgiks on uurida, kuidas on põllumajandusettevõtte üldine keskkonnaseisund tänu põllumajandusliku keskkonnatoetuse rakendamisele säilinud või paranenud pidades silmas elupaiga funktsiooni ja uurida, kas mahepõllumajandus soodustab bioloogilist mitmekesisust ning uurida, kuidas keskkonnasõbraliku tootmise tulemusena on muutunud pesitsevate lindude mitmekesisus ja arvukus. 2008. aastal viidi seire läbi 66-l seirealal.

4) Kimalaste mitmekesisuse ja arvukuse uuring

Antud uuringu eesmärgiks on uurida, kuidas on põllumajandusettevõtte üldine keskkonnaseisund tänu põllumajandusliku keskkonnatoetuse rakendamisele muutunud pidades silmas elupaiga funktsiooni. 2008. aastal viidi seire läbi 66-l seirealal.

Sotsiaalmajanduse uuringud

1) Ettevõtjatulu uuring

Selle pikaajalise uuringu eesmärgiks on välja selgitada, mil määral on põllumajanduslik keskkonnatoetus mõjutanud maaelanikkonna tulutaset.

Seire viidi läbi 2 erineva tootjate valimi põhjal. Valimisse kuulusid 21 keskkonnasõbraliku tootmise toetust (KST) saavat tootjat Harjumaalt, Hiiumaalt, Lääne-Virumaalt, Pärnumaalt, Põlvamaalt, Tartumaalt ja Võrumaalt; ning 35 mahepõllumajandusliku tootmise toetust saavat tootjat Harjumaalt, Hiiumaalt, Lääne-Virumaalt, Pärnumaalt, Põlvamaalt, Tartumaalt ja Võrumaalt ning teise valimisse kuulusid FADN (põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas) testettevõtete hulka kuuluvad mahetootjad. Mahetootjate arv on aastati varieerunud 32st – 76ni (2004.a 32, 2005.a 53, 2006.a 66, 2007.a 76). Mahetootjate võrdlusena kasutati analüüsis kõiki teisi FADN valimis olevaid sama suurusgrupi põllumajandustootjaid. Valimisse kuuluvad tootjad asuvad peaaegu kõigis Eesti maakondades. Programmi 2004 - 2006 kohta toimus viimane andmete kogumine 2007. aastal. Alates 2008 aastast on seirealade asukoht ja arv muutunud: andmeid kogutakse FADN valimisse kuuluvatelt tootjatelt ja lisaks kogutakse andmeid 20 alla 2 ESU (Euroopa suurusühik)tootjatelt. Andmeid analüüsitakse eraldi mahe, KST ning tavatootjate lõikes.

2) Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa uuring

Selle pikaajalise uuringu eesmärgiks on välja selgitada, mil määral on põllumajanduslik keskkonnatoetus mõjutanud kohalike mahesaaduste turusituatsiooni.

Seire viidi läbi 2 erineva tootjate valimi põhjal. Valimisse kuulusid 35 mahepõllumajandusliku tootmise toetust saavat tootjat Harjumaalt, Hiiumaalt, Lääne-Virumaalt, Pärnumaalt, Põlvamaalt, Tartumaalt ja Võrumaalt ning teise valimisse

kuulusid FADN (põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas) testetevõtete hulka kuuluvad mahetootjad. Mahetootjate arv on aastati varieerunud 28st – 75ni (2004.a 28, 2005.a 44, 2006.a 57, 2007.a 75). Taustaandmete saamiseks viis ÖTK lisaks läbi ka intervjuud Taimetoodangu Inspeksiooni inspektoritega (vähemalt üks inspektor igast Eesti maakonnast) ja 7 põllumajandusnõustajaga, kelle nõustamisvaldkonda kuulub ka mahepõllumajandusega seonduv. Programmi 2004-2006 kohta toimus viimane andmete kogumine 2007. aastal. Alates 2008 aastast on seirealade asukoht ja arv muutunud: Andmeid kogutakse FADN valimisse kuuluvatelt tootjatelt ja lisaks kogutakse andmeid 20 alla 2 ESU (Euroopa suurusühik)tootjatelt. 100 mahetootja hulgas (kellel on õigus müüa oma tooteid viitega mahepõllumajanduslikule tootmisele) viiakse läbi telefoniintervjuud.

3) Põllumajandusliku keskkonnatoetuse osatähtsus ja mõju analüüs tootjate sissetuleku struktuuris aastatel 2003 - 2006

Selle uuringu eesmärgiks on välja selgitada kuidas on PKT mõjutanud tootjate sissetulekustruktuuri MAK 2004 - 2006 perioodi jooksul ning kui suurt rolli mängib PKT tootjate põllumajanduslike sissetulekute struktuuris. Erinevuste välja toomine erinevate toetust (KST, mahe) vahel. Millised võiksid olla tulevikustsenaariumid PKT suurenemisel/vähenedemisel jne. Uuring võiks olla abiks arusaamaks PKT tegeliku mõju tootjate sissetulekutele ja samuti aitaks selgitada, kas eesmärk säilitada ja suurendada tulutaset on PKT meetmega saavutatud.

Põllumajandustootjate sissetuleku struktuuri muutuste analüüsimiseks MAK 2004-2006 perioodi jooksul on kasutatud põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi andmeid. Võrdluseks on välja toodud ka liitumiseelse aasta (2003) vastavad näitajad. Uuring hõlmab ainult nn professionaalseid tootjaid, kes põhilise osa oma sissetulekutest saavad põllumajanduslikust tootmisest.

PKT ettevõtete sissetulekute struktuurimuutusi on põhjalikumalt analüüsitud taimekasvatuse, köögiviljakasvatuse, piimatootmise, loomakasvatuse ja segatootmise tootmistüübi ettevõtetes ning ka kõigi ettevõtete (v.a sea- ja linnukasvatuse tootmistüübi ettevõtted) keskmisena. Analüüsi teisel etapil koostati põllumajandusettevõtete tasandil sissetulekute ja majandustegevuse kasumlikkuse prognoos aastateks 2007 - 2013, prognooside koostamisel on baasaastaks võetud aasta 2006.

Tegemist on üheaastase uuringuga, mis viidi läbi 2008 aastal.

Kompleksuuring

Tegemist on jätku-uuringuga (alustati 2003. aastal, teostatakse igal aastal), mille eesmärgiks on mitmete maaviljeluslike võtete olulisuse selgitamine põllumajandusliku keskkonnatoetuse keskkonnasõbraliku tootmise ja mahepõllumajandusliku toomise toetusmeetmete edasiarendamiseks tulevikus. Uuringut viiakse läbi Põllumajandusuuringute Keskuse katsekeskuses Kuusikul ja Viljandi maakonnas, Olustveres ning lähemalt vaadeldakse mullaharimistehnoloogiate ja mullakeskkonna erinevate näitajate seoseid:

- Mullaelustik (vihmaussid, mikroorganismid);
- Umbrohtumus;
- Saagikus;
- Saagi kvaliteet;

- Taimetoiteelementide bilanss ja leostumine;
- Taimehaigused ja kahjurite levik;
- Kultuuride kattetulu.

Põllumajandusliku keskkonnatoetuse hindamisest (sh uuringute aruandeid) saab pikemalt lugeda Põllumajandusuuringute Keskuse kodulehelt aadressil www.pmk.agri.ee/pkt.

4.10. Meetmed, mis võeti kasutusele, et lahendada programmi rakendamisel esinenud probleeme

- Jätkati tehnilise abi toetusmeetme rakendamist, mille kaudu on võimalik tunduvalt efektiivsemalt MAKi meetmete alast teavitust, taotluste kontrolli ning seire ja hindamisega seonduvaid tegevusi läbi viia.
- Perioodi jooksul on kõiki toetuste määrusi muudetud vastavalt rakendamise käigus esile tulnud kitsaskohtadele. Toetuste rakendamise algusaastatel juhtis mitmetele võimalikele kitsaskohtadele tähelepanu siseaudit, samuti oli juhtumeid, kui EK poolsed juhised said valmis pärast seda, kui taotlused olid juba vastu võetud, kuid mitte juhisega kooskõlas. Hiljem on määruste muutmise initsiatiiv tulnud pigem PRIAlt, aga ka taotlejatelt ja nõustajatelt. On muudatusi, mis puudutavad eelkõige PRIAt rakendusasutusena, kuid ka neid, mis mõjutavad otseselt mõnd taotlejagruppi. Üldjuhul on ikkagi lähtunud printsiibist, et kohustusperioodi keskel taotlejate jaoks toetuse tingimusi rangemaks ei muudeta.
- 2008. aasta novembris muudeti finantstabelit, et lihtsustada taotluste menetlemist. Ei olnud otstarbekas teha toetuse määramise otsuseid ja väljamakseid ühe toetuse raames kahest erinevast fondist (EAGGF, EAFRD), see oleks tähendanud otsuste tegemisel ning toetuse väljamaksmisel palju käsitsi tööd. Seepärast tehti eelarvemuudatus ning nõuetega vastavusse viimise toetusest tõsteti kasutamata toetussumma 2,5 miljonit eurot (39 miljonit eesti krooni) põllumajandusliku keskkonnatoetuse eelarvereale.
- 30. detsembril korrigeeriti eelarvet veelkordselt seetõttu, et Euroopa Komisjon teavitas 16. detsembril 2008. a toimunud maaelu arengu komitees liikmesriike võimalusest pikendada 2000–2006 programmiperioodi kulutuste abikõlblikkuse lõppkuupäeva kuni 30. juuni 2009. a. Eestil oli kasutamata ligikaudu 36 miljonit krooni perioodiks 2004-2006 eraldatud vahenditest, s.o 1,2% arengukava kogumahust. Eelarve oli jäänud kasutamata seetõttu, et aastatel 2004 – 2006 kasutati vahendeid prognoositust vähem, näiteks loobusid mitmed suuremad loomakasvatuseettevõtted toetussumma madala ülemmäära tõttu nõuetega vastavusse viimise toetuse taotlemisest. Lisaks mõjutas selle meetme taotlejate arvu ka taotlemise aastatel ehitus- ja kinnisvaraturu areng, mis esmalt väljendus ehitushindade märgatavas kasvus ja potentsiaalsete teenuse pakkujate ülekoormatuses ning seejärel selle suhteliselt järsus languses viimase aasta jooksul. Taotlejatele anti küll võimalus saada investeeringute tegemiseks pikendust, kuid sellest hoolimata mõjutas see taotlejate kohustuse täitmist. Majanduse olukord (eelkõige põllumajandussaaduste hindade kõikumine) mõjutas ka elatustalu kohanemise toetuse taotlejaid, kuna selle toetuse puhul oli üheks

- nõudeks kohustusperioodi jooksul suurendada ettevõtlustulu 12%. Lisaks sisaldasid kasutamata jäänud vahendid tagasinõutud toetussummasid. Seega aitas väljamaksete lõpptähtaja pikendamine elavdada põllumajandussektori olukorda. Kasutamata vahenditest tehti vastavalt finantstabeli muudatusele põllumajandusliku keskkonnatoetuste raames aastatel 2004-2006 võetud kohustuste väljamakseid EAGGF-st veel 2009. aasta esimesel poolel. Teisi jätkuvaid kohustusi ja edaspidi ka põllumajandusliku keskkonnatoetuse jätkuvaid kohustusi finantseeritakse kohustusperioodi lõpuni EAFRDst.
- Väga vajalikuks on osutunud põllumajandusnõustajate ja -tootjatega otse suhtlemine ning põllumajandusettevõtete külastamine. Toetusmeetmete väljatöötajad on saanud põllumajandusnõustajate ja -tootjatega suhelda nii infopäevadel koolitustel toetusi tutvustades kui ka põllumajandusettevõtetes koha peal käies. Uue perioodi toetusmeetmete väljatöötamisel on seda praktikat rakendatud enamgi. Sellistelt kohtumistelt saab head tagasisidet toetuse rakendamise kohta otse toetuse sihtgrupilt.

4.11. Hinnang efektiivsusele

MAKi korraldusasutuse hinnangul on programm rakendunud suuremate takistusteta.

Tuginedes MAKi järelhindamise lõpparuandele saame väita, et MAKi toetusmeetmed olid (ja on endiselt) sihtrühmale vajalikud – meetmepõhise efektiivsuse hinnangu leiab käesoleva aruande peatükist 3.2. Ehkki konkreetsetest toetustest rääkides toodi välja ka põhjendatud probleeme, siis kokkuvõtvalt hindasid nii kasusaajad kui ka teised osapooled toetusi siiski positiivselt. Lisaks võib välja tuua, et üldise kaasneva mõjuna on toetused tõstnud märkimisväärselt üldist maa hooldatuse taset ning sellega seotud inimeste aktiivsust. Tervikuna oli MAK oluliseks tegutsemise tõukeallikaks neile, kes ise olid valmis vastavaid samme astuma.

MAK-ist tulenevaid eesmärke oli kokku seitse, mille alusel saab teha ka kokkuvõtteid MAKi efektiivsuse osas:

- Toetused suurendasid kindlasti põllumajandustootjate huvi säästva keskkonnakasutuse vastu - toetuste mõjul hakati teemast rohkem mõtlema ja rääkima
- Käesolevaks hetkeks veel ei ole põllumajanduslikku tootmist täielikult MAKi mõjul ELi keskkonnanõuetega vastavusse viidud, kuid sinna poole liigutakse jõuliselt, samuti aitavad sellele protsessile kaasa teised rakendunud toetused.
- Keskmiste näitajate järgi tõstsid toetused tootjate elujõulisust ja investeerimisvõimet, sealjuures andsid toetused olulise tõuke just aktiivsematele, riskialtimatele ja kiirematele tootjatele ning tänu sellele tekkis põllumajandussektoris uusi arvestatavaid tootjaid ka juurde.
- Põllumajandusliku tööhõive langus küll üldiselt pidurdus (sealjuures arvestades ka üldist seisukorda majanduses vaadeldava perioodi lõpul ning võrdluses teiste majandussektoritega), kuigi statistiliselt on väga keeruline väita, et selle trendi aluseks on just MAKi toetused.

- Mikroettevõtete konkurentsivõime suurendamine pindalapõhiste toetuste kõrval oli marginaalne kuid analüüsid näitasid ka seda, et osale uute tegevustega alustanud oli positiivne mõju selgelt olemas, põhiosas siiski hõlbustas meede väärkamalt konkurentsist lahkumist.
- Põllumajanduslikku maakasutust ebasoodsamates ja keskkonnakitsendustega piirkondades hoiti kokkuvõttes liitumiseelisel tasemel ning põllumajanduse maakasutuse vähenemine peatus vaadeldud perioodil, samuti joonistus ebasoodsamatel aladel välja selge seos toetusega.
- Tootjate teadlikkus majanduse ning keskkonnakaitselistes küsimus tõusis – seda tänu nii tekkinud infovajadusele, et täita nõudeid, ning ka mahtude kasvamisega piisavaks motivaatoriks. Tõusis nii teadlikkus tehnilistest lahendustest ja ratsionaalsusest sõnnikätluse puhul kui ka maaomanike huvi võimaluste vastu oma maa korrashoiu rahastamiseks. Taotlustega tegelemine tekitas vajaduse ka süsteemsema majandusliku planeerimise järgi.

5. KOKKUVÕTE

MAK hõlmab ajavahemikku alates 2004. aastast kuni 2006. aastani. MAKi koostamise üldeesmärk on toetada EL ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate meetmete kaudu maapiirkonna regiooniti tasakaalustatud arengut.

MAKi 2008. a seirearuanne kajastab MAKi meetmete rakendamist perioodil 01.01.2008 – 30.06.2009. Seirearuanne hõlmab nii finantsilist kui sisulist informatsiooni arengukava rakendamise kohta.

Tulemused

MAKi toetuste rakendamist alustati 2004. aastal läbi nelja meetme (ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus). 2005. aastal võeti taotlusi vastu juba viie meetme raames (ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, põllumajandusmaa metsastamise toetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus). 2005. aastast alates võeti vastu ka tehnilise abi taotlusi. 2006. aastal rakendus lisaks keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus.

2008. aastal võeti uusi taotlusi vastu mahepõllumajandusliku tootmise tegevusele, kuid neil taotlejatel oli kohustus alustada 2009. aastast MAK 2007 - 2013 mahepõllumajandusliku tootmise viieaastast kohustust.

Kokku esitati 2008. aastal 19 293 taotlust, millest kiideti heaks ligi 92% ehk 17 725 taotlust. Kokku esitati 2008. aastal taotlusi 571 631 904 krooni ulatuses. MAKi meetmeid rahastatakse EAGGF tagatisrahastust ja Eesti riigi eelarvest. Aastatel 2004 – 2006 võetud mitmeaastaseid kohustusi finantseeritakse kuni nende lõppemiseni Eesti maaelu arengukava 2007-2013 alusel EAFRD-st. Perioodil 01. jaanuar 2008 kuni 30. juuni 2009 maksti EAGGF-st MAKi meetmete raames välja kokku 84 790 949 krooni.

Alates 2007. aastast rahastatakse EAFRD vahenditega ebasoodsamate piirkondade toetust ja ohustatud tõugu looma kasvatamise toetust. 2008. aastal vastuvõetud toetustest rahastati EAFRD vahenditest ka metsakultuuri hooldamise toetust, nõuetega vastavusse viimise toetust ja elatustalude kohanemise toetust. Osaliselt maksti EAFRD-st ka keskkonnasõbraliku tootmise toetust ja mahepõllumajandusliku tootmise toetust. 2009. aastal taotletud toetused finantseeritakse kõik MAK 2007 - 2013 vahenditest.

Vaatlusaluse perioodi jooksul on taotlejatelt toetust tagasi nõutud kuue meetme (ebasoodsamate piirkondade toetus, põllumajanduslik keskkonnatoetus, põllumajandusmaa metsastamise toetus, elatustalude kohanemise toetus, nõuetega vastavusse viimise toetus, keskkonnaalaste kitsendustega piirkondade toetus) raames ning seda kokku summas 23 430 542 krooni.

Rakendusasutuse hinnangul on MAK edukalt rakendunud. Taotlejad on olnud toetuste taotlemisel väga aktiivsed. Vaatlusaluse perioodi jooksul on lisaks 2008. aastal rakendatud meetmete taotluste (sh kohustuse jätkamise kinnituste) vastuvõtmise jätkamisele täiendatud olemasolevaid protseduure ning täpsustatud meetmete rakendamise seotud õigusakte.

Taotlejate suur aktiivsus annab tunnistust suurest vajadusest toetuste järele ning samuti ka taotlejate kasvanud teadlikkusest toetusmeetmete kohta.

Programmiperioodil (2004 – 2006) on MAKi rahaline kogumaht 188,16 miljonit eurot (ligi 2,944 miljardit krooni).

Kokkuvõttes on rakendunud kõik MAKi raames käivitada planeeritud meetmed koos alategevustega.